

**“Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ
ΣΤΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ ΤΩΝ
ΕΦΗΒΩΝ”**

Σπουδάστριες:

Παναγιωτοπούλου Παρασκευή
Πασχαλίδη Νίκη

Υπεύθυνη Εκπαιδευτικός:

Κα. Σκιαδά Κωνσταντίνα

Πτυχιακή Εργασία για τη λήψη του πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία από το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας του Ανώτατου Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Α.Τ.Ε.Ι.)Πάτρας.

ΠΑΤΡΑ, ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2006

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της πτυχιακής μας εργασίας τα άτομα που αναφέρουμε στη συνέχεια, στάθηκαν σημαντικοί αρωγοί στην προσπάθειά μας, προσφέροντάς μας πληροφορίες, γνώσεις, καθοδήγηση, τεχνική υποστήριξη κλπ.

Αρχικά θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά την υπεύθυνη επόπτριά μας κ. *Σκιαδά Κωνσταντίνα* για τη συνεχή και ορθή καθοδήγηση που μας παρείχε, για την αμέριστη συμπαράσταση που λαμβάναμε σε κάθε βήμα της πτυχιακής εργασίας εκ μέρους της και για την ανεξάντλητη υπομονή που επέδειξε μέχρι την ολοκλήρωσή της.

Επίσης, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε την κ. *Στάμου Εύα* (Κοινωνική Λειτουργό στη Δομή Ψυχοκοινωνικής Αποκατάστασης και Επανένταξης "ΚΕΡΑΜΟΣ" του μη κερδοσκοπικού οργανισμού "ΚΛΙΜΑΚΑ") για την πολύτιμη βοήθεια που μας παρείχε στο ερευνητικό σκέλος της πτυχιακής μας εργασίας, καθώς και τον κ. *Σοφιάκη Αναστάσιο*, απόφοιτο του Παντείου Πανεπιστημίου, για την πρόσβαση που μας παρείχε σε αυτό, όλες τις φορές που χρειάστηκε να επισκεφθούμε τη βιβλιοθήκη του.

Ακόμη, ευχαριστούμε εγκάρδια τον κ. *Μπράτη Απόστολο* και την κ. *Παναγιωτοπούλου Βασιλική* για την αδιάκοπη παροχή τεχνικής υποστήριξης, τη διάθεση υπολογιστών και την πρόσβαση στο Διαδίκτυο.

Τέλος, αναφέρουμε τις ευχαριστίες μας για όλους όσους ενίσχυσαν την πτυχιακή μας εργασία με τις πληροφορίες τους ή συνεισέφεραν σε αυτή με οποιοδήποτε τρόπο.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ	σελ.	1
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ	»	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ I		
1.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	»	7
1.2. ΣΚΟΠΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	»	9
1.3. ΟΡΙΣΜΟΙ ΒΑΣΙΚΩΝ ΟΡΩΝ	»	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ II	»	14
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	»	14
2.1. Σχετικές έρευνες που έχουν διεξαχθεί στο παρελθόν	»	14
2.2. Γενικά συμπεράσματα ερευνών	»	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ III		
ΕΦΗΒΕΙΑ	»	26
3.1. Ιστορική αναδρομή	»	26
3.1.1. Οι έφηβοι στην Αρχαία Ελλάδα	»	26
3.1.2. Μεσαίωνας, Αναγέννηση και Σύγχρονη εποχή.....	»	28
3.2. Γενικά χαρακτηριστικά και περιγραφή της εφηβικής συμπεριφοράς	»	30
3.3. Αναπτυξιακά και ψυχολογικά χαρακτηριστικά της εφηβείας	»	35
3.4. Οι κοινωνικές σχέσεις των εφήβων με τον περίγυρό τους	»	38
3.5. Σεξουαλικότητα	»	41
3.5.1. Παιδική σεξουαλικότητα	»	41
3.5.2. Η σεξουαλικότητα στην εφηβεία	»	43
3.5.3. Η φύση της ανδρικής και της γυναικείας σεξουαλικότητας	»	45
3.5.4. Διαφορές ανάμεσα στο αγόρι και στο κορίτσι	»	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV		
4.1. Ενωσιολογική προσέγγιση της διαπαιδαγώγησης	»	50
4.2. Θεμελιώδεις παράγοντες αγωγής	»	53
4.3. Σεξουαλική διαπαιδαγώγηση	»	60
4.3.1. Η πορεία της σεξουαλικής αγωγής στην Ευρώπη.....	σελ.	61
4.4. Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στην εφηβεία	»	63

4.5. Οι σκοποί και το όφελος της σεξουαλικής αγωγής	»	65
4.6. Ο τρόπος της εκπαίδευσης και τα μέσα διδασκαλίας για το μάθημα της σεξουαλικής αγωγής	»	67
4.7. Πλεονεκτήματα του προγράμματος σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης	»	70
4.8. Έννοια και χρησιμότητα της αντισύλληψης	»	73
4.8.1. Σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα.....	»	75
ΚΕΦΑΛΑΙΟ V		
Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ		
5.1. Το πρόγραμμα του ΥΠΕΠΘ για τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση	»	78
5.2. Ερευνα του ΥΠΕΠΘ για το μάθημα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης	»	82
5.3. Η εμπειρία από την εφαρμογή του προγράμματος σε αστική περιοχή – 2 ^ο Λύκειο Σαλαμίνας	»	86
5.4. Η εμπειρία από την εφαρμογή του προγράμματος σε αγροτική περιοχή – Γυμνάσιο Δωρίου	»	89
ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI		
ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ		
6.1. Εισαγωγή και ιστορική αναδρομή των ΜΜΕ	»	93
6.2. Περιγραφή του υποσυνείδητου τρόπου λειτουργίας των ΜΜΕ	»	100
6.3. Η επιρροή της οθόνης	»	104
6.3.1. Η επίδραση μιας και μόνο κινηματογραφικής ταινίας	»	104
6.3.2. Αναγνώριση χαρακτήρων και ταύτιση	»	105
6.3.3. Η ανάλυση των παραθέσεων και ο δείκτης επιρροής	»	106
6.3.4. Δείκτης επιρροής και επιστημονική ποιότητα	»	109
6.4. Η επιρροή της πορνογραφίας στους εφήβους	»	110
6.5. Έφηβοι και σεξουαλικού τύπου περιεχόμενο στην τηλεόραση	»	116
6.6. Ο ρόλος της διαφήμισης στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των εφήβων	»	119
ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII		
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ		
7.1. Σχεδιασμός έρευνας	»	123
Α. Θέμα έρευνας.....	»	123
Β. Σκοπός έρευνας	»	123
Γ. Ερευνητικά ερωτήματα	σελ.	124
Δ. Λειτουργικός ορισμός των μεταβλητών της έρευνας	»	124

Ε. Βιβλιογραφική ανασκόπηση	»	124
Στ. Κάλυψη του υπό έρευνα πληθυσμού	»	125
Ζ. Μέθοδος συλλογής στοιχείων	»	125
7.2. Στατιστική ανάλυση δεδομένων	»	127
7.3. Αξιολόγηση ερευνητικής διαδικασίας	»	148
7.4. Συμπεράσματα	»	149
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ		
Α. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	»	155
Β. ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ	»	160
Γ. ΣΧΕΔΙΟ ΚΩΔΙΚΑ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΕΩΣ	»	164
Δ. ΟΔΗΓΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΜΜΕ	»	168
Ε. ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟ ΥΛΙΚΟ	»	170
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	»	176

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Το περιεχόμενο της παρούσας μελέτης αναλύεται στο θεωρητικό και το εμπειρικό-ερευνητικό κομμάτι. Αρχικά αναφέρονται μελέτες ερευνητών που διενεργήθηκαν στο εξωτερικό και είναι σχετικές με το θέμα μας, καθώς και κάποια γενικά συμπεράσματα που προκύπτουν από αυτές.

Προχωρώντας στο κυρίως σώμα της εργασίας αναπτύσσουμε τις πτυχές της εφηβείας από βιολογική και ψυχοκοινωνική σκοπιά, εξετάζοντας και αναλύοντας τα διάφορα χαρακτηριστικά της. Παρουσιάζεται μια ευρεία ιστορική αναδρομή για την εφηβεία, τη φύση της σεξουαλικότητας κατά τη διάρκεια της ήβης και για τις αλλαγές που έγιναν σ' αυτήν κατά τη διάρκεια των αιώνων που πέρασαν.

Ακολουθεί η ανάλυση του θεσμού της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, η αιτία και το μέγεθος της αναγκαιότητάς της και περιγράφεται αναλυτικά πως και από ποιους πρέπει να διδάσκεται το μάθημα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, καθώς και ποια μέσα απαιτούνται για την ολοκληρωμένη και ορθή διδασκαλία του. Ακόμη γίνεται αναφορά στην έννοια της αντισύλληψης και των σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων.

Στη συνέχεια, παρουσιάζεται το πρόγραμμα του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων για το μάθημα της Σεξουαλικής Αγωγής στα Ελληνικά σχολεία και η πορεία της εφαρμογής του σε κάποια από αυτά.

Η ανάλυση της πολυπλοκότητας των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης είναι το κεφάλαιο που ακολουθεί, με αναφορές αρχικά στο ξεκίνημα του Τύπου, της τηλεόρασης, του Διαδικτύου και των υπόλοιπων μέσων. Επιπλέον, αναλύεται διεξοδικά ο τρόπος επιρροής των ΜΜΕ σε συνειδητό και υποσυνείδητο επίπεδο και περιγράφονται τα αποτελέσματα της επίδρασής τους. Επίσης, αναφέρονται και αναλύονται κάποιοι επί μέρους τομείς της «οθόνης», όπως η διαφήμιση, η

πορνογραφία και άλλα, οι οποίοι στοχεύουν στην προσέλκυση του κοινού και ιδίως του νεανικού.

Στη συνέχεια παρουσιάζεται το ερευνητικό μέρος της εργασίας, στο οποίο παραθέεται η έρευνα που διενεργήθηκε σε έφηβους μαθητές σε όλα τα Γυμνάσια και Λύκεια στην πόλη Τρίπολη του νομού Αρκαδίας.

Διαπιστώθηκε ότι τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης ασκούν σε πολύ μεγάλο ποσοστό επιρροή στις αντιλήψεις των εφήβων γύρω από τα σεξουαλικά ζητήματα. Επιπλέον, διαφαίνεται η έλλειψη πληροφόρησης των νέων σε θέματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης και η συντριπτική πλειοψηφία θεωρεί αναγκαία την ένταξη του μαθήματος της Σεξουαλικής Αγωγής στα σχολεία. Επίσης διερευνήθηκαν οι υπόλοιποι φορείς εκτός των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης που αποτελούν πηγές πληροφόρησης των νέων για τα σεξουαλικά ζητήματα, όπως φίλοι, γονείς κλπ.

Τέλος, τα αποτελέσματα της έρευνας κατέδειξαν ότι οι έφηβοι επιθυμούν να λαμβάνουν ενημέρωση και σεξουαλική διαπαιδαγώγηση από ειδικούς επιστήμονες εξειδικευμένους πάνω στο θέμα, όπως κοινωνικούς λειτουργούς, γιατρούς, ψυχολόγους κλπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εφηβεία είναι μια από τις πιο χαρακτηριστικές περιόδους ραγδαίας ανάπτυξης στο βιοσωματικό τομέα του ανθρώπου, με κορυφαία κατάκτηση την ωρίμανση της γενετήσιας λειτουργίας. Όπως αναφέρει η Ο. Λάππα (1987, σελ. 314): *«Η εφηβική και νεανική ηλικία είναι μια δύσκολη περίοδος ανάπτυξης της ζωής του ατόμου. Είναι μια πορεία προς την επιτυχία ή την αποτυχία. Είναι μια πορεία προς την ανεξαρτησία, την χειραφέτηση, την ωρίμανση».*

Κατά την περίοδο της εφηβείας, τον έφηβο τον απασχολούν ιδιαίτερα οι βιοσωματικές αλλαγές που του συμβαίνουν, καθώς επίσης και τα συναισθήματα που έχει προς το αντίθετο φύλο, τα οποία είναι τόσο έντονα και δεν μπορεί ακριβώς να τα προσδιορίσει. Έχει την ανάγκη πληροφόρησης και για το λόγο αυτό προσπαθεί να αντλήσει πληροφορίες από τον περίγυρό του.

Βασικός παράγοντας για μια ορθή τοποθέτηση του εφήβου απέναντι στις βιοσωματικές και ψυχολογικές αλλαγές της ήβης είναι η έγκυρη και υπεύθυνη ενημέρωση του. Αυτό μπορεί να γίνει με την έγκαιρη και υπεύθυνη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση που μπορεί και πρέπει να λάβει από τους διάφορους φορείς, με κυριότερους την οικογένεια και το σχολείο.

Ωστόσο η σεξουαλική αγωγή αποτελεί μια ευαίσθητη και δυσπρόσιτη περιοχή προβληματισμού για τους εφήβους, τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς (Κακαβούλη Α., σελ.131). Εδώ είναι που υπεισέρχεται και ο ρόλος των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Στις μέρες μας βλέπουμε ότι ο έφηβος κατακλύζεται από κάθε είδους ερεθίσματα που προβάλλουν τα ΜΜΕ, τα οποία διεγείρουν τις ενστικτώδεις ορμές του, από διάφορα θεάματα που του παρουσιάζουν την ερωτική σχέση αποκάλυπτα,

ενώ από την άλλη αμφιταλαντεύεται μεταξύ ελευθερίας και σεμνοτυφίας, όσον αφορά τις προγαμιαίες σχέσεις και τις επιπτώσεις αυτών. Ενώ λοιπόν τα ΜΜΕ παίζουν ένα ρόλο συμβουλευτικό απέναντι στους έφηβους με κάποια αφιερώματα ειδικά για τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, από την άλλη είναι και ένα μέσο παραπληροφόρησης και μη αξιοπιστίας που μπορεί να οδηγήσουν τον έφηβο σε λανθασμένες αντιλήψεις και συμπεριφορές. Τις περισσότερες φορές τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης στο βωμό της τηλεθέασης, παρουσιάζουν τα πάντα ως φυσιολογικά και ακίνδυνα. Δεν υπολογίζουν τις επιπτώσεις που μπορεί να έχουν στον έφηβο, ο οποίος μη-επαρκώς πληροφορημένος μπορεί να οδηγηθεί σε επιπλοκές, οι οποίες στη συνέχεια οδηγούν σε ψυχοκοινωνικά ή και ιατρικά προβλήματα.

Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στα σχολεία έχει απασχολήσει κατά καιρούς πολλές χώρες, οι οποίες έχουν διαπιστώσει την αναγκαιότητα αυτής. Για το λόγο αυτό ενέταξαν μαθήματα, τα οποία όμως δεν διδάσκονται σε όλα τα σχολεία παρά μόνο σε λιγοστά.

Επίσης αναφέρεται σε κοινωνιολογικά κείμενα και όχι μόνο, ότι τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης από τη στιγμή που εμφανίστηκαν απέκτησαν ένα είδος «κοινωνικής εξουσίας», καθώς μπορούν όχι μόνο να επηρεάσουν ολόκληρες μάζες, αλλά και να διαμορφώσουν απόψεις και γνώμες.

Με την παρούσα έρευνα επιδιώκεται να διαπιστωθεί η επιρροή που έχουν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης στους εφήβους και να υπογραμμιστεί η ανάγκη της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στα σχολεία.

1.2 ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Βασικός σκοπός της μελέτης είναι να διερευνηθεί αν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης επηρεάζουν την σεξουαλική συμπεριφορά των εφήβων και το ρόλο που μπορεί να έχει ο Κοινωνικός Λειτουργός στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση.

Αναλυτικότερα με την μελέτη επιδιώκεται η επίτευξη των ακόλουθων στόχων:

- Να διαπιστωθούν οι πηγές πληροφόρησης των νέων (οικογένεια, φίλοι, ΜΜΕ), από πού προτιμάνε οι ίδιοι να αντλούν τις πληροφορίες τους καθώς και ποιες πηγές θεωρούν περισσότερο αξιόπιστες.
- Να έρθει στην επιφάνεια η ανάγκη που έχουν οι έφηβοι για πληροφόρηση πάνω σε σεξουαλικά ζητήματα.
- Να τονιστεί η ανάγκη ένταξης του μαθήματος στα σχολεία της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης.
- Τέλος, η έρευνα αυτή μπορεί να αποτελέσει μια επιπλέον ενημέρωση στους κοινωνικούς λειτουργούς που ασχολούνται με εφήβους όσον αφορά κάποιες συμπεριφορές, σκέψεις και ανάγκες τους.

1.3. ΟΡΙΣΜΟΙ ΒΑΣΙΚΩΝ ΟΡΩΝ

Στη συνέχεια παραθέτουμε τους ορισμούς κάποιων βασικών όρων που αναφέρονται στην παρούσα εργασία. Επίσης, διευκρινίζουμε τις έννοιες που αποδίδονται σε κάποιους όρους με πολύπλευρη σημασία:

Αντισύλληψη:

«είναι κάθε μέθοδος πρόληψης της σύλληψης κατά τη γενετήσια επαφή προς αποφυγή τεκνοποιίας».Επιπλέον αντισύλληψη αποτελεί και η πρόληψη από τα Σεξουαλικά Μεταδιδόμενα Νοσήματα» (Μπαμπινιώτης, 1998, σελ. 218).

Διαφήμιση:

Καλείται «η δημοσιοποίηση και η προβολή των ιδιοτήτων προϊόντος ή προσώπου με σκοπό οικονομικά ή άλλα οφέλη ή η προβολή μηνυμάτων για κοινωφελείς σκοπούς, την προστασία των πολιτών κλπ.» (ό.π., σελ. 503).

Επιρροή:

Ορίζεται: «η επίδραση σε πρόσωπο ή στη διαμόρφωση αποτελέσματος, η επενέργεια, η συμβολή σε κάτι, το προσωπικό ή κοινωνικό κύρος και η δύναμη» (ό.π., σελ. 660).

Εφηβεία:

Είναι: «η περίοδος της ζωής του ανθρώπου, στη διάρκεια της οποίας παρατηρείται η ωρίμανση των γεννητικών οργάνων και η ανάπτυξη των δευτερογενών χαρακτηριστικών του φύλου, ώστε το άτομο να γίνεται ικανό για αναπαραγωγή. Συμπίπτει με τη μετάβαση από την παιδική ηλικία στην ωριμότητα και χαρακτηρίζεται από αύξηση των πνευματικών ικανοτήτων και ένταση του συναισθηματικού βίου του εφήβου» (ό.π., σελ. 702).

Ήβη:

Είναι: «η ηλικιακή περίοδος της βιολογικής ωρίμανσης, κατά την οποία ο άνθρωπος αποκτά την αναπαραγωγική ικανότητα (κυρίως μεταξύ δώδεκα και είκοσι ετών), εγκαταλείποντας την παιδική ηλικία» (Εγκυκλοπαίδεια “Το Γυναικείο Σώμα”, χ.χ., σελ. 156).

Μαζική επικοινωνία:

Ο όρος αυτός περιγράφει: *«τη θεσμοποιημένη μορφή δημόσιας παραγωγής και διάδοσης μηνυμάτων, λειτουργώντας σε μεγάλη κλίμακα (που συνεπάγεται μια σημαντική διαίρεση εργασίας στις παραγωγικές διαδικασίες). Η λειτουργία αυτή επιτελείται μέσω πολύπλοκων μαζικών εκτυπώσεων, ταινιών, αντιγραφικών ταινιών, φωτογραφιών κλπ.»*. Πιο απλά θα λέγαμε ότι η Μαζική Επικοινωνία είναι η επικοινωνία από έναν άνθρωπο ή ομάδα ανθρώπων μέσω ενός τεχνικού τρόπου μετάδοσης (με κάποιο μέσο δηλαδή) στο ευρύ κοινό ή στην αγορά (Watson J. & Hill A., n.d., σελ. 19).

Media:

Χρησιμοποιείται στην ορολογία των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και σημαίνει « Μέσα ». Είναι ο πληθυντικός αριθμός της λέξης medium (μέσο), έτσι όταν οι ειδικοί αναφέρονται σε περισσότερα από ένα μέσο (medium) χρησιμοποιούν τη λέξη μέσα (media)» (Biagi Sh., 1998, σελ. 29).

Media strategy:

Ερμηνεύεται ως *«στρατηγική των ΜΜΕ»*. Δημιουργήθηκε από τη βιομηχανία της διαφήμισης και ασχολείται με το πώς τα μηνύματα θα μεταδοθούν στους καταναλωτές. Περιλαμβάνει: *«ανίχνευση των χαρακτηριστικών του κοινού που είναι στο στόχαστρο (target audience) και πρέπει να λάβει τα μηνύματα καθώς και καθορισμό των χαρακτηριστικών των μέσων που πρέπει να χρησιμοποιηθούν για τη μετάδοση των μηνυμάτων. Παραδείγματα τέτοιας στρατηγικής σήμερα περιστρέφονται γύρω από μία ολοκληρωμένη εμπορική προσέγγιση της επικοινωνίας, όπου χρησιμοποιούνται πολλαπλά κανάλια των ΜΜΕ, π.χ. διαφήμιση, δημόσιες σχέσεις, εκδηλώσεις κλπ.»* (Wikipedia, the free encyclopedia, n.d., Media strategy).

Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης – ΜΜΕ:

Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης αποκαλούνται και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας. «Μέσο επικοινωνίας είναι κάθε σύστημα που επιτρέπει σε μια κοινωνία να επιτελέσει ολικά ή μερικά τρεις βασικές λειτουργίες: την καταγραφή πληροφοριών, την ανταλλαγή μηνυμάτων εξ αποστάσεως και τον εκσυγχρονισμό των πολιτισμικών και πολιτικών πρακτικών. Τα μέσα που επιτελούν αυτές τις λειτουργίες είναι η τηλεόραση, το ραδιόφωνο, οι εφημερίδες, τα περιοδικά, το βίντεο, το DVD, το διαδίκτυο (Internet) κλπ.» (Μπαρμπιέ Φ. & Λαβενίρ Κ., χ.χ., σελ. 27).

Σεξουαλική αγωγή:

Είναι σχολικό μάθημα που αποσκοπεί: «στην εξοικείωση των μαθητών με τα χαρακτηριστικά του φύλου τους και τη σταδιακή εισαγωγή τους στα θέματα της ερωτικής ζωής και της αναπαραγωγής» (ό.π., σελ. 1600).

Σεξουαλική διαπαιδαγώγηση:

«Διαπαιδαγώγηση είναι ο τρόπος με τον οποίο ανατρέφεται και εκπαιδεύεται κάποιος», συνεπώς Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση είναι: «η αγωγή και η παιδεία που λαμβάνει κάποιος για σεξουαλικά ζητήματα» (ό.π.).

Σεξουαλικότητα:

ή σεξουαλισμός είναι: «το γενετήσιο ένστικτο, η ερωτική διάθεση και η εκδήλωσή της μέσα από συγκεκριμένη συμπεριφορά» (ό.π.).

Σεξουαλικά Μεταδιδόμενα Νοσήματα- ΣΜΝ:

ή αλλιώς Αφροδίσια Νοσήματα είναι: «σε ευρύτερη ανάλυση λοιμώξεις που μεταδίδονται με τη σεξουαλική επαφή με άτομα που πάσχουν από αυτές, όπως είναι η περίπτωση της σύφιλης και της βλεννόρροιας. Υπάρχουν όμως και κάποιες λοιμώξεις που δε μεταδίδονται κατ' ανάγκη με την άμεση σεξουαλική επαφή. Τα συνηθέστερα ΣΜΝ είναι οξυτενή κονδυλώματα, μαλακό έλκος, γονόρροια, βλεννόρροια, έρπης των

γεννητικών οργάνων, αφροδίσιο λεμφοκοκκίωμα, φθειρίαση, ψώρα, σύφιλη, ουρηθρίτιδα, κολπίτιδα, έιτζ (HIV), κλπ» (Εγκυκλοπαίδεια «Το Γυναικείο Σώμα», χ.χ., σελ. 161).

Ταμπού:

Αποτελεί: «κάθε περιορισμός που επιβάλλεται από την κοινωνική ηθική, δηλαδή κάθε κοινωνική προκατάληψη. Πιο απλά, ταμπού είναι οτιδήποτε αντιμετωπίζεται από την κοινωνία ως απαγορευμένο για λόγους ηθικής και κοινωνικών προκαταλήψεων» (Μπαμπινιώτης, 1998, σελ. 1758).

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ι Ι

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

2.1. ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΔΙΕΞΑΧΘΕΙ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

Στο παρόν κομμάτι παρουσιάζονται παρόμοιες έρευνες που έχουν διεξαχθεί στο παρελθόν και μέσα από αυτές θα μπορέσει να γίνει σύγκριση των αποτελεσμάτων με αυτά της παρούσας μελέτης.

Η πρώτη έρευνα αφορά την *«Πληροφόρηση εφήβων και μετε-φήβων για θέματα σεξουαλικής λειτουργίας και συμπεριφοράς»* και πραγματοποιήθηκε από τους: Νικόλαος Γιαννίτσας Ηλίας, Μπεζεβέγκης Γεώργιος και Γεώργιος Γεωργουλέας (Ι. Παρασκευόπουλος, 1995, σελ. 400-410).

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 1369 έφηβοι και μετέφηβοι ηλικίας 13-20 ετών. Από αυτούς, 41% ήταν μαθητές γυμνασίου, 48% μαθητές λυκείου και 11% φοιτητές. Το 44% του δείγματος ήταν αγόρια και 56% κορίτσια. Περίπου τα 4/5 του συνολικού δείγματος ήταν κάτοικοι Αθηνών, ενώ το υπόλοιπο 1/5 είχε ως τόπο διαμονής του επαρχιακές πόλεις-πρωτεύουσες νομών. Για τη συλλογή του ερευνητικού υλικού χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο.

Πίν. 1. Ποσοστιαία (%) κατανομή των πηγών πρώτης πληροφόρησης για θέματα σεξουαλικής λειτουργίας και συμπεριφοράς ως προς το φύλο και στο σύνολο.

Πηγές Πληροφόρησης	Ποσοστιαία (%) κατανομή		
	Σύνολο	Αγόρια	Κορίτσια
1. Μητέρα	20,3	4,6	32,6
2. Γονείς – Οικογένεια	20,2	23,2	17,8
3. Φίλοι – Συμμαθητές –Συνομήλικοι	19,9	24,7	16,1
4. Βιβλία	9,3	10,2	8,7
5. Τηλεόραση – Βίντεο	8,2	10,5	6,5
6. Αδέλφια	4,9	3,6	5,9
7. Περιοδικά- Εφημερίδες	3,9	4,7	3,2
8. Μεγαλύτεροι φίλοι	3,2	5,2	1,6
9. Πατέρας	2,8	5,4	0,8
10. Ξαδέλφια	2,4	1,4	3,3
11. Άλλοι ενήλικοι	1,6	2,0	1,3
12. Σχολικές δραστηριότητες	1,5	1,9	1,2
13. Καθηγητές – Δάσκαλοι	0,4	0,5	0,3
14. Προσωπική εμπειρία	0,4	0,7	0,1
15. Άλλη πηγή	1,0	1,5	0,5

Στο πίνακα I, παρουσιάζονται οι απαντήσεις από την ερώτηση «Από ποια πηγή πήραν τις πρώτες πληροφορίες για θέματα σεξουαλικής αγωγής και συμπεριφοράς». Παρατηρούμε, ότι η πρώτη πηγή πληροφόρησης για τους εφήβους είναι η οικογένεια και κυρίως για τα κορίτσια, τα οποία καταφεύγουν στην μητέρα σε ποσοστό υπερεπταπλάσιο σε σχέση με τα αγόρια, που ως κύρια πηγή ενημέρωσης τους θεωρούνται οι φίλοι και οι συμμαθητές τους σε ποσοστό 24,7%. Επίσης διαπιστώνουμε την σχεδόν πλήρη απουσία των καθηγητών, από τους οποίους μόλις το 0,4% των μαθητών έχει λάβει πληροφορίες για θέματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης.

Πιν. II Μέσοι όροι συχνότητας με την οποία καταφεύγουν οι έφηβοι σε καθεμιά πηγή πληροφόρησης σήμερα ως προς το φύλο, τη βαθμίδα εκπαίδευσης και για το σύνολο.

Πηγή πληροφόρησης	Σύνολο (%)	Φύλο		Βαθμίδα εκπαίδευσης		
		Αγόρια	Κορίτσια	Γυμνάσιο	Λύκειο	Παν/μιο
1.Φίλοι-Συμμαθητές-Συνομήλικοι	3,21	3,19	3,23	3,10	3,28	3,31
2. Τηλεόραση	2,97	3,11	2,84	3,04	2,92	2,81
3. Περιοδικά	2,82	2,86	2,78	2,63	2,92	3,04
4. Μητέρα	2,47	1,97	2,80	2,56	2,42	2,05
5.Εκυκλοπαίδειες-Λεξικά	2,45	2,22	2,60	2,36	2,41	2,81
6. Προσωπική εμπειρία	2,30	2,72	1,95	1,98	2,34	3,21
7. Αδέλφια	2,28	2,15	2,38	2,30	2,22	2,46
8. Εφημερίδες	2,10	2,07	2,12	1,94	2,09	2,73
9. Πατέρας	1,90	2,33	1,53	2,00	1,88	1,45
10.Σχολικά βιβλία	1,85	1,65	2,01	1,99	1,65	2,23
11.Σχολικά μαθήματα	1,82	1,63	1,96	1,95	1,63	2,13
12. Άλλοι συγγενείς	1,79	1,65	1,89	1,70	1,83	1,91
13.Λογοτεχνικά βιβλία	1,71	1,47	1,90	1,55	1,73	2,23
14.Οικογενειακός γιατρός	1,66	1,57	1,75	1,65	1,62	1,91
15. Καθηγητές	1,35	1,29	1,42	1,42	1,28	1,52
16. Ιερέας	1,15	1,13	1,16	1,25	1,10	1,11

Στον πίνακα II παρουσιάζεται η συχνότητα με την οποία καταφεύγουν οι έφηβοι στις διάφορες πηγές πληροφόρησης ως προς το φύλο και τη βαθμίδα εκπαίδευσης. Αντίθετα με την πρώτη πηγή πληροφόρησης, οι έφηβοι στη συνέχεια της ζωής τους, καταφεύγουν αρχικά σε φίλους - συμμαθητές – συνομήλικους σε ποσοστό 3,21% ενώ ακόμα ένα μεγάλο ποσοστό 2,97% και 2,82% καταφεύγει στην τηλεόραση και τα περιοδικά αντίστοιχα. Μεγάλη διαφορά μεταξύ των αγοριών και των κοριτσιών διαπιστώνουμε στην απάντηση τους «από προσωπική εμπειρία» όπου τα αγόρια υπερिशύουν με ποσοστό 2,72% έναντι των κοριτσιών με 1,95%.

Πιν. III Ποσοστιαία (%) κατανομή συχνότητας για την πιο προσιτή διαθέσιμη πηγή πληροφόρησης σήμερα ως προς το φύλο, τη βαθμίδα εκπαίδευσης και στο σύνολο.

Πηγή Πληροφόρησης	Σύνολο (%)	Φύλο (%)		Βαθμίδα εκπαίδευσης (%)		
		Αγόρια	Κορίτσια	Γυμνάσιο	Λύκειο	Παν/μιο
1. Μητέρα	28,8	10,3	43,3	36,0	26,1	13,4
2. Φίλοι-Συμμαθητές-Συνομήλικοι	22,3	23,5	21,4	16,4	26,9	24,2
3. Αδέλφια	8,9	8,1	9,4	8,7	9,1	8,7
4. Τηλεόραση	8,7	14,2	4,5	12,4	7,1	2,7
5. Πατέρας	7,4	16,0	0,7	9,5	7,0	1,3
6. Περιοδικά	5,9	7,1	5,0	4,5	6,6	8,1
7. Προσωπική εμπειρία	5,9	9,6	3,0	2,4	5,3	21,5
8. Εγκυκλοπαίδειες-Λεξικά	4,2	2,9	5,3	2,5	4,9	7,4
9. Άλλοι συγγενείς	2,4	2,4	2,5	2,7	2,2	2,7
10. Οικογενειακός γιατρός	1,0	0,8	1,2	0,7	0,8	3,4
11. Λογοτεχνικά βιβλία	0,9	1,4	0,5	0,9	0,8	1,3
12. Σχολικά βιβλία	0,8	0,8	0,8	0,9	0,8	0,7
13. Εφημερίδες	0,6	0,7	0,5	0,5	0,6	0,7
14. Σχολικά μαθήματα	0,5	0,2	0,8	0,7	0,3	0,7
15. Καθηγητές	0,1	--	0,1	--	0,2	-
16. Ιερέας	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	-
17. Άλλη πηγή	1,3	1,9	0,9	0,9	1,2	3,4

Στον πίνακα III παρουσιάζονται τα αποτελέσματα σχετικά με το ποιες είναι οι τρεις πηγές που είναι ευκολότερα διαθέσιμες, ώστε να πάρουν πληροφορίες για σεξουαλικά ζητήματα. Στο συνολικό δείγμα την πρώτη θέση έχει η μητέρα με ποσοστό 28,8% που όπως παρατηρούμε, πάλι τα κορίτσια είναι αυτά που καταφεύγουν στην μητέρα τους με τη συντριπτική πλειοψηφία 43,3% έναντι των αγοριών που μόνο ένα ποσοστό των 10,3% καταφεύγει σε αυτήν. Τα αγόρια θεωρούν

ως πιο προσιτή πηγή, τους φίλους και συμμαθητές τους (23,5%), ενώ ακόμα ένα μεγάλο ποσοστό 16% ενημερώνεται από τον πατέρα και 14,2% από την τηλεόραση.

Πιν. IV Ποσοστιαία (%) κατανομή αγνότητας για την πηγή πληροφόρησης στην οποία έχουν εμπιστοσύνη οι έφηβοι, ως προς το φύλο, τη βαθμίδα εκπαίδευσης και στο σύνολο.

Πηγή Πληροφόρησης	Σύνολο (%)	Φύλο (%)		Βαθμίδα εκπαίδευσης (%)		
		Αγόρια	Κορίτσια	Γυμνάσιο	Λύκειο	Παν/μιο
1. Μητέρα	30,3	12,7	43,9	36,9	28,7	13,5
2. Οικογενειακός γιατρός	13,3	10,2	15,6	7,4	14,6	33,1
3. Πατέρας	11,5	24,3	1,7	14,1	11,4	2,7
4. Εγκυκλοπαίδειες-Λεξικά	9,7	7,8	11,2	8,7	9,6	13,5
5. Προσωπική εμπειρία	6,9	11,3	3,6	3,0	7,1	20,3
6. Αδέλφια	5,8	5,7	5,9	6,3	5,7	4,7
7. Φίλοι- Συμμαθητές- Συνομήλικοι	5,4	7,3	4,0	6,9	5,4	0,7
8. Τηλεόραση	4,3	7,5	1,9	6,5	3,3	0,7
9. Περιοδικά	2,6	3,8	1,7	2,0	3,5	1,4
10. Άλλοι συγγενείς	2,3	2,3	2,3	1,5	3,2	1,4
11. Λογοτεχνικά βιβλία	1,9	1,9	1,9	2,2	1,4	2,7
12. Εφημερίδες	0,9	0,9	0,9	0,7	1,1	0,7
13. Σχολικά βιβλία	0,8	0,7	0,8	0,6	0,8	1,4
14. Καθηγητές	0,5	--	0,8	0,2	0,8	
15. Σχολικά μαθήματα	0,3	0,5	0,1	0,7	--	-
16. Ιερέας	0,2	0,3	0,1	0,4	0,2	
17. Άλλη πηγή	3,3	2,9	3,6	2,0	4,4	3,6

Τέλος, στον πίνακα IV παρουσιάζονται οι απαντήσεις σχετικά με ποιες πηγές ενημέρωσης θεωρούν οι έφηβοι πιο αξιόπιστες. Τη πρώτη θέση εξακολουθεί να καταλαμβάνει η μητέρα με ποσοστό 30,3% (αγόρια 12,7% και κορίτσια 43,9%) ενώ τη δεύτερη θέση έχει ο οικογενειακός γιατρός με ποσοστό 13,3%. Μεγάλη διαφορά έναντι των δύο φύλων μπορούμε να εντοπίσουμε στο ότι τα αγόρια θεωρούν ως πιο αξιόπιστη πηγή τον πατέρα με ποσοστό 24,3% ενώ τα κορίτσια με 1,7%. Αυτή η

διαφορά μπορεί να δικαιολογηθεί από το γεγονός ότι τα κορίτσια δεν καταφεύγουν στον πατέρα τους για να ενημερωθούν.

Ο Παρασκευόπουλος (1995, σελ.254) σε άλλη έρευνα του μας παραθέτει τα εξής αποτελέσματα. Σύμφωνα με τον πίνακα I οι έφηβοι αντλούν πληροφορίες από την οικογένεια με το μεγαλύτερο ποσοστό 22,3%. Παρατηρούμε ότι η μητέρα θεωρείται και σε αυτήν την έρευνα ως κύρια πηγή ενημέρωσης για σεξουαλικά ζητήματα από τα κορίτσια με ποσοστό 36% σε σχέση με τα αγόρια που μόλις το 4,7% απευθύνεται σε αυτήν. Μπορούμε επίσης να διαπιστώσουμε πως τα αγόρια πληροφορούνται περισσότερο από τους φίλους τους και την τηλεόραση, γεγονός που αποδείχθηκε και στην έρευνα που παρουσιάσαμε παραπάνω.

Πιν. I. Ποσοστά (%) αγοριών και κοριτσιών που αντλούν πληροφορίες για θέματα σεξουαλικής συμπεριφοράς από τις διάφορες πηγές ενημέρωσης.

Πηγή	Αγόρια%	Κορίτσια%	Σύνολο%
Γονείς / Οικογένεια	25,5	19,2	22,3
Μητέρα	4,7	35,0	20,4
Φίλοι / Συμμαθητές	22,0	12,6	17,1
Τηλεόραση / Video	14,4	8,3	11,3
Βιβλία	8,1	7,0	7,6
Αδέλφια	4,7	6,6	5,7
Πατέρας	6,3	1,0	3,5
Περιοδικά, Εφημερίδες	3,1	2,4	2,8
Μεγαλύτεροι φίλοι	5,0	0,5	2,6
Ξαδέλφια	0,8	3,6	2,3
Σχολείο	2,1	1,7	1,9

2.2. ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

Στη συνέχεια παραθέτουμε έναν πίνακα ονομάτων και χρονολογιών με έρευνες που έχουν στο εξωτερικό και είναι σχετικές με την επιρροή των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των εφήβων (<http://www.findarticles.com/p/articles>).

Πίνακας VI.

Paik	2001	Peterson, Moore & Furstenberg	1991
Gebner, Gross, Morgan & Signoriello	1986	Berne & Huberman	2000
Larson	1995	Strasburger	1995
Wilson	1990	Stefanko	1984
Malamuth & Impett	2001	Hamburg	1992
Carpenter	1998	Greenberg et al.	1980
Durham	1998	Sprafkin & Silverman	1981
Flowers-Coulson, Kusher & Bankowski	2000	Gagnon & Simon	1987
Kehily	1999	Lowry & Towles	1989
Strong & DeVault	1994	Larson, Kubey & Colletti	1991
Ward & Wyatt	1994	Larson & Kubey	1983
Fine, Mortimer & Roberts	1990	Arnett	1995
Roberts	1993	Zillmann	1991
Brown, Childers & Waszak	1990	Evans et al.	1991
Hein	1980	Harris	1986
De Pierto & Allen	1984	Klein et al.	1993
Baran	1976	McRobbie	1983
Brown & Newcomer	1991	Csikszentmihalyi	1990
Calfin, Carroll & Schmidt	1993	Bence	1989
Strouse & Buerke-Rothfuss	1987	Radek & Corder-Bolz	1980
Donnerstein & Smith	2001	Gore	1987
Steele	1999	Brown & Hendee	1989
Lackey & Moberg	1998	Adelman	1992

ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΡΑΠΑΝΩ ΕΡΕΥΝΩΝ ΣΥΝΟΨΙΖΟΝΤΑΙ ΣΤΑ ΕΞΗΣ:

Οι έφηβοι είναι ενεργοί καταναλωτές των μηνυμάτων που εκπέμπονται από το ράδιο, προβάλλονται από την τηλεόραση, είναι τυπωμένα στα περιοδικά αλλά και προβαλλόμενα στο Διαδίκτυο και στα βιντεοπαιχνίδια. Καθώς η τεχνολογία εξελίσσεται συνεχώς, η πρόσβαση των εφήβων παγκοσμίως γίνεται όλο και

μεγαλύτερη στους διάφορους τύπους των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Έρευνες που έχουν γίνει κατά καιρούς πιστοποιούν τα παραπάνω και αναφέρουν ότι το 98% των νοικοκυριών έχει τουλάχιστον μια τηλεόραση, το 70% έχει καλωδιακή τηλεόραση και το 51% των νοικοκυριών με παιδιά έχει τουλάχιστον έναν υπολογιστή (Paik, 2001).

Επιπλέον, ασύρματες πηγές όπως ραδιοσυσκευές, φορητές τηλεοράσεις και παιχνιδομηχανές βίντεο, καθώς και η πρόσβαση στο Διαδίκτυο μέσω κινητών τηλεφώνων συνέβαλλαν στις αναρίθμητες διόδους για εύκολη πρόσβαση στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Επιπρόσθετα, η χρήση του βίντεο επιτρέπει στους εφήβους και στα παιδιά να παρακολουθούν ταινίες ακατάλληλες και απαγορευτικές για την ηλικία τους, ταινίες που περιέχουν σκηνές ωμής βίας και σεξ.

Διαπιστώνεται λοιπόν, ότι όλο και περισσότεροι έφηβοι χρησιμοποιούν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης απομονωμένοι, καθώς αυτά είναι διαθέσιμα στο δωμάτιό τους πια, αντικαθιστώντας έτσι άλλες εξωτερικές δραστηριότητες που λάμβαναν χώρα σε προηγούμενες εποχές όπως π.χ. η βόλτα με συνομηλίκους, ο αθλητισμός κλπ. (Larson, 1995).

Σε πληθώρα ερευνών, έφηβοι και παιδιά αναφέρουν ότι θεωρούν πως τα MME είναι μια πολύ βασική πηγή πληροφόρησης για τη σεξουαλική τους διαπαιδαγώγηση (Malamuth & Impett, 2001).

Ο μεγάλος αριθμός αναλύσεων που έχουν διεξαχθεί για τα έντυπα MME, την τηλεόραση, τις ταινίες, τη μουσική, τα ψηφιακά MME κλπ. καταδεικνύει ότι, οι έφηβοι μέσω των μηνυμάτων που μεταδίδονται διαμέσου των παραπάνω πηγών είναι εκτεθειμένοι σε άμεση και έμμεση επιρροή από τα MME όσον αφορά στο ζήτημα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης.

Ωστόσο, διαπιστώνεται ότι οι έφηβοι πολλές φορές δεν αντιλαμβάνονται την επιρροή που δέχονται από τα παραπάνω στη σεξουαλική τους συμπεριφορά, στις

αξίες τους, στις πεποιθήσεις τους για σεξουαλικά ζητήματα κλπ. (John R. Chapin, 2000).

Ο Larson (1995) ανέφερε ότι η χρήση των ΜΜΕ αλλάζει (συχνά γίνεται πιο ατομιστική), καθώς οι έφηβοι ξεκινούν να ανακαλύπτουν την αίσθηση του εαυτού τους ως ξεχωριστή και μοναδική οντότητα. Αυτό σημαίνει ότι οι εμπειρίες τους, καθώς μεγαλώνουν, έχουν επίδραση στο κατά πόσο επηρεάζονται από τα μηνύματα των ΜΜΕ. Ωστόσο όσες περισσότερες εμπειρίες υπάρχουν στον έφηβο και όσο περισσότερο έχει αναπτύξει τον κριτικό τρόπο σκέψης του, τόσο λιγότερη είναι η επίδραση των ΜΜΕ που του ασκείται.

Σύμφωνα με τους Fine, Mortimer & Roberts (1990) οι επιλογές του μέσου έφηβου είναι διαφορετικές κατά τη διάρκεια αυτής της ηλικιακής περιόδου, σε μια προσπάθεια να αποκτήσει ανεξαρτησία από τους γονείς του. Ανάλογα με το επίπεδο της εσωτερικής ανάπτυξης των εφήβων, κάποιιοι από αυτούς είναι πιθανό να υποκύψουν στην επιρροή και την κυριαρχία των ΜΜΕ, ενώ κάποιιοι άλλοι λιγότερο έως καθόλου.

Οι Malamuth & Impett (2001) υποστηρίζουν βασισμένοι σε εκτενή βιβλιογραφική έρευνα, ότι οι ατομικοί παράγοντες της προσωπικότητας του κάθε εφήβου είναι πολύ σημαντικοί και σύμφωνα με έρευνα των ιδίων, το είδος του Μέσου Μαζικής Ενημέρωσης που διαλέγουν αλλά και θεωρούν πιο προσιτό σε αυτούς, σχετίζεται, σε πολύ μεγάλο βαθμό με την προσωπικότητα και τις ατομικές τους διαφορές. Επομένως, το μέσο που επιλέγεται περισσότερο από τον έφηβο, ανταποκρίνεται περισσότερο στις ιδιαιτερότητες της προσωπικότητάς του, με αποτέλεσμα να ασκείται μεγαλύτερη και αμεσότερη επιρροή σε αυτόν. Πλησιέστερα στην παραπάνω αναφορά, είναι τα συμπεράσματα του Hein (1980), ο οποίος υποστήριξε ότι η επιρροή των ΜΜΕ είναι μεγαλύτερη μεταξύ των εφήβων που δεν

είχαν (λόγω διαφόρων συνθηκών) σωστή αναπτυξιακή εξέλιξη της προσωπικότητάς τους.

Από την άλλη πλευρά ο Roberts (1993) υποστήριξε ότι ο έφηβος που έχει αναπτύξει επαρκώς την συμβολική και ηθική σκέψη και είναι σε θέση να επιλύσει τέτοιου είδους προσωπικά προβλήματα αλλά και να κατανοήσει ηθικά διλήμματα, γενικές θεωρίες και επίσημους προβληματισμούς θα επηρεαστεί σε μικρότερο βαθμό από τα MME. Σε αντίθετη περίπτωση ο Roberts αναφέρει ότι τα παραπάνω επιδρούν αρνητικά στα ενδιαφέροντα, στις κοινωνικές σχέσεις και στις μακροπρόθεσμες και βραχυπρόθεσμες ανάγκες του.

Εκτός όμως από τις αναπτυξιακές διαφορές, τα είδη της διαπαιδαγώγησης παίζουν ενδεχομένως ρόλο στον τρόπο με τον οποίο τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης χρησιμοποιούνται και ερμηνεύονται από τους εφήβους.

Οι De Pierto & Allen (1984) εξέτασαν διάφορα είδη διαπαιδαγώγησης με σκοπό να διαπιστώσουν ποιο συνέβαλε περισσότερο στη σωστή και ολοκληρωμένη εκπαίδευση σε μια μελέτη 100 εφήβων ηλικίας από 13 έως 17 ετών. Τα είδη της επικοινωνίας και της αγωγής χωρίστηκαν σε κατηγορίες σύμφωνα με το ποιος ήταν αυτός που επικοινωνούσαν οι έφηβοι (φίλοι, οικογένεια, επιστήμονες, πολλαπλές πηγές ή κανέναν). Στο συμπέρασμα στο οποίο κατέληξαν ήταν ότι η σχέση που ήταν βασισμένη στην εσωτερική επικοινωνία (οικογένεια, φίλοι, ειδικοί, άλλες πηγές) διέφερε σημαντικά από τη σχέση που ήταν βασισμένη στην εξωτερική επικοινωνία (δηλ. επιρροή από τα MME χωρίς καμιά επικοινωνία με άλλα άτομα) στο γεγονός ότι οι έφηβοι που είχαν εσωτερική επικοινωνία είχαν μεγαλύτερη πηγαία γνώση και κριτική σκέψη από αυτούς που είχαν αναπτύξει εξωτερική επικοινωνία.

Φαίνεται ότι και το φύλο σχετίζεται με την επιρροή των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στους εφήβους. Για παράδειγμα, ο Baran (1976) εξέτασε την επιρροή

της τηλεόρασης στις αντιλήψεις για τη σεξουαλικότητα και την ικανοποίηση από αυτή. Ενώ δε βρέθηκε άμεση σχέση επιρροής της τηλεόρασης στη σεξουαλικότητα, ο Baran ανακάλυψε ότι τα αρσενικά άτομα ανέφεραν υψηλότερα επίπεδα ικανοποίησης κατά την πρώτη τους σεξουαλική εμπειρία.

Οι Brown & Newcomer (1991) κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι τα αγόρια όσο περισσότερο παρακολουθούσαν τηλεόραση, έβλεπαν διαφημίσεις σε αφίσες στους δρόμους, άκουγαν ραδιόφωνο κλπ., τόσο περισσότερο μεταβάλλονταν οι απόψεις τους για τα σεξουαλικά ζητήματα ανάλογα με το περιεχόμενο αυτών που παρακολουθούσαν. Σε αντίθεση, τα κορίτσια φαίνεται ότι έχουν πιο συντηρητικές απόψεις για τα σεξουαλικά ζητήματα, οι οποίες μεταβάλλονται πιο δύσκολα.

Οι Strouse, Buerke-Rothfuss & Long (1995) υποστηρίζουν ότι εξαιτίας των παραπάνω τα αγόρια είναι πιο επιρρεπή στις προγαμιαίες σχέσεις.

Επίσης, οι διαφορές στα δύο φύλα καθορίζουν ποιο μέσο θα επιλέξει ο έφηβος για να παρακολουθήσει ή να ακούσει. Τα κορίτσια π.χ. επηρεάζονται πιο πολύ από τα περιοδικά, σε αντίθεση με τα αγόρια που επηρεάζονται κυρίως από την τηλεόραση (Steele, 1999).

Εξάλλου, σύμφωνα με τους Donnerstein & Smith (2001) τα κορίτσια αναζητούν περισσότερο ρομαντισμό από τα αγόρια που προτιμούν «ωμό σεξ». Από την άλλη πλευρά τα κορίτσια εισπράττουν σε μεγαλύτερο βαθμό και εσωτερικεύουν πιο εύκολα μηνύματα που προβάλλονται από τα ΜΜΕ και αφορούν την εμφάνιση, τη συμπεριφορά και τις κοινωνικές σχέσεις (Durham, 1998).

Άλλα χαρακτηριστικά των εφήβων που σχετίζονται με τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση και τα ΜΜΕ είναι η φυλή, η κοινωνική τάξη και το οικογενειακό περιβάλλον. Έχει βρεθεί ότι η σεξουαλική συμπεριφορά των Ευρωπαίων και Αμερικανών κοριτσιών σχετίζεται πιο πολύ με λεκτικά και μη-λεκτικά μηνύματα που

προβάλλονται στην τηλεόραση, ενώ των Αφρικανών κοριτσιών με πιο παραδοσιακά μηνύματα (Ward & Wyatt, 1994).

Σε γενικές γραμμές, ο κάθε έφηβος επηρεάζεται διαφορετικά από τα ΜΜΕ σε ποιοτικό και ποσοτικό επίπεδο κι αυτό εξαρτάται από πολλούς παράγοντες που επίσης ασκούν επιρροή πάνω του. Κατά τη διάρκεια της εφηβείας, το άτομο βρίσκεται στο κέντρο ενός πολύπλοκου συστήματος και αποτελεί τον αποδέκτη των μηνυμάτων του (Ronald Jay Werner-Wilson, Jennifer Lynn Fitzharris, Kathleen M. Morrissey, 2004).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΕΦΗΒΕΙΑ

3.1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

3.1.1. ΟΙ ΕΦΗΒΟΙ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

Η θέση του εφήβου στην Αρχαία Ελλάδα και συγκεκριμένα στην Κλασική Αθήνα ήταν καθαρά προνομιακή, κάτι που δεν συνέβαινε στις νεότερες κοπέλες της ίδιας ηλικίας. Η διάρκεια της εφηβείας για τις γυναίκες ήταν λιγότερο από τη μισή σε σχέση με τους άνδρες και καθώς η συνηθισμένη ηλικία γάμου για τα κορίτσια ήταν γύρω στα 14, για τους άνδρες ήταν τουλάχιστον 30 (ο Πλάτωνας, στην Πολιτεία του, υποστήριξε πως η ιδανική ηλικία γάμου για τις γυναίκες ήταν τα 18 ενώ για τους άνδρες τα 37 χρόνια). Συντομότερη ήταν επίσης η διάρκεια της ζωής τους, καθώς υπολογίζεται ότι ο μέσος όρος επιβίωσης ήταν περίπου 36 για τις γυναίκες της Αθήνας (με παρουσίαση αυξημένης θνησιμότητας από τα 14 έως τα 20, προφανώς σαν συνέπεια της εγκυμοσύνης), ενώ για τους άνδρες ήταν τα 45 (εκτός από την τελευταία περίοδο του Πελοποννησιακού Πολέμου (Paneroy, S.B., 1975).

Στην Αθήνα του 5ου αιώνα, οι γυναίκες της καλής κοινωνίας σπάνια κυκλοφορούσαν στους δρόμους. Εμφανίζονταν κυρίως σε επίσημες περιστάσεις, όπως σε επίσημα θρησκευτικά πανηγύρια ή στο θέατρο. Η ζωή τους είτε ήταν παντρεμένες, είτε γυναίκες ελεύθερες, είτε ήταν παιδιά, την περνούσαν στο σπίτι και μάλιστα σε ιδιαίτερο διαμέρισμα που ονομαζόταν γυναικωνίτης. Οι άνδρες μπορούσαν να έχουν εξώγαμες σχέσεις με παλλακίδες ή εταίρες. Οι σχέσεις αυτές επιδοκιμάζονταν από την κοινωνία, που ήταν φυσικά ανδροκρατούμενη, αλλά δεν

φαίνεται να επηρέαζε την ειρήνη του οικογενειακού βίου. Τα παιδιά τέτοιων σχέσεων έμεναν και αυτά στο σπίτι, αλλά χωρίς νόμιμη αναγνώριση από τον πατέρα ή την πολιτεία.

Στο γυναικωνίτη η νεαρή κοπέλα μεγάλωνε με μόνη μόρφωση, τις στοιχειώδεις πληροφορίες, που έπαιρνε από την μητέρα της ή την τροφό του σπιτιού. Στην καλύτερη περίπτωση θα μάθαινε λίγη γραφή και ανάγνωση, χορό ή μουσική. Εκείνο που βάραινε την ανατροφή μίας κοπέλας ήταν η απόκτηση οικιακών τεχνών, κυρίως το ράψιμο, το γνέσιμο και η ύφανση, που εξασφάλιζαν τον οικιακό ρουχισμό, ενώ το μαγείρεμα ήταν δουλειά του υπηρετικού προσωπικού.

Αντίθετα με τις κοπέλες της Αθήνας, οι νέες της Σπάρτης δεν ασχολούνταν άμεσα με τις δουλειές του σπιτιού ή τον ρουχισμό, και δεν ήταν υποχρεωμένες να μένουν κλεισμένες στο σπίτι. Μάθαιναν μουσική και γύμναζαν τα κορμιά τους με γυμναστική, όπως τρέξιμο, ρίξιμο του λιθαριού και πάλη, με σκοπό να εξασφαλίζουν την παραγωγή γερών παιδιών. Ασκούνταν και χόρευαν γυμνές μπροστά σε αγόρια, τα οποία ήταν υποχρεωμένα να τις κοιτάζουν χωρίς να προκαλούνται. Όπως και τα αγόρια, έτσι και οι κοπέλες ήταν ελεύθερες ή ακόμα και ενθαρρύνονταν να έχουν ερωτικές σχέσεις με ώριμα μέλη του φύλου τους, ώσπου να φτάσουν σε ηλικία γάμου. Η ηλικία αυτή που ορίζονταν από την πολιτεία και τηρούταν αυστηρά, ήταν για τα κορίτσια τα 18 χρόνια και για τα αγόρια τα 20. Χαρακτηριστικό της γαμήλιας νύχτας ήταν το κορίτσι να κόβει τα μαλλιά της κοντά και να ντύνεται σαν άνδρας. Όταν τελείωνε η νύχτα, ο γαμπρός ξαναγύριζε στο στρατόπεδο όπου έμενε, όπου εξακολουθούσε να ζει για δέκα ακόμα χρόνια μαζί με τους συντρόφους του, χωριστά από τη γυναίκα του, την οποία συναντούσε μόνο για σεξουαλικές σχέσεις, που έπρεπε να γίνονται κρυφά.

Η Ελληνιστική εποχή έφερε μεγαλύτερη ελευθερία στη ζωή της γυναίκας, σα συνέπεια μάλλον της επίδρασης των Μακεδονικών ηθών, που είχαν διατηρήσει κάτι από την Ομηρική απλότητα και το σεβασμό προς τη γυναικεία φύση. Με τη βελτίωση της θέσης της γυναίκας στην Ελληνιστική κοινωνία υπάρχει συγχρόνως μια αισθητή άνοδος στην παιδεία των κοριτσιών κατά την εφηβική ηλικία. Επιδίδονταν σε αθλητικές ασκήσεις και μάθαιναν μουσική-και ανάγνωση, όπως γίνονταν πάντα με τους νεαρούς έφηβους. Νέες κοπέλες και γυναίκες αρχίζουν να λαβαίνουν μέρος στους Ολυμπιακούς αγώνες. Εμφανίζονται αξιόλογες ποιήτριες, όπως η Έρρινα, που αποκτά φήμη παρόμοια της Σαπφώς και σε αντίθεση με τις κοπέλες της κλασικής εποχής, αυτή παραμένει ανύπαντρη έως το θάνατο της (Βαλάτσου Ασημίνα, Καρακολίδου Λαμπρινή, Κλωστά Βασιλική, 1994, σελ.11-12).

3.1.2 ΜΕΣΑΙΩΝΑΣ, ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Σύμφωνα με τον Παρασκευόπουλο (1995, σελ. 314): *«στο Μεσαίωνα ο καθένας προσπαθεί να ικανοποιήσει τις σεξουαλικές ανάγκες του για να μη παραβιάζει την υγεία του».*

Τη σεξουαλική επαφή την βίωναν με έναν τρόπο που για τη σημερινή εποχή είναι παντελώς άγνωστος. Οι γονείς των παιδιών, όπως και οι παραμάνες χάιδευαν τα παιδιά τους με σκοπό να τα ηρεμήσουν. Δε ντρέπονταν μεταξύ τους και η οικογένεια με τους υπηρέτες κοιμόταν στο ίδιο δωμάτιο με ελαφριά ή πολλές φορές καθόλου ένδυση. Οι αυστηρές απαγορεύσεις και τα ταμπού ήταν ανύπαρκτα. Ήταν μια εποχή που ο καθένας μπορούσε να εκφράσει ελεύθερα τις βιολογικές και σεξουαλικές του ανάγκες. Το ένστικτο της επιθετικότητας ήταν επίσης διάχυτο αφού με μεγάλη ευκολία μπορούσε να σκοτώνει ο ένας τον άλλον και να επιδίδεται σε λεηλασίες, κάτι που ικανοποιούσε τα βασικά ένστικτα κατά τη θεωρία του Freud (ό.π. σελ. 314).

Κατά την περίοδο της αναγέννησης πραγματοποιείται μια μεγάλη αλλαγή στο πολιτισμό αφού τη ήθη και τα έθιμα αλλάζουν. Τον 17^ο αιώνα ιδρύονται τα πρώτα σχολεία και αρχίζει ο διαχωρισμός των ηλικιών. Οι σεξουαλικές αντιλήψεις και η προσέγγισή της σεξουαλικότητας παίρνουν εντελώς διαφορετικό χαρακτήρα. Η καταστολή αυτή των ενστίκτων και οι αλλαγές του πολιτισμού, αποτελούν για τον Freud πηγές δυστυχίας αφού σύμφωνα με την θεωρία του, δύο είναι τα βασικά ένστικτα του ανθρώπου: της σεξουαλικότητας και της επιθετικότητας. Όταν αυτά τα ένστικτα ικανοποιούνται, τότε ο άνθρωπος νιώθει ευτυχισμένος, ενώ η κατάπνιξη τους οδηγεί στην απομόνωση και τη δυστυχία (Ι.Παρασκευόπουλος, 1995, σελ.315).

Προχωρώντας στη σύγχρονη εποχή βλέπουμε στο τέλος του 18^{ου} αιώνα ότι τρεις μεγάλοι ξεκάθαροι κώδικες, πέρα από τις ηθικές ρυθμίσεις και τους καταναγκασμούς της γνώμης, κυβερνούσαν τη σεξουαλική πρακτική: Το εκκλησιαστικό δίκαιο, η χριστιανική ποιμαντορία και οι αστικοί νόμοι.

Κατά την είσοδο στον 19^ο αιώνα αρχίζει να αποτελεί μορφή εξουσίας η ιατρική επιστήμη. Έτσι ο ιερέας αντικαθιστάται από τον ιατρό και ο ιατροδικαστής από τον ψυχίατρο.

Η ομοφυλοφιλία και ο αυνανισμός θεωρούνται ως παθολογικές καταστάσεις που πρέπει να αντιμετωπιστούν. Οι απόψεις των γιατρών για τον αυνανισμό ενοχοποιούν γενιές γενεών. Κάποιες από τις επιπτώσεις του αυνανισμού θεωρούνταν η πνευματική και σωματική καθυστέρηση, η επιληψία, η υστερία, σε αντίθεση με τη σημερινή εποχή που θεωρείται ως μια υγιές προετοιμασία για μια φυσιολογική σεξουαλική ζωή ή ακόμα, σύμφωνα με κάποιες απόψεις, θεωρείται μέθοδος θεραπείας της σεξουαλικής ανικανότητας. Οι ομοφυλόφιλοι καταδιώκονται και θεωρούνται παράνομοι έξω από το χώρο της ηθικής. Οι άνθρωποι πλέον βλέπουν και κρίνουν μια σχέση σύμφωνα με την αναπαραγωγή.

Όλα αυτά έχουν σαν αποτέλεσμα να αναγκάσουν τον άνθρωπο να απωθήσει τα ένστικτα και τις ανάγκες του, γεγονός που θα τον οδηγήσει σε νευρώσεις σύμφωνα με τη θεωρία του Freud.

Αυτό όμως που καθορίζει ουσιαστικά τις διάφορες αλλαγές σε σχέση με τις προηγούμενες εποχές, στη σύγχρονη εποχή είναι η εξουσία. Με βάση το μορφωτικό επίπεδο, το εισόδημα και το επάγγελμα, διακρίνουμε την ανώτερη, την μεσαία και την κατώτερη τάξη. Τέλος, όπως παρατηρεί ο Παρασκευόπουλος (1995, σελ. 315-316): *«Η χαμηλή τάξη εμφανίζεται πιο ελεύθερη ως προς τη γενικότερη έννοια της σεξουαλικότητας, ενώ καταπιεσμένη εμφανίζεται η μεσαία τάξη και περισσότερο η μικρομεσαία. Ειδικότερα στην Ελλάδα, αυτή που καταπιέζεται πιο πολύ είναι η μεσαία τάξη»*.

3.2. ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΦΗΒΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

«Η εφηβεία είναι η περίοδος της μετάβασης από την παιδική στην ώριμη ηλικία και έχει για κέντρο της την ήβη» (Φρανσουάζ Ντόλτο, Κατρίν Ντόλτο-Τόλιτς 1995, σελ.15). Τα όρια και η διάρκεια αυτής της περιόδου είναι ωστόσο ασαφή. Ξεκινά περίπου στο δωδέκατο έτος και φτάνει ως το δέκατο έβδομο. *«Αποτελεί την φάση της ζωής κατά την οποία πραγματοποιείται το πέρασμα του ατόμου από τον κόσμο του παιδιού, με την ανεμελιά και την εξάρτηση, στον κόσμο του ενήλικου, με την υπευθυνότητα και την αυτοδιαχείριση»* (Παρασκευόπουλος, 1984, τομ. 4, σελ.11).

Η εφηβεία είναι μια ιδιαίτερη αναπτυξιακή περίοδος, εξαιτίας των ραγδαίων βιοσωματικών αλλαγών και των εξελίξεων στις νοητικές ικανότητες των εφήβων και ιδιαίτερα στη σεξουαλικότητά τους. Είναι η συνέχεια της παιδικής ηλικίας και ο

δρόμος για την ώριμη ηλικία όπου ο έφηβος θα πάρει τελικά παρά τις λοξοδρομήσεις και τα αδιέξοδα μια αναγνωρίσιμη μορφή, μια προσωπικότητα.

Η εφηβεία δεν είναι ένα οικουμενικό φαινόμενο και δεν υπήρχε από παλιά, ως μια ξεχωριστή αναπτυξιακή φάση που να ήταν απαραίτητο να μελετηθεί. Ωστόσο πολλοί θεωρούν ότι η εφηβεία ξεκινά με τις βιοσωματικές αλλαγές της ήβης. Αυτό είναι μεν αλήθεια, αλλά δεν μπορούμε να ταυτίσουμε την ήβη με την εφηβεία και αυτό γιατί σύμφωνα με τον Herbert (1992, σελ. 23) *«η ήβη είναι ένα αναπόφευκτο βιολογικό φαινόμενο, ενώ η εφηβεία είναι, κατά μια έννοια, δημιούργημα του βιομηχανικού (δυτικού) πολιτισμού μας»*. Η εφηβεία εφευρέθηκε για να καλύψει το σημείο εκείνο της ζωής, κατά το οποίο το παιδί αναλαμβάνει ή τουλάχιστον αρχίζει να αναλαμβάνει το ρόλο και τις ευθύνες του ενήλικα.

Στη ουσία ο όρος εφηβεία αναφέρεται στην ψυχολογική ανάπτυξη του ατόμου, η οποία σχετίζεται εν μέρει με τις βιοσωματικές αλλαγές (ήβη). Έχει αρχή δηλαδή στη βιολογία και τέλος στον πολιτισμό (M. Herbert, 1992, σελ. 23). Σε αυτή την περίοδο, επιδιώκεται η σταδιακή απομάκρυνση του παιδιού από τους ενήλικες και την επίδραση τους, η αποτίναξη της γονεϊκής «εξουσίας» και η πλήρης αυτονομία του (I. Παρασκευόπουλος, 1995, σελ.252). Κύριος στόχος τους είναι η διαμόρφωση της ταυτότητας τους, να γίνουν δηλαδή μοναδικά-ξεχωριστά άτομα. Μόνο όταν ο έφηβος διαμορφώσει αυτεπίγνωση δηλαδή μια συνειδητή εικόνα του εαυτού του στο πως τον βλέπουν οι άλλοι (ως προσωπικότητα και ως σώμα) και πως είναι στην πραγματικότητα τότε θα μπορέσει να δημιουργήσει ουσιαστικές και σε βάθος διαπροσωπικές σχέσεις (Herbert M., 1992, σελ. 22-24).

Σύμφωνα με τον Erikson (1965) *«κυρίαρχο στοιχείο της εφηβείας είναι η αναζήτηση και διαμόρφωση της προσωπικής ταυτότητας»*. Η ταυτότητα είναι λειτουργική έννοια η οποία αναφέρεται στις ψυχικές δυνάμεις που κρατούν την

προσωπικότητα ενωμένη σε μια συγκεκριμένη στιγμή αλλά και μακροπρόθεσμα. Συγκροτείται κατά τα παιδικά χρόνια μέσα από μιμήσεις ανθρώπων που είναι σημαντικοί, είτε στην πραγματικότητα είτε στη φαντασίωση τους. Παρόλο που οι ταυτίσεις αποτελούν το υπόβαθρο για την απόκτηση ταυτότητας, το άθροισμα των ταυτίσεων δεν μπορεί να την ολοκληρώσει. Η απόκτηση της, πραγματοποιείται μέσα από μια διαδικασία τροποποιήσεων και αλλαγών στη σχέση των εφήβων με τους γονείς τους καθώς και στη σχέση τους με το περιβάλλον. Είναι μια φάση εξατομίκευσης και σταδιακής απομάκρυνσης από την οικογένεια, όπου πλέον ο έφηβος βλέπει ως πιο σημαντικούς τους φίλους του και γενικότερα τους συνομήλικους του. Παράλληλα όμως, διάφοροι ενήλικες (όχι οι γονείς), με τους οποίους οι έφηβοι έρχονται σε επαφή, αποτελούν πολύ σημαντικά πρόσωπα, πρότυπα ρόλων. Στη διαμόρφωση της αυτεπίγνωσης τους ιδιαίτερο ρόλο παίζει η αντίληψη που οι ίδιοι έχουν για τις ικανότητές τους και την ανάγκη τους να κατανοήσουν τον κόσμο και να βρουν τη θέση τους σε αυτόν.

Σύμφωνα με τον Coleman & Hendry (1996) η διάχυση της ταυτότητας χαρακτηρίζεται από τέσσερα βασικά σημεία:

A. Από το πρόβλημα των σχέσεων. Οι έφηβοι είναι πιθανό να αποφεύγουν τις δεσμεύσεις ή τις εμπλοκές σε στενές διαπροσωπικές σχέσεις, λόγω του φόβου απώλειας της δικής τους ταυτότητας. Αυτός ο φόβος μπορεί να οδηγήσει σε στερεότυπα σχέσεων στην απομόνωση τους ή ακόμα στην αναζήτηση σχέσεων με ανθρώπους που θεωρούνται ακατάλληλοι.

B. Από την πιθανότητα σύγχυσης της έννοιας του χρόνου. Οι έφηβοι δυσκολεύονται πολύ να κάνουν σχέδια για το μέλλον ή να αντιληφθούν την έννοια του χρόνου. Αυτό βέβαια σχετίζεται με το άγχος της αλλαγής και της επερχόμενης ενηλικίωσης και ενώ

οι έφηβοι αισθάνονται δύσπιστοι ότι το μέλλον θα φέρει αλλαγές παράλληλα συνυπάρχει και ένας βασανιστικός φόβος ότι μπορεί και να φέρει!

Γ. Από τη σύγχυση σε σχέση με την παραγωγικότητα: Δυσκολεύονται να εκτιμήσουν τις δυνατότητές τους ρεαλιστικά, σε ό,τι αφορά τη δουλειά ή το διάβασμα. Και τα δύο αυτά σημαίνουν κάποιου είδους δέσμευσης και αμυνόμενοι σε αυτό οι έφηβοι ή αδυνατούν να συγκεντρωθούν ή ασχολούνται με γρήγορο ρυθμό με μία μόνο δραστηριότητα και με τίποτα άλλο.

Δ. Από την επιλογή της «αρνητικής ταυτότητας»: Σύμφωνα με αυτή, οι έφηβοι επιλέγουν μια ταυτότητα η οποία είναι εκ διαμέτρου αντίθετη από αυτήν που θα επιθυμούσαν οι γονείς τους.

Συμπεραίνουμε ότι στην εφηβεία επικρατεί μια ψυχολογική ρευστότητα η οποία δημιουργεί νέες προϋποθέσεις ωρίμανσης και αναδιάταξης του ψυχικού κόσμου. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να θεωρείται φυσιολογική κάποια ελεγχόμενη αναταραχή στον έφηβο. Αν και δεν θα πρέπει να θεωρείται ότι συμβαίνει σε όλους τους έφηβους (η όποια είδους αναταραχή), δεδομένου ότι μπορεί να αντισταθμιστεί συχνά, με επιτυχία από το ίδιο το άτομο. Απ' την άλλη όμως όταν έχουμε να κάνουμε με ήσυχα και υπάκουα παιδιά, αυτό θα πρέπει να μας βάλει σε σκέψεις, μήπως τα παιδιά αυτά δείχνουν απροθυμία στο να μεγαλώσουν και να ενηλικιωθούν. Η απροθυμία τους αυτή μπορεί να οφείλεται σε διάφορους παράγοντες, όπως αυταρχικό και τιμωρητικό περιβάλλον ή υπερσυναισθηματικές και υπερπροστατευτικές εκδηλώσεις απέναντι στο παιδί από πλευράς γονέων. Τότε μπορούμε να διακρίνουμε, την ανάπτυξη υπερβολικών μηχανισμών άμυνας (προς τις αναδυόμενες ενορμήσεις) που δημιουργούν φραγμό στη φυσιολογική διαδικασία ωρίμανσης και επηρεάζουν την ψυχολογία του εφήβου.

Ωστόσο, αν έχουμε σοβαρές αναστατώσεις κατά την εφηβική ηλικία, θα πρέπει να ανησυχήσουμε και να τις αντιμετωπίσουμε σαν ψυχολογική διαταραχή. Ο λόγος που πρέπει να ζητήσει ο γονιός βοήθεια και υποστήριξη από κάποιο ειδικό είναι ότι αν δεν αντιμετωπιστούν με την ανάλογη ψυχολογική βοήθεια, είναι απίθανο να ξεπεραστούν ανώδυνα από τον έφηβο και αργότερα θα αφήσουν κατάλοιπα στην υπόλοιπη ζωή του. Φυσικά είναι φανερό ότι όσο υγιέστερη είναι η προσωπικότητα του παιδιού, τόσο πιο εύκολα θα περάσει την εφηβεία χωρίς να βιώσει έντονο άγχος ή κατάθλιψη. Γι' αυτό πρέπει να δείχνουμε στα παιδιά μας ιδιαίτερο ενδιαφέρον και προσοχή από νωρίς στην παιδική ηλικία, ώστε να προλάβουμε αργότερα ανεπιθύμητες καταστάσεις.

Σημαντικό ρόλο για την πρόκληση αναταραχής στη διάρκεια της εφηβείας παίζει εκτός από την κληρονομικότητα, κυρίως το περιβάλλον όπου ζει και μεγαλώνει το άτομο (οικογένεια), καθώς και κάποιες παιδικές τραυματικές εμπειρίες, όπως αποχωρισμοί, θάνατοι, διαζύγιο γονέων, αρρώστιες. Στις περιπτώσεις αυτές είναι αναμενόμενο να έχουμε θυελλώδη εφηβεία με εσωτερική αναταραχή αλλά και κάποια προβλήματα συμπεριφοράς στο σπίτι και στο σχολείο.

Σίγουρα η εφηβεία δεν είναι ομοιόμορφη και συνηθίζουμε επιστημονικά να την διαιρούμε σε τρία στάδια: Την προεφηβεία, την μέση και την τελική εφηβεία. Τα όρια βέβαια αυτά είναι ο κανόνας, αλλά ποικίλουν από άτομο σε άτομο όσον αφορά την έναρξη και τη διάρκεια. Για παράδειγμα μπορούμε να δούμε κάποιους 15χρονους να βρίσκονται στο 1ο στάδιο ενώ άλλοι ήδη στο 3ο και τελικό. Αυτή τη διαφορά τη βλέπουμε κυρίως στα πρώτα στάδια. Έτσι μια χρόνια νόσος μπορεί να καθυστερήσει την ανάπτυξη του εφήβου, αφού έχει να αντιμετωπίσει την εξάρτησή του τόσο από τη φαρμακευτική αγωγή, όσο και τη συνεχή υποστήριξη που χρειάζεται από γονείς και ιατρούς, αλλά ταυτόχρονα παλεύει και με την εικόνα του σώματός του

και τους διάφορους περιορισμούς που του υπαγορεύει η αρρώστια του. Επίσης έχει διαπιστωθεί ότι τα κορίτσια ωριμάζουν κατά κανόνα νωρίτερα από τα αγόρια. Άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν την ωρίμανση σε κάποιο στάδιο της εφηβείας είναι το φύλο, η κοινωνική τάξη, η κατάσταση της υγείας το πολιτιστικό επίπεδο και άλλα.

Εμβαθύνοντας στην έννοια της εφηβείας θα εξετάσουμε τους γενικούς στόχους της από ψυχοκοινωνική σκοπιά.

Κύριος στόχος της εφηβείας είναι η σταδιακή ανάπτυξη μέχρι το άτομο να γίνει ανεξάρτητο και αυτόνομο. Το άτομο θα πρέπει να αναπτύξει μια ρεαλιστική αλλά και αποδεκτή εικόνα για το σώμα του και τον εαυτό του. Να αποκτήσει έλεγχο των γενετήσιων ορμών του αλλά και την ικανότητα του να εκφράζει τα ερωτικά του συναισθήματα, όταν αυτό χρειάζεται. Να επεκτείνει την κοινωνικότητά του και τις συναναστροφές του με σχέσεις ετερόφυλες και ομόφυλες εκτός οικογένειας. Να είναι ικανός να εφαρμόσει ένα ρεαλιστικό σχέδιο για να πετύχει μια κοινωνική και οικονομική επιβίωση. Να αποδεχτεί ένα σύστημα κοινωνικών και ηθικών αξιών που θα του επιτρέψει να σταθεί μέσα στην κοινωνία (CD – ROM, Υπουργείο Παιδείας).

3.3. ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΦΗΒΕΙΑΣ

Σύμφωνα με τον Παρασκευόπουλο (1985): *«η εφηβική ηλικία χαρακτηρίζεται ως μια περίοδος ταχύτατης σωματικής αύξησης και βαθιάς βιοσωματικής μεταλλαγής, του συναισθηματικού τους κόσμου και των ετερόφυλων ενδιαφερόντων, του ιδεαλισμού, των προσωπικών αξιών και κρίση της ταυτότητας».*

Τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά που σηματοδοτούν την εφηβεία, περικλείονται στους κατωτέρω τομείς ανάπτυξης:

- 1. Στον βιοσωματικό τομέα.** Οι αλλαγές της ήβης είναι απότομες. Αφορούν το ύψος, το βάρος, το περίγραμμα, τις αναλογίες, τη θέση και την λειτουργία των οργάνων και οργανικών συστημάτων και τη πιο βασική βιοσωματική μεταβολή την ωρίμανση της γενετικής λειτουργίας.
- 2. Στο νοητικό τομέα** συναντάμε τις αφαιρετικές (ή τυπικές) νοητικές πράξεις οι οποίες δίνουν μία άλλη προοπτική στην αντίληψη και την κατανόηση του κόσμου. Ο έφηβος χρησιμοποιεί την φαντασία. Η σκέψη του κινείται στο χώρο του πιθανού, των υποθέσεων και των θεωριών. Με αφαιρετική ο έφηβος μπορεί πλέον να συλλαμβάνει για κάθε θέμα πολλές εναλλακτικές λύσεις, πέρα από αυτές που μπορούν να εφαρμοστούν στην πραγματικότητα ή ακόμη μπορεί να διαμορφώνει ένα προσωπικό σύστημα αξιολόγησης της ανθρώπινης συμπεριφοράς.
- 3. Στον συναισθηματικό τομέα** κύριο αναπτυξιακό χαρακτηριστικό είναι η μεγάλη ένταση και αστάθεια της ψυχικής διάθεσης του εφήβου αφού η συναισθηματική τους ζωή χαρακτηρίζεται από γρήγορες μεταπτώσεις και ταλαντεύσεις. Συνοπτικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι πρόκειται για έναν έντονο, ψυχικό αναβρασμό.
- 4. Στον κοινωνικό τομέα** αναφαίνεται η τάση τους να ξεχωρίζουν από τους ενήλικες, να διαφοροποιηθούν και να ανεξαρτητοποιηθούν. Επιπλέον ο έφηβος έχει την ανάγκη να ενταχθεί και να συμμορφωθεί με την ομάδα των συνομήλικων του. Σημαντική διαφοροποίηση υφίστανται οι διαπροσωπικές σχέσεις του που δεν αφορούν μόνο τους ενήλικους, αλλά και τους συνομήλικους, με κυριότερη εκδήλωση την ετερόφυλη σεξουαλική συμπεριφορά.

Περνώντας στα ψυχολογικά χαρακτηριστικά της εφηβικής ηλικίας διακρίνουμε ότι πρώτο χαρακτηριστικό γνώρισμα της, είναι ο έντονος αρνητισμός. Με το "όχι" ο έφηβος αρχίζει να αντιπαραθέτει τον εαυτό του στο περιβάλλον. Ο αρνητισμός αυτός συχνά ενοχλεί και τρομάζει τους γονείς, όμως πρέπει να

κατανοήσουν ότι αυτό είναι κάτι φυσιολογικό και να τους χαροποιεί, επειδή δείχνει ότι το παιδί τους βιώνει σωστά αυτή την φάση της ζωής του.

Η εφηβεία είναι η περίοδος που το κάθε άτομο αναζητάει τον εαυτό του, την ταυτότητα του, την προσωπικότητα του. Μέσα από αυτή την αναζήτηση αποκλείει αυτόματα τον έλεγχο και τις συμβουλές των γονιών του. Όπως αναφέρει η Χουρδάκη (1982, σελ 133) «ανεξαρτητοποίηση δεν σημαίνει αποξένωση από τους γονείς». Είναι κάτι που δεν επιζητάει ούτε ο ίδιος ο έφηβος αφού κατά βάθος χρειάζεται τους γονείς του. Αυτό που θα πρέπει να κάνουν, είναι αρχικά να τον αφήσουν να αντιμετωπίσει μια κατάσταση, ενώ συγχρόνως να είναι έτοιμοι να συμπαρασταθούν στο παιδί τους καθώς επίσης και να το βοηθήσουν να ανεξαρτητοποιηθεί (ό.π. σελ.135).

Ένα επιπλέον γνώρισμα που χαρακτηρίζει τους έφηβους είναι η τάση για απομόνωση. Ο έφηβος σε αυτή τη περίοδο της ζωής του " κλείνεται στον εαυτό του " και γίνεται εσωστρεφής. Είναι η περίοδος που ο έφηβος κλειδώνει την πόρτα του δωματίου του περνά πολλές ώρες μόνος του και συνεχώς σκέφτεται την πορεία της ζωής του. Αυτή η συμπεριφορά δεν αποτελεί αδιαφορία προς την οικογένεια όπως υποστηρίζουν οι περισσότεροι γονείς, απλά ο έφηβος νιώθει την ανάγκη να μείνει μόνος του και να σκεφτεί (Παρασκευόπουλος, 1985).

Άλλο ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα της εφηβείας είναι η ευθιξία και υπερευαισθησία. Σε αυτή την ηλικία οι έφηβοι θίγονται, προσβάλλονται και νευριάζουν με το παραμικρό, από καταστάσεις και πράγματα που για άλλους είναι ασήμαντα. Πράγματα αθώα που τους ενοχλούν, τους θίγουν και αντιδρούν με διαμαρτυρίες και εκνευρισμό.

Το πείσμα και η ισχυρογνωμοσύνη αποτελεί επίσης χαρακτηριστικό της ηλικίας. Όταν λέει ο έφηβος ότι θα κάνει κάτι πρέπει να το κάνει πάση θυσία και όταν έχει ένα στόχο, πρέπει να τον φέρει εις πέρας. Αυτό του εξασφαλίζει κατά

κάποιο τρόπο την ισορροπία του ενώ κάθε τι καινούργιο του χαλάει την ισορροπία που με τόσο κόπο έχει πετύχει. Κάθε τι διαφορετικό δημιουργεί ανισορροπία με αποτέλεσμα να μην έχει διάθεση και υπομονή να την υποστεί.

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι η εφηβική ηλικία είναι μια περίοδος που γίνονται αλλαγές σε διάφορους τομείς. Αυτές οι αλλαγές έχουν διάφορα αποτελέσματα. Μπορεί για παράδειγμα ο έφηβος να γίνει εγωκεντρικός, το σώμα του να αρχίζει να αλλάζει και να γίνεται το επίκεντρο της προσοχής του. Έτσι περνάει πολλές ώρες μπροστά στον καθρέφτη, ψάχνοντας για ψεγάδια αλλά και καλά σημεία (Martin Herbert, 1992, σελ.25). Για παράδειγμα η αλλαγή της φωνής του, η οποία μπορεί να είναι επώδυνη για τα αγόρια, γιατί τόσα χρόνια με αυτήν αναγνώριζαν τον εαυτό τους. Υπάρχει γενικά μια έλλειψη αυτοπεποίθησης που οι έφηβοι προσπαθούν έντονα να ξεπεράσουν και να καλύψουν.

Θέλουν να δείξουν ότι είναι ικανοί να βάλουν σε κίνδυνο τη ζωή τους, ότι είναι υπεύθυνοι και ότι μπορούν να τα βγάλουν πέρα μόνοι τους. Θέλουν να φτιάξουν μια διαφορετική ζωή. Το πρόβλημα συνήθως είναι όμως ότι δεν ξέρουν το τρόπο (Φρανσουάζ Ντόλτο, Καθρίν Ντόλτο-Τόλιτς, 1995, σελ.16).

3.4. ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ ΜΕ ΤΟΝ ΠΕΡΙΓΥΡΟ ΤΟΥΣ

A. Έφηβοι και γονείς

Το κύριο συναίσθημα που επικρατεί στην εφηβεία είναι η αμφιθυμία τόσο από το μέρος των γονιών όσο και από τους εφήβους. Έτσι ενώ οι έφηβοι θέλουν να ανεξαρτοποιηθούν και να είναι ελεύθεροι, συγχρόνως νοσταλγούν την παιδική ηλικία. Αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές όταν αντιμετωπίζουν κάποιο πρόβλημα και δεν έχουν πλέον την βοήθεια των γονιών τους, οι οποίοι από τη μια χαίρονται και νιώθουν περήφανοι για την νέα εμφάνιση και τις επιδόσεις του παιδιού τους αλλά από

την άλλη ανησυχούν για τη σχολική του πρόοδο, για τις σχέσεις του με το άλλο φύλλο, για τις παρέες του και τις καινούριες του εμπειρίες με αποτέλεσμα να νοσταλγούν τα προηγούμενα χρόνια, που δεν είχαν τέτοιου είδους προβλήματα.

Σύμφωνα με τον Παρασκευόπουλο (1995, σελ.252) η συμπεριφορά των γονιών έχει ταξινομηθεί σε τρεις τύπους: την αυταρχική, τη δημοκρατική, και την ανεκτική. Αυταρχικός γονιός θεωρείται αυτός που δεν επιτρέπει στον έφηβο να εκφράσει την άποψη του για θέματα που τον αφορούν άμεσα και το μόνο που απαιτεί είναι συμμόρφωση σε αυτά που θέλει. Δημοκρατικός θεωρείται ο γονιός που επιτρέπει και ενθαρρύνει το παιδί του να συμμετέχει σε συζητήσεις που το αφορούν, παρόλο που η τελική απόφαση εγκρίνεται από τους ίδιους, ενώ ανεκτικός είναι εκείνος, που με την αδιαφορία του επιτρέπει στο παιδί να επιδρά στις αποφάσεις του περισσότερο από τους γονείς του.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε όμως ότι ο κάθε έφηβος αντιλαμβάνεται διαφορετικά τη συμπεριφορά των δυο γονέων. Οι περισσότερες έρευνες καταλήγουν στο ίδιο συμπέρασμα, ότι δηλαδή ο πατέρας θεωρείται απολυταρχικός από το μεγαλύτερο ποσοστό των εφήβων, ενώ η μητέρα θεωρείται δημοκρατική. Επίσης, από ευρήματα ερευνών προκύπτει, ότι οι έφηβοι προτιμούν δημοκρατικούς γονιούς παρόλο που η συμπεριφορά των ανεκτικών γονιών αφήνει μεγαλύτερα περιθώρια ελευθερίας. Αυτό γίνεται επειδή η ανεκτική συμπεριφορά εκλαμβάνεται ως αδιαφορία και όχι ως καλοπροαίρετη διάθεση. Τέλος, φαίνεται ότι τα παιδιά των αδιάφορων και ανεκτικών γονέων σε σύγκριση με τα παιδιά των δημοκρατικών αντιμετωπίζουν περισσότερα προβλήματα ψυχικής υγείας και μειωμένη αίσθηση ανεξαρτησίας.

B. Έφηβοι και συνομήλικοι

Η ομάδα των συνομήλικων παίζει το πιο σημαντικό ρόλο στη ζωή του εφήβου και αυτό γιατί ο έφηβος βρίσκει εκεί άτομα με τα οποία μπορεί να μοιραστεί τα ίδια

συναισθήματα, τις ίδιες στάσεις προς τους ενήλικες, τις ίδιες αξίες και πεποιθήσεις. Ταυτίζεται με την ομάδα των συνομήλικων και αποζητά την αίσθηση του ανήκειν. Ωστόσο παρόλο που επιθυμεί την αποδοκιμασία και την αγάπη των γονιών του, συγχρόνως φοβάται την εξάρτησή και τον έλεγχο του από αυτούς.

Η δυναμική της ομάδας των εφήβων έχει ορισμένες ομοιότητες και διαφορές με αντίστοιχες ομάδες μικρότερης ηλικίας. Έτσι βλέπουμε ότι η σύνθεση των ομάδων αλλάζει αφού αρχίζουν να αποτελούνται και από τα δύο φύλα. Όσον αφορά τη δομή της, αυτή έχει όπως και πριν τον ηγέτη ή τους ηγέτες και τους οπαδούς και η διαφορά είναι ότι για το κάθε μέλος υπάρχουν διαφορετικά κριτήρια για να μπει στην ομάδα. Το σχολείο παύει να είναι στις προτεραιότητες του εφήβου, ενώ σημαντικό ρόλο παίζει η εξωτερική εμφάνιση η οποία όταν αλλάζει λόγω ήβης μπορεί να αυξήσει η να μηδενίσει την αυτοπεποίθηση και την δημοτικότητα του, ιδιαίτερα σε αναφορά με το αντίθετο φύλο.

Γ. Έφηβοι και άλλο φύλο

Ο έφηβος σε αυτή τη φάση της ζωής του αρχίζει να ενδιαφέρεται για το αντίθετο φύλο, ένα απόλυτα καινούριο στοιχείο στην δημιουργία και ανάπτυξη των διαπροσωπικών του σχέσεων. Αυτή η στροφή εξηγείται τόσο από τις βιολογικές-ορμονικές αλλαγές στη φυσιολογία του ατόμου, όσο και από ψυχολογικούς παράγοντες. Ως ψυχολογικούς παράγοντες θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε τις αντιλήψεις των άλλων για τον έφηβο, αλλά και του ίδιου για τον εαυτό του.

Οι λόγοι που τους ωθούν να επιδιώκουν να αναπτύξουν τις σχέσεις τους με το άλλο φύλο είναι διάφοροι. Σύμφωνα με όσα δηλώνουν οι ίδιοι, μέσα από τις διαφυλικές τους σχέσεις επιζητούν τη σεξουαλική ικανοποίηση, την παρέα με τους συνομήλικους την επιβεβαίωση της αυτονομίας τους το κύρος που συνεπάγεται μια τέτοια σχέση και σε ένα αρκετά μικρότερο ποσοστό την αναζήτηση ενός μόνιμου

συντρόφου. Στα κορίτσια δε, το ενεργό ενδιαφέρον τους για το άλλο φύλο εκδηλώνεται ένα ως δύο χρόνια νωρίτερα από τα αγόρια.

Σημασία ωστόσο δεν έχει η ακριβής ηλικία που εκδηλώνεται το ετεροφυλικό ενδιαφέρον, αλλά το γεγονός ότι και τα δύο φύλα βιώνουν παρόμοια αισθήματα αμηχανίας και άγχους, σχετικά με τις νέες τους εμπειρίες και τον ρόλο τους σε αυτές. Κάποιο μέρος αυτού του άγχους οφείλεται στις προσδοκίες των άλλων και των εαυτών τους, καθώς επίσης και στις περιορισμένες γνώσεις που έχουν οι έφηβοι σε θέματα σεξουαλικού περιεχομένου. Ιδιαίτερα εμφανές είναι αυτό στην αρχή της εφηβείας όπου αρχίζουν να νιώθουν πρωτόγνωρα συναισθήματα (Ι.Παρασκευόπουλος, 1995 σελ. 252-254).

3.5. ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑ

3.5.1. ΠΑΙΔΙΚΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑ

Σύμφωνα με τη θεωρία του Freud, η ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη του παιδιού πραγματώνεται σε πέντε καθορισμένες φάσεις ή στάδια από τα οποία περνούν όλοι ανεξαιρέτως οι άνθρωποι κατά τη διάρκεια της εξέλιξης τους. Οι φάσεις αυτές είναι οι ακόλουθες:

α) *Η στοματική φάση*, που περιλαμβάνει τους πρώτους 18 μήνες της ζωής και κυρίαρχος ερωτογόνος περιοχή είναι το στόμα. Κύρια πηγή ευχαρίστησης για το παιδί γίνεται ο θηλασμός, η μάσηση, η κατάποση, το πιπίλισμα. Στη φάση αυτή το παιδί εκδηλώνει τη μεγαλύτερη εξάρτηση από το μητρικό κυρίως πρόσωπο.

β) *Η πρωκτική φάση* που διαρκεί το 2ο και 3ο έτος της παιδικής ηλικίας. Το στάδιο αυτό αντιστοιχεί στην περίοδο, κατά την οποία το παιδί μαθαίνει τον έλεγχο των σφιγκτήρων του από τους γονείς του (ενούρηση, εγκόπριση). Τη περίοδο αυτή, ερωτογενής περιοχή είναι ο βλεννογόνος του απευθυσμένου, ο πρωκτός, που

αποτελεί τώρα εστία ικανοποίησης, ψυχικής έντασης, αμφιθυμιών ή έκφρασης επιθετικών τάσεων. Βασικό χαρακτηριστικό της συμπεριφοράς του παιδιού είναι ο αρνητισμός και η τάση για αυτονομία.

γ) *Η φαλλική φάση* που διαρκεί από το 3ο μέχρι το τέλος του 7ου έτους και θεωρείται από τον Freud η σημαντικότερη περίοδος της ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης του ατόμου. Την περίοδο αυτή το ενδιαφέρον του παιδιού στρέφεται στα γεννητικά όργανα. Στο στάδιο αυτό το παιδί αγαπά τους γονείς του με επίγνωση και αρχίζει να παρατηρεί με περιέργεια τις ανατομικές διαφορές μεταξύ των δύο φύλων τα οποία αποτελούν μια ευερέθιστη περιοχή. Η αγάπη του όμως σιγά σιγά παύει να κατευθύνεται και ως προς τους δύο γονείς. Αρχίζει να αναπτύσσεται μια διάθεση στοργής και προσκόλλησης του παιδιού προς τον γονέα του αντίθετου φύλου (οιδιπόδειο σύμπλεγμα για το αγόρι, σύμπλεγμα Ηλέκτρας για το κορίτσι), ενώ συγχρόνως διαμορφώνονται σ' αυτό επιθετικά συναισθήματα απέναντι στον ομόφυλο γονέα. Σταδιακά όμως, η σχέση αυτή αντιπαλότητας με τον ομόφυλο γονέα περιστέλλεται και περί το τέλος της περιόδου αυτής, επέρχεται η λύση του οιδιπόδειου συμπλέγματος. Οπότε, το παιδί ταυτίζεται με τον γονέα του ίδιου φύλου, το μεν αγόρι εσωτερικεύοντας τον ανδρισμό του πατέρα, το δε κορίτσι τη θηλυκότητα της μητέρας.

δ) *Η φάση της λανθάνουσας σεξουαλικότητας*. Περιλαμβάνει το διάστημα από το 7ο έως το 11ο έτος. Πρόκειται για μια φάση εσωτερικής γαλήνης του παιδιού πριν από τις σφοδρές συγκρούσεις και μεταδομήσεις της εφηβείας. Στη περίοδο αυτή οι σεξουαλικές ανάγκες του νέου ανθρώπου βρίσκονται σε λήθαργο. Το γεγονός αυτό επηρεάζει ιδιαίτερα τη συμπεριφορά του παιδιού, το οποίο στρέφεται προς τα πρόσωπα και ομάδες του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος και μέσα από κάποιες

διαδικασίες κοινωνικοποιείται. Είναι η περίοδος στην οποία ισχυροποιεί το «Εγώ» του.

ε) *Το στάδιο της ετερόφυλης σεξουαλικότητας.* Αρχίζει με την ενήβωση και ολοκληρώνεται με την ενηλικίωση του ατόμου. Κύριο χαρακτηριστικό της περιόδου αυτής είναι η αύξηση των σεξουαλικών αναγκών και πιέσεων του νέου ανθρώπου. Το παιδί από την προεφηβική (περί το 11ο έτος) ή από την εφηβική ηλικία (περί το 13ο έτος), εγκαταλείποντας την τάση της αυτε-νασχόλησης και του ναρκισσισμού, στρέφεται προς αναζήτηση προσώπων του αντίθετου φύλου, με σκοπό τη σύναψη διαφυλικών σχέσεων, την έκφραση της αγάπης του και τη συμμετοχή του στην αναπαραγωγική διαδικασία (Ι. Παρασκευόπουλος, 1985, τόμος 1, σελ.51-52).

Το επίκεντρο της γενετήσιας ζωής του παιδιού αποτελεί σ' όλες αυτές τις φάσεις το ασυνείδητο κίνητρο της σεξουαλικής συμπεριφοράς του, που το ωθεί για να απολαύσει ηδονή μέσω των ερωτογενών ζωνών και η οποία εδράζεται στο «Προεγώ». Σε κάθε εξελικτικό στάδιο ενεργοποιείται και μία διαφορετική ερωτογενής ζώνη για ικανοποίηση της libido. Η ανεπιτυχής μετάβαση από το ένα στο άλλο εξελικτικό στάδιο μπορεί να προκαλέσει προβλήματα και προσκολλήσεις σε διάφορα στάδια (Γ. Κρουσταλλάκης, σελ. 294-300).

3.5.2. Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΦΗΒΕΙΑ

Μολονότι η σεξουαλικότητα είναι σημαντική για όλους, δεν είναι εύκολη για κανέναν, ακόμα και για τους ενήλικες. Έτσι ενώ οι πρώτες μορφές σεξουαλικής δραστηριότητας τις συναντάμε ήδη από την παιδική ηλικία, τα περισσότερα άτομα αρχίζουν να ασχολούνται με τέτοιου είδους δραστηριότητες όταν φτάνουν στην εφηβεία (M. Herbert, 1992, σελ.41). Σε κάθε στάδιο της ζωής του ατόμου η σεξουαλικότητα εκδηλώνεται και με διαφορετικούς τρόπους. Μια ευτυχισμένη

σεξουαλική σχέση μπορεί να παράγει μια προσωπική και μοναδική επικοινωνία και αυτό γιατί είναι αυτή η αμοιβαία ηδονή που δημιουργεί πολύ δυνατούς δεσμούς (Φρανσουάζ Ντόλτο, Καθρίν Ντόλτο-Τόλιτς, 1995, σελ.41).

Αυτό όμως που απασχολεί πολλούς είναι το πώς μέσα σε εξήντα-εβδομήντα χρόνια βρεθήκαμε από την τέλεια αποσιωποίηση του θέματος, στο τόσο επίμονο ενδιαφέρον για τη σεξουαλικότητα. Το σίγουρο πάντως είναι, πως η σεξουαλική καθοδήγηση παίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των στάσεων του παιδιού και στη συνέχεια του εφήβου.

Οι έφηβοι νιώθουν την ανάγκη να κατανοήσουν τη φύση αυτού του πράγματος που αισθάνονται έντονα, οι μεγάλοι όμως φαίνεται ότι δεν μπορούν να τους βοηθήσουν. Το σεξ και ο έρωτας έχουν τόσες πολλές πτυχές και αποτελούνται από τόσο σύνθετα πράγματα που για τον καθένα αυτές οι λέξεις εννοούν και κάτι διαφορετικό. Ίσως για αυτό να είναι και τόσο απαραίτητο το μάθημα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, αφού τα παιδιά δυσκολεύονται να κατανοήσουν τις έννοιες αυτές. Αυτό όμως είναι ένα κομμάτι που θα το εξετάσουμε αναλυτικά αργότερα. Το σεξ μπορεί για κάποιον να είναι κάτι το καθαρά ερωτικό, για άλλον μια πνευματική δύναμη και για άλλους μια καθαρά βιολογική επιταγή. Ωστόσο κρύβει και μια βίαιη και αρνητική πλευρά, που συνήθως συνδέεται με τον σαδισμό και τη σκληρότητα, έτσι που από τη μια είναι μια πράξη χαράς και λύτρωσης, ενώ από την άλλη αποτελεί πράξη που γίνεται στα κρυφά και προκαλεί ντροπή και λύπη. Μπορεί κάποιος να νιώθει ολοκληρωμένος και κάποιο άλλο άτομο να αισθάνεται κατώτερο και ταπεινωμένο.

Αρκετοί είναι οι έφηβοι (κυρίως αγόρια), που αντιμετωπίζουν τη σεξουαλική επαφή σαν κάτι εφήμερο. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να διαμορφώνεται μια επιφανειακή σχέση με το σεξ. Υπάρχουν έφηβοι που είναι ερωτευμένοι με το σεξ. Οι

σεξουαλικές σχέσεις είναι δυνατό να μετατρέψουν ένα άτομο σε εγωιστή και ατομικιστή. Ανάλογα με το πώς βολεύεται ο καθένας, αγνοεί το πώς βλέπει τα πράγματα ο σύντροφος του. Αν θεωρηθεί το σεξ ως «πράγμα» και όχι σαν ερωτική σχέση τότε είναι σαν να δεχόμαστε ότι το μόνο που χρειάζεται για να διεγερθεί κανείς σεξουαλικά, είναι απλά ένα ελκυστικό αντικείμενο και τίποτα παραπάνω (M Herbert,1992, σελ.125-127).

3.5.3. Η ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΑΝΔΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑΣ

Το σεξ ταξινομείται στο χώρο των ενστίκτων, όπως θεωρείται η δίψα και η πείνα, με αποτέλεσμα η στέρηση της σεξουαλικής ικανοποίησης να οδηγεί σε μια «εκρηκτική» αύξηση της ανάγκης αυτής.

Όσο για την άποψη της βιολογίας, αυτή υποστηρίζει ότι αποτελεί μια βιολογική αναγκαιότητα, ένα ένστικτο. Έμφυτοι και εγγενείς βιοσωματικοί παράγοντες (όπως οι ορμόνες) έχουν καθοριστικό ρόλο στη σεξουαλική συμπεριφορά ανθρώπων και ζώων. Ωστόσο το να θεωρούμε ότι το σεξ αποτελεί μια απλή αντίδραση σε απλές βιολογικές ανάγκες είναι λάθος, όπως άλλωστε υποστηρίζουν οι επιστήμονες είναι προτιμότερο και πιο έγκυρο να το βλέπουμε ως μια επίκτητη «όρεξη» ή «γεύση». Την όρεξη αυτή καθένας την εκφράζει διαφορετικά, ανάλογα με τον πολιτισμικό κοινωνικό του περίγυρο. Οι τρόποι και τα πρότυπα του σεξ είναι συναισθηματικές προτιμήσεις τις οποίες έχουμε μάθει ενώ κληρονομούμε την ικανότητα για σεξουαλική διέγερση και οργασμό (M.Herbert,1992, σελ 128).

Οι συναισθηματικές ανάγκες και οι περιστάσεις που προκαλούν διέγερση, ποικίλουν, κάτι που δεν συμβαίνει με τα ζώα. Τα πρότυπα, οι τρόποι που γίνεται το φλερτ και η επαφή με το άλλο φύλο, τα ερεθίσματα που προκαλούν σεξουαλική

διέγερση, είναι σχετικά προκαθορισμένα. Ωστόσο παρατηρώντας τις βαθμίδες της εξελικτικής κλίμακας διαπιστώνουμε ότι, όσο υψηλότερη η βαθμίδα τόσο ο άνθρωπος εξαρτάται από τα ενστικτώδη πρότυπα συμπεριφοράς.

Σύμφωνα με τον Herbert οι άνθρωποι που έχουν πολλές σεξουαλικές σχέσεις, συνήθως έχουν στερηθεί την αγάπη στα παιδικά τους χρόνια, και κατά συνέπεια αναζητούν την αγάπη και την αποδοχή από τις σεξουαλικές τους σχέσεις. Βέβαια υπάρχουν και αρκετοί που υποστηρίζουν ότι το σεξ είναι κατώτερου ή ίσου επιπέδου με τις άλλες ανάγκες μας. Επομένως, οι στάσεις και οι ανάγκες γύρω από το σεξ παίρνουν διάφορες μορφές και οι σχετικές μορφές συμπεριφοράς διαμορφώνονται κυρίως τα τελευταία χρόνια της εφηβείας. Έτσι είναι πολύ πιθανό κάποια προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι έφηβοι να οφείλονται στην περιέργεια τους και την άγνοια πάνω σε τέτοια θέματα. Ακόμα και στη σημερινή εποχή, που θεωρείται απελευθερωμένη, είναι εκπληκτικό πόσο άγχος και απογοήτευση μπορεί να προκληθεί στον έφηβο εξαιτίας της ευρύτατα διαδεδομένης παραπληροφόρησης, των λαθεμένων αντιλήψεων και των μύθων.

Το σεξ έχει μια ευρύτερη έννοια και λειτουργία από τι συνήθως πιστεύουν οι περισσότεροι. Όσοι αρνούνται να πιστέψουν ότι το νήπιο έχει ερωτικές εμπειρίες, το κάνουν επειδή πιστεύουν ότι εμπειρίες αυτές θα έπρεπε αναγκαστικά να μοιάζουν όπως των ενήλικων. Αν όμως αρνηθούμε ότι τα νήπια δεν έχουν ερωτικές εμπειρίες τότε αυτό σημαίνει ότι η σεξουαλική αγωγή πρέπει να ξεκινά στην εφηβεία και τότε επειδή προκαλεί αμηχανία να ματαιωθεί εντελώς. Την εποχή της ήβης όμως η ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη έχει ολοκληρωθεί σε μεγάλο βαθμό και έχει αποκτηθεί οριστικά η ταυτότητα του φύλου. Όπως ήδη έχει αναφερθεί, το παιδί στην ηλικία των επτά ετών αρχίζει να μιμείται και να αποκτά τη ταυτότητα του φύλου του. Από τη στιγμή λοιπόν που θα διαμορφώσει το φύλο του είναι αρκετά δύσκολο να το αλλάξει.

Στη διάρκεια της ήβης συμβαίνουν πολλές βιοσωματικές αλλαγές, που η πιο σημαντική είναι βέβαια η ωρίμανση των γεννητικών αδένων. Ακόμα μεγαλύτερη σημασία έχει η ωρίμανση πολλών και ταυτόχρονα κρίσιμων συναισθηματικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών των εφήβων. Εξαιτίας αυτού, το ξύπνημα της σεξουαλικής ορμής σημαίνει εντάσεις και σφοδρές ακαθόριστες επιθυμίες (M.Herbert,1992, σελ 128-130).

Ωστόσο άνδρες και γυναίκες ανακαλύπτουν τη σεξουαλικότητά τους με τον αυνανισμό, ο οποίος συνήθως αρχίζει περίπου στα δέκα ή έντεκα χρόνια. Φυσικά, αγόρια και κορίτσια επεξεργάζονται από πολύ νωρίτερα τα γεννητικά τους όργανα. Τα νήπια αγγίζονται για την ευχαρίστηση –όχι τη σεξουαλική- που νιώθουν. Όταν γίνουν πέντε ή έξι χρονών, επιδίδονται σε σωματικές διερευνήσεις με μορφή παιχνιδιού με άλλα συνομήλικά τους παιδιά. Μόνο όταν τα αγόρια και τα κορίτσια φτάσουν στην εφηβεία, οπότε αρχίζει και η παραγωγή αρσενικών και θηλυκών ορμονών, καταφεύγουν στον αυνανισμό συνειδητά για τη σεξουαλική τους ικανοποίηση. Πολλά παιδιά γνωρίζουν τον αυνανισμό από τα δέκα ή τα έντεκα τους χρόνια, ενώ άλλα πολύ αργότερα. Η αυτοϊκανοποίηση είναι για τους περισσότερους μια εντελώς προσωπική υπόθεση και ο αυνανισμός ένα από τα πιο λεπτά θέματα συζήτησης για έναν έφηβο.

Σύμφωνα με τον Θάνο Ασκητή (1997, σελ. 71-73) ο αυνανισμός είναι έντονος στα δεκατέσσερα με δεκαεφτά χρόνια και θεωρείται απόλυτα φυσιολογικός. Συνοδεύεται από πλούσιες και εναλλακτικές, τόσο ρομαντικές και τρυφερές, όσο και σεξουαλικές φαντασιώσεις, φτιάχνοντας έτσι σιγά σιγά το σεξουαλικό πρότυπο των εφήβων.

Αυτή η ηλικία καθορίζει το σεξουαλικό μοντέλο του νεαρού άνδρα, που φαίνεται να τον ακολουθεί στην ερωτική έλξη της μετέπειτα ζωής του. Το

σεξουαλικό μοντέλο διαμορφώνει τη γυναίκα που επιθυμεί, δημιουργώντας τα επιμέρους χαρακτηριστικά που του διεγείρουν την ερωτική του διάθεση. Περίπου το ίδιο συμβαίνει αλλά σε μικρότερο όμως βαθμό και με το νεαρό κορίτσι.

Ο αυνανισμός, που προετοιμάζει τον έφηβο για τη σεξουαλική επαφή που θα έρθει και παράλληλα τον ακολουθεί σε όλη τη πορεία της ζωής του, δημιουργεί πολλά ερωτηματικά, ενώ πολλές φορές τον οδηγεί σε έντονο άγχος μειονεξίας και αμφισβήτησης.

Η γνώση και η πληροφόρηση που οι έφηβοι πρέπει να αποκτήσουν πριν αρχίσουν τη σεξουαλική τους ζωή, θα τους βοηθήσουν να έχουν τη σωματική τους αυτογνωσία, αυτοεκτίμηση και αυτοπεποίθηση, ώστε να προετοιμαστούν κατάλληλα για τη σεξουαλική τους ολοκλήρωση. Αντίθετα, η παραπληροφόρηση, οι μύθοι και οι λανθάνουσες αντιλήψεις που θα πάρουν από φίλους ή ανεύθυνα περιοδικά, θα τους κάνουν να νιώσουν αμφισβήτηση, δειλία και άρνηση και κυρίως αποτυχία στα εγχειρήματα τους. (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2002, σελ. 115)

3.5.4. ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟ ΑΓΟΡΙ ΚΑΙ ΣΤΟ ΚΟΡΙΤΣΙ

Όπως έχει αναφερθεί, η εφηβεία είναι η ηλικία που χαρακτηρίζεται από ανησυχία, αμηχανία, τάση για απομόνωση, ντροπαλότητα, αντιδραστικότητα και αμφισβήτηση του τρόπου ζωής.

Σε αυτή την ηλικία μπορούμε να διακρίνουμε δυο χαρακτηριστικά πρόσωπα: του παιδιού αλλά και του/της ανερχόμενου/ης άνδρα-γυναίκα. Τα σεξουαλικά ερεθίσματα αρχίζουν να πληθαίνουν και να εναλλάσσονται, αναμειγνύοντας φιλομόφυλα συναισθήματα και ετεροφυλικές φαντασιώσεις. Η σεξουαλική περιέργεια, η πονηριά, ο μυστικισμός, η αμηχανία αλλά και η ανάγκη να μάθει

περισσότερα για το σεξ, κυριαρχούν σ' αυτή την περίοδο περισσότερο από κάθε άλλη στιγμή της ζωής του ανθρώπου.

Είναι αλήθεια ότι η έφηβη δείχνει τον πραγματικό της εαυτό μετά τα 16 της χρόνια ενώ το αγόρι λίγο αργότερα. Παρόλα αυτά, όπως στο αγόρι των 14-17 χρόνων, έτσι και στο κορίτσι αντίστοιχα δυο εκφράσεις κυριαρχούν:

α) η σεξουαλικότητα: το άνοιγμα προς το «γίνομαι γυναίκα» «γίνομαι άνδρας»

β) ο προβληματισμός: η ζωή που βρίσκεται στα πόδια τους. Και βέβαια κάτω από αυτές τις δυο βασικές της ανάγκες είναι η οικογένεια, η κοινωνία, τα μηνύματα της σύγχρονης εποχής.

Ανάμεσα στα δύο φύλα διακρίνουμε κάποιες διαφορές. Ειδικότερα για το κορίτσι, που είναι μια μικρή γυναίκα, στην ηλικία των 11-14 χρόνων, έχει έμμηνο ρύση, το σώμα της διαμορφώνεται με το στήθος και τα γεννητικά της όργανα σε ανάπτυξη, ενώ δέχεται και τα πρώτα ερωτικά φλερτ φτιάχνοντας μέσα στη σκέψη και στη φαντασίωση της σενάρια ερωτισμού και εξιδανίκευσης μέχρι και το... γάμο! Κάτι ακόμα που φανερώνει την ορμονική ενεργοποίηση της έφηβης είναι ο ερχομός της έμμηνο ρύσης.

Για το αγόρι αντίστοιχα η ηλικία 11-14 χρόνων θεωρείται ότι είναι μια άχαρη περίοδος. Είναι η ηλικία, που μέσα στη σεξουαλική του αφύπνιση, χάνει για λίγο την εικόνα του, γυρίζει προς την παιδικότητα ή θέλει να εκτοξευθεί στον ανερχόμενο ανδρισμό του. Μεγαλώνει αργά αυτά τα χρόνια, ενώ τα πράγματα τρέχουν γύρω του. Αποκτάει φίλους, ντύνεται μπερδεμένα, ενώ «βασανίζει» τους γονείς του, που πολλές φορές τον βλέπουν νευρικό και ανήσυχο. Στο σχολείο πολλές φορές είναι διαφορετικός απ' ό,τι στο σπίτι και οι αναζητήσεις του είναι πιο παιδικές απ' αυτές του κοριτσιού (Θ.Ασκητής, 1997, σελ. 15-18,26)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΙV

4.1. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗΣ

Ο όρος «διαπαιδαγώγηση» ή «αγωγή» κατέχει το βασικότερο ρόλο σε λειτουργίες με παιδευτικό – μορφωτικό και διδακτικό – μαθησιακό περιεχόμενο.

Η διαδικασία της διαπαιδαγώγησης έχει διπλό χαρακτήρα και αναπόφευκτα περνάει συνεχώς από το ένα μέρος στο άλλο. Πιο συγκεκριμένα, αυτός που διαπαιδαγωγεί έχει τη δυνατότητα να επηρεάζει συστηματικά, σύμφωνα με τους στόχους και τη βούλησή του, αυτόν που δέχεται τη διαπαιδαγώγηση, με αποτέλεσμα η διαδικασία της διαπαιδαγώγησης να μην είναι τίποτε άλλο από μια «μεθοδευμένη ρυμούλκηση» του αγόμενου. Από την άλλη πλευρά όμως, η διαπαιδαγώγηση αποτελεί ώθηση και βοήθεια για βαθμιαία απελευθέρωση του αγόμενου, ώστε να γίνει αυτοτελής προσωπικότητα (Εγκυκλοπαίδεια «Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα», 1980, τόμος 2, σελ. 222).

Συνάγεται λοιπόν, ότι η διαπαιδαγώγηση δεν είναι ούτε «ολκή» ούτε «ώση» αλλά είναι και τα δύο, με έμφαση άλλοτε στο ένα μέρος και άλλοτε στο άλλο, ανάλογα με το είδος και τους στόχους της αγωγικής διαδικασίας. Με τη διαπαιδαγώγηση ο άνθρωπος ούτε φέρεται, ούτε παρασύρεται, ούτε ρυμουλκείται, ούτε αφήνεται χωρίς καμία προετοιμασία και ενημέρωση ή ωθείται να βρει μόνος του τον προορισμό του και το νόημα της ζωής.

Οι στόχοι της έννοιας της διαπαιδαγώγησης σύμφωνα με τον Ι. Σ. Μαρκαντώνη (1980, σελ.224) είναι κατά κύριο λόγο δύο: α) η ανάπτυξη του ανθρώπου ως ψυχοσωματική και πνευματική ολότητα και β) η καλλιέργεια των σχέσεων του ανθρώπου με το οικολογικό και κοινωνικοπολιτιστικό περιβάλλον του.

Με δυο λόγια θα λέγαμε ότι η διαδικασία της διαπαιδαγώγησης ορίζεται ως *«το σύνολο των δυνάμεων και επιδράσεων ή αλληλεπιδράσεων που συνεργούν στην ακώλυτη ολική ανάπτυξη, δηλαδή στη σωματοψυχική και πνευματική ωρίμανση του ατόμου στα πλαίσια μιας αρμονικής συμβίωσης με το περιβάλλον του»*.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι η διαπαιδαγώγηση είναι μια ειδική σχέση μεταξύ φορέων και δεκτών πολιτιστικών αγαθών με σκοπό την ολοκληρωμένη ανάπτυξη του ατόμου που βρίσκεται σε συνεχή δημιουργική αλληλεπίδραση με το φυσικό, κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον. Αυτό σημαίνει ότι η διαπαιδαγώγηση εξαρτάται και από τον άνθρωπο αλλά και από το περιβάλλον του. Ο άνθρωπος όμως ως ψυχοσωματικός οργανισμός και πνευματική προσωπικότητα ουσιαστικά δε μεταβάλλεται, ενώ το περιβάλλον εύκολα μπορεί να αλλάξει, με αποτέλεσμα να προκαλέσει αλλαγές στο σύστημα αξιών του ανθρώπου. Σε αυτό το σημείο πρέπει να διευκρινίσουμε ότι με τη λέξη «περιβάλλον» εννοούμε τους παράγοντες εκείνους που περιβάλλουν και επηρεάζουν το άτομο.

Συνοψίζοντας, *«η διαπαιδαγώγηση εκφράζει το σύνολο τυπικών ή άτυπων, σκόπιμων ή τυχαίων, συνειδητά ή ασυνείδητα ασκούμενων μαθησιακών – μορφωτικών επιδράσεων από ειδικούς ή μη συνανθρώπους απευθείας με άμεση διαπροσωπική σχέση ή με τη βοήθεια μέσων επικοινωνίας με σκοπό να καλυφθούν όλες οι ανάγκες των ανθρώπων, οπουδήποτε υπάρχουν ή ενδέχεται να υπάρξουν»* (ό.π., σελ. 228).

Επιπλέον, πρέπει να γίνεται υπό όρους που διασφαλίζουν την ελεύθερη πραγμάτωσή της, ειδικά όταν πρόκειται για νέους ανθρώπους που αναζητούν τη γνώση και είναι επιρρεπείς σε κάθε είδους διαπαιδαγώγηση.

Κάποιες πολύ βασικές προϋποθέσεις που πρέπει να πληρεί μια ορθή διαπαιδαγώγηση, ώστε να μη γίνει άμεση ή έμμεση διαμόρφωση πεποιθήσεων που θα

εξυπηρετούν αυτούς που την ασκούν, π.χ. τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, είναι οι εξής κατά τον Β. Κλάφκι:

- 1. «Αντικειμενική διακρίβωση, ερμηνεία και αξιολόγηση της γενικότερης κατάστασης που επικρατεί.*
- 2. Ακριβής ενημέρωση και κατανόηση της κατάστασης της νέας γενιάς, η οποία ως διάδοχος θα συνεχίσει την ιστορία του πολιτισμού μας.*
- 3. Συνεχής πληροφόρηση για τις σημειούμενες εξελίξεις στους κοινωνικοπολιτιστικούς εκείνους τομείς που συνδέονται στενότερα με την αγωγή, όπως ο οικονομικός, ο κοινωνικός, ο πολιτικός, ο τεχνολογικός κλπ. .*
- 4. Μελλοντολογικοί σχεδιασμοί των πιθανών κοινωνικοπολιτιστικών εξελίξεων και προληπτικός προσδιορισμός του έργου της αγωγής της νεότερης γενιάς».*

Όπως γίνεται αντιληπτό από τα παραπάνω και σε συσχέτισμό με το θέμα μας, η διαδικασία της διαπαιδαγώγησης είναι μια κατεξοχήν δυναμική μορφωτική διαδικασία με σοβαρές επιρροές στη συμπεριφορά ατόμων, ομάδων και ιδιαίτερα ατόμων που βρίσκονται στην εφηβική ηλικία, στη διάρκεια της οποίας σχηματίζουν το δικό τους σύστημα αξιών και τις δικές τους πεποιθήσεις.

Παράλληλα, αν αναλογιστούμε ότι οι έφηβοι στην προσπάθειά τους για αναζήτηση της πραγματικότητας και της αληθινής γνώσης μπορούν εύκολα να παγιδευτούν σε συγκεκριμένες ιδεολογίες και αντιλήψεις που ίσως εξυπηρετούν κάποιους φορείς εξουσίας και κύρους όπως τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, διαπιστώνουμε ότι είναι άκρως επικίνδυνο και επίφοβο να μετατραπεί η διαπαιδαγώγηση σε κατευθυνόμενη επιρροή, αν δεν πληρούνται οι προαναφερθείσες προϋποθέσεις. (Εγκυκλοπαίδεια «Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα», 1980, τόμος 2, σελ. 222-235).

4.2 ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΑΓΩΓΗΣ

Ο άνθρωπος δε θα πρέπει να αντιμετωπίζεται σήμερα ως ένα απομονωμένο ον που αναπτύσσεται ανεξάρτητα από το περιβάλλον του βασιζόμενο μόνο στις εσωτερικές του δυνάμεις και τις έμφυτες κλήσεις του. Τόσο η οργανική όσο και η ψυχική του ανάπτυξη, συντελείται σε ένα περιβάλλον φυσικό, γεωγραφικό και κοινωνικό. Μέσα στο περιβάλλον αυτό ο άνθρωπος από την αρχή της ζωής του δέχεται συνεχώς αναρίθμητες επιδράσεις που ασκεί επάνω του ο εξωτερικός κόσμος. Έτσι, χάρη στην επενέργεια των ερεθισμάτων που δέχεται, μεταβάλλεται και εξελίσσεται σταδιακά. Η όλη αυτή εξελικτική διαδικασία, που διαρκεί όσο και η ανθρώπινη ζωή, αποτελεί στην ουσία μια συνεχή εκπαίδευση του ατόμου. Κατά συνέπεια ζωή και διαπαιδαγώγηση είναι δυο φαινόμενα αναπόσπαστα, δεμένα μεταξύ τους. Η αγωγή αποτελεί ουσιώδες οντολογικό στοιχείο της ανθρώπινης ύπαρξης. (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 1998, σελ. 154-159).

Οι πηγές, από τις οποίες εκπέμπονται προς τον άνθρωπο τα διάφορα ερεθίσματα του περιβάλλοντός του, αποτελούν τους λεγόμενους «παράγοντες ή φορείς» της διαπαιδαγώγησης και διακρίνονται σε δύο κατηγορίες:

- Ø Στην κατηγορία των «εμψύχων», δηλαδή των ανθρώπων που απαρτίζουν τη συμβιωτική κοινότητα του ατόμου (κοινωνικό περιβάλλον).
- Ø Στην κατηγορία των «άψυχων» όντων, που περιλαμβάνει τα φυσικά αντικείμενα και φαινόμενα (φυσικό περιβάλλον).

Από τους παράγοντες αυτούς το ανθρώπινο στοιχείο αποτελεί τον θεμελιώδη φορέα της αγωγής, η φύση της οποίας είναι κατά βάση κοινωνική.

Ορισμένοι από τους παράγοντες που αναφέραμε, όπως π.χ. η κοινωνία, η πολιτεία, η οικογένεια κ.α. ονομάζονται «φυσικοί», διότι χαρακτηρίζουν τη φύση του ανθρώπου και άλλοι παράγοντες ονομάζονται «πολιτιστικοί», διότι είναι κατεξοχήν

δημιουργήματα του ανθρώπινου πολιτισμού, όπως π.χ. τα διάφορα πολιτιστικά ιδρύματα και οι θεσμοί, όπως το σχολείο, η Εκκλησία, οι βιβλιοθήκες, τα μουσεία κλπ.

Παλαιότερα ήταν διαδεδομένη η αντίληψη ότι η διαπαιδαγώγηση ως ενσυνείδητη, σκόπιμη και συστηματική προσπάθεια παρέχεται κυρίως από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα όλων των βαθμίδων. Σήμερα, πέρα από την κλασική αυτή μορφή διαπαιδαγώγησης που αναφέραμε, θεωρείται εξίσου σημαντική για τον άνθρωπο και η αγωγή που παρέχεται με διάφορες άλλες σύγχρονες παιδευτικές μορφές από άλλους κοινωνικούς φορείς που αν και δεν έχουν ως κύριο σκοπό τη διαπαιδαγώγηση, εν τούτοις δρουν κι αυτοί – άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο - παιδευτικά.

Γενικά, η μορφωτική εμβέλεια των παραπάνω παραγόντων παρουσιάζει ορισμένες αυξομειώσεις στους διάφορους λαούς και στις διάφορες κοινωνικές τάξεις, ανάλογες πάντα προς το γενικό πολιτιστικό πλαίσιο της κάθε εποχής. Πάντως, μια προσπάθεια για αρμονική συνεργασία όλων των παραγόντων της διαπαιδαγώγησης θα ήταν ίσως δυνατόν να δημιουργήσει ασφαλείς προϋποθέσεις για μια θετική συμβολή στο έργο της εκπαίδευσης του σύγχρονου ανθρώπου (Εγκυκλοπαίδεια «Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα», τόμος 2, σελ. 234).

Στη συνέχεια παρατίθεται περιληπτικά τα ουσιώδη χαρακτηριστικά των παραγόντων της διαπαιδαγώγησης (Εγκυκλοπαίδεια «Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα», τόμος 2, σελ. 234).

- **Το φυσικό περιβάλλον**

Ήδη κατά την αρχαιότητα, αλλά και μεταγενέστερα, πολλοί σοφοί και άλλοι ειδικοί επιστήμονες είχαν επισημάνει την πολλαπλή και βαθιά επίδραση του φυσικού περιβάλλοντος στην προσωπικότητα του ανθρώπου. Η γεωφυσική διαμόρφωση του χώρου, η τοποθεσία, το υγρό στοιχείο, η πανίδα και η χλωρίδα, τα μετεωρολογικά φαινόμενα, η ατμόσφαιρα, το κλίμα, το διάστημα και τα ουράνια σώματα στέλνουν κάθε στιγμή άφθονα μηνύματα στον άνθρωπο, τα οποία δέχεται η συνείδησή του μετά από εσωτερική επεξεργασία.

Έτσι η οργανική ανάπτυξη και διάπλαση, η υγεία, η συναισθηματική κατάσταση, η συμπεριφορά, το ήθος και ο χαρακτήρας του ανθρώπου, με μια λέξη η όλη ψυχοφυσική του υπόσταση, διαμορφώνεται εξελικτικά κάτω από την άμεση επίδραση του φυσικού περιβάλλοντος.

- **Το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον**

Η οικογένεια, το πρωταρχικό και θεμελιώδες κύτταρο της κοινωνικής ζωής, αλλά και η ευρύτερη κοινωνία με όλες τις επιμέρους μορφές ζωής που παρουσιάζει, συγκροτεί το ανθρώπινο ή κοινωνικό περιβάλλον, μέσα στο οποίο το άτομο κατέχει θέση πομπού και δέκτη συγχρόνως, δέχεται δηλαδή συνεχώς και εκπέμπει μηνύματα, διδάσκει και διδάσκεται. Οι περισσότερες και βαθύτερες μεταβολές που συμβαίνουν στον άνθρωπο έχουν ως αιτία τις επιδράσεις αυτού ακριβώς του περιβάλλοντος.

Το άτομο ερχόμενο στον κόσμο εντάσσεται σε μια κοινωνική ομάδα, την οικογένεια, η οποία με τη σειρά της το εντάσσει αυτομάτως σε δύο άλλα ομόκεντρα κοινωνικά πλαίσια: το πιο περιορισμένο, εκείνο της κοινότητας και το ευρύτερο, το εθνικό πλαίσιο. Μέσα σε αυτές τις συμβιωτικές κοινότητες ζει και αναπτύσσεται ο άνθρωπος. Τα ιδιαίτερα γνωρίσματά τους καθώς και η δυναμική τους συγκρότηση ασκούν μεγάλη επίδραση στην προσωπικότητά του.

Εντός του οικογενειακού πλαισίου διοχετεύονται στο παιδί γνώσεις, αναπτύσσονται και ασκούνται οι δεξιότητες του, λύνονται οι απορίες του, διαμορφώνονται οι τρόποι της συμπεριφοράς και της συναισθηματικής του εκδηλώσεως και πραγματοποιείται η πρώτη του κοινωνικοποίηση. Εκεί οι γονείς μεταδίδουν στο παιδί τις αρχές τους καθώς και τις θρησκευτικές τους αξίες και πεποιθήσεις.

Η κοινωνία από την πλευρά της ως συνοικία, κοινότητα, πολιτεία, έθνος ή ως παγκόσμια κοινότητα ασκεί συνεχώς μεγάλες παιδευτικές επιδράσεις στα άτομα, συνήθως ασυνείδητα και χωρίς σύστημα, αλλά αβίαστα και φυσικά. Κάθε άτομο πάλι ασκεί με τη σειρά του παρόμοιες επιδράσεις σε άλλα άτομα ή και σε ομάδες ακόμη. Έτσι κάθε άνθρωπος ως μέλος μιας κοινωνικής ομάδας γίνεται συγχρόνως δάσκαλος και μαθητής. Με άλλα λόγια η διαπαιδαγώγηση είναι μια μορφή αλληλεπίδρασης.

Με τον τρόπο αυτό ο άνθρωπος και μάλιστα το παιδί και ο έφηβος κατορθώνει μέσα στην κοινωνία να μάθει τη γλώσσα του, τα ήθη και έθιμα, τρόπους σκέψης και συμπεριφοράς, διάφορες ιδέες, αντιλήψεις, αξίες και τέλος να αξιοποιήσει την πείρα των προηγούμενων γενεών. Η κοινωνία ως φορέας αγωγής δεν ασκεί πάντα στην προσωπικότητα του παιδαγωγούμενου θετικές και ωφέλιμες επιδράσεις. Κατά συνέπεια και οι επερχόμενες μεταβολές δεν είναι πάντα οι αναμενόμενες.

Όσον αφορά το έθνος με την πολιτειακή του οργάνωση, την πολιτική του ηγεσία, την υπαλληλική εκπροσώπηση, με τα διατάγματα, τις αποφάσεις και τους νόμους, με τους μηχανισμούς διοικήσεως και τη δικαιοσύνη ασκεί βαθιά επίδραση σε κάθε πολίτη και ιδιαίτερα στους νέους, των οποίων προσπαθεί να διαπλάσει το ήθος και να αναπτύξει την εθνική συνείδηση. Παράλληλα η πολιτεία ρυθμίζει όλα τα ζητήματα της δημόσιας εκπαίδευσης και ευρύτερης διαπαιδαγώγησης των νέων.

- **Η Εκκλησία**

Η Εκκλησία απευθύνει το λυτρωτικό της μήνυμα και διδάσκει τα αιώνια αξία θεία διδάγματα της σε όλους τους ανθρώπους ανεξαρτήτως εθνικότητας, ηλικίας, φύλου και κοινωνικής τάξης, ιδιαίτερα δε στους νέους. Συγκεκριμένα, η Εκκλησία μέσα στα πλαίσια της όλης θρησκευτικής κοινότητας, με την ιερή της διδασκαλία (κήρυγμα, έντυπα, κατηχητικό σχολείο κλπ.), με τις λατρευτικές εκδηλώσεις, τη μυστηριακή ζωή και με τα έργα κοινωνικής πρόνοιας επιδιώκει την ανάπτυξη του θρησκευτικού συναισθήματος, την ωρίμανση του ψυχικού κόσμου και τη βελτίωση του χαρακτήρα των μελών της.

- **Το σχολείο**

Είναι ο σημαντικότερος φορέας συστηματικής αγωγής και μορφώσεως που ως κοινωνικός θεσμός έχει για κύριο σκοπό του τη γενική προαγωγή της κοινωνίας με την κατάλληλη προετοιμασία των νέων ανθρώπων για τη ζωή.

Το έργο της σχολικής αγωγής ασκείται μέσα στα πλαίσια της σχολικής κοινότητας, μιας μικρογραφίας της ευρύτερης κοινωνίας, από ειδικευμένους επιστήμονες, τους παιδαγωγούς. Η αγωγή αυτή αποτελεί σκόπιμη ενέργεια, η οποία τελείται κατά τρόπο συστηματικό και βάσει ψυχοπαιδαγωγικών μεθόδων και αρχών που καθορίζει η πολιτεία. Ταυτόχρονα όμως μέσα στο σχολείο συντελείται και μια άλλη μορφή αγωγής τύπου αλληλεπιδράσεως. Κάθε μέλος της σχολικής κοινότητας που είναι και μέλος κάποιας υποομάδας της σχολικής τάξης, όπως είναι η ομάδα των συνομηλίκων που πραγματώνεται κυρίως ως κοινότητα παιχνιδιού, δέχεται την ισχυρή επίδραση της δομής, της λειτουργίας και της δυναμικής των κοινωνικών αυτών σχηματισμών.

Το σύγχρονο σχολείο αποσκοπεί στην ανάπτυξη της ατομικότητας αλλά και της κοινωνικότητας του νέου ανθρώπου και γενικά στην εξέλιξη της όλης ψυχοσωματικής του υπόστασης.

- **Το σύγχρονο περιβάλλον των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης**

Οι σύγχρονες μεγάλες εξελίξεις στον τομέα της επιστημονικής τεχνολογίας συνέβαλαν στη συγκρότηση ενός νέου περιβάλλοντος του σημερινού ανθρώπου, του περιβάλλοντος των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης ή κατά τον Γ. Σ. Κρουσταλάκη του αποκαλούμενου «τρίτου περιβάλλοντος του παιδιού».

Στα ΜΜΕ συμπεριλαμβάνονται το ραδιόφωνο, ο κινηματογράφος, η τηλεόραση, ο ημερήσιος τύπος, τα εκλαϊκευμένα επιστημονικά και λογοτεχνικά βιβλία, περιοδικά, αφίσες, τοιχοκολλήσεις, πινακίδες, διαφημίσεις, το διαδίκτυο κλπ. Πρόκειται για μέσα μιας απρόσωπης επικοινωνίας που εκπέμπουν μηνύματα κάθε στιγμή σε εκατομμύρια συγχρόνως ακροατές, αναγνώστες ή θεατές, διαδίδουν ιδέες ή πληροφορίες, διαφωτίζουν και επιδιώκουν συνήθως τον επηρεασμό της γνώμης, των διαθέσεων και της βουλήσεως των ανθρώπων αυτών. Η επίδραση των μαζικών αυτών μέσων επικοινωνίας εξαρτάται από την ποιότητα των εκπεμπόμενων μηνυμάτων τους.

- **Οργανώσεις και ομάδες νέων**

Πρόκειται για συλλόγους και νεανικές ομάδες οργανωμένες που αποβλέπουν κυρίως, στην κοινωνικοποίηση των μελών τους. Τέτοιες οργανώσεις είναι π.χ. ο Προσκοπισμός, οι διάφορες οργανώσεις νέων, καθώς και οι διάφορες «Νεολαίες» των πολιτικών κομμάτων, που έχουν ως σκοπό την πολιτική μύηση των νέων σύμφωνα με τις αντιλήψεις κάθε κόμματος.

- **Άλλοι δευτερεύοντες παράγοντες αγωγής**

Στην Ευρώπη και στον ελληνικό χώρο λειτουργούν σήμερα υπό την εποπτεία της πολιτείας ή της Εκκλησίας ποικίλα ιδρύματα «ελεύθερου χρόνου», στα οποία καταβάλλεται προσπάθεια οργανώσεως και αξιοποιήσεως του ελεύθερου χρόνου του σημερινού ανθρώπου. Τέτοια ιδρύματα είναι οι Εστίες και Οίκοι Νεότητας, οι Λέσχες και τα Κέντρα Νεότητας, τα κοινής χρήσης ιδρύματα ελεύθερου χρόνου, οι χώροι της Γραμματείας Νέας Γενιάς, τα ειδικά κέντρα του Δήμου Αθηναίων και των υπόλοιπων Δήμων, τα πολιτιστικά και πνευματικά κέντρα κ.α.

Σήμερα λειτουργούν χάρη στην ιδιωτική και δημόσια πρωτοβουλία μορφωτικά ιδρύματα με ειδικούς χώρους και εγκαταστάσεις κατάλληλες για την εκτέλεση προγραμμάτων αξιοποιήσεως του ελεύθερου χρόνου.

Επιπλέον η επαγγελματική ομάδα ως παιδευτική κοινότητα (εκμάθηση, εξάσκηση επαγγέλματος), ο στρατός κατά την εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας, το θέατρο, τα επιστημονικά βιβλία, τα λογοτεχνικά έργα, τα μουσεία, οι εκθέσεις, καλλιτεχνικοί σύλλογοι, επιστημονικές οργανώσεις, αθλητικοί ή φυσιολατρικοί όμιλοι, θρησκευτικές οργανώσεις και φιλανθρωπικοί σύλλογοι, συνδικαλιστικές ομοσπονδίες κλπ. αποτελούν δευτερεύοντες παράγοντες διαπαιδαγωγικής των νέων αλλά και όλων των ηλικιακών ομάδων (Εγκυκλοπαίδεια «Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα», τόμος 2, σελ. 234-236).

4.3. ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ

Η σεξουαλική διαπαιδαγωγή ή και γενετήσια αγωγή *«αναφέρεται στις αρχές, σύμφωνα με τις οποίες γίνεται η ενημέρωση του παιδιού ή του εφήβου πάνω σεξουαλική διαπαιδαγωγή σε θέματα γεννητικών λειτουργιών και η διαφώτισή του,*

ως προς τις στάσεις που πρέπει να τηρείται πάνω στις παρορμήσεις του γεννητικού τους ένστικτου» (Ι.Παρασκευόπουλος, 1995, σελ.352) .

Η λέξη «σεξουαλισμός» έχει λατινική προέλευση, διεθνώς όμως έχει επικρατήσει στις περισσότερες γλώσσες η λέξη sex (φύλο του ατόμου) και τα παράγωγα της να αναφέρεται στις γενετήσιες σχέσεις.

Το θέμα της γενετήσιας αγωγής παρουσιάζει αρκετές αντιθέσεις και πολλή σύγχυση. Η ευαισθησία που παρουσιάζουν γονείς και έφηβοι έρχεται μερικές φορές αντιμέτωπη με αντίθετες απόψεις της Πολιτείας, της θρησκείας της κοινωνίας και έτσι προκαλείται μεγαλύτερη δυσκολία στη ενημέρωση των εφήβων σε σεξουαλικά θέματα.

Το ανημέρωτο παιδί παρασύρεται πολύ εύκολα από ένα μεγαλύτερο φίλο, από ένα ακατάλληλο περιοδικό ή ταινία, με αποτελέσματα συνήθως δυσάρεστα για τη ψυχική και σωματική του υγεία. Αντίθετα ο ενημερωμένος έφηβος θα διαμορφώσει ολοκληρωμένη άποψη για το σεξ και δυσκολότερα θα παρασυρθεί. Ακόμα και αν κάνει κάτι που «δεν πρέπει» θα έχει επίγνωση της κατάστασης και των συνεπειών της. Επίσης δρα ως φορέας γνώσεων στους συνομήλικους του, προτρέποντας τους έτσι για περισσότερη ενημέρωση σε θέματα σεξουαλικής δραστηριότητας.

Η ανάγκη λοιπόν για διαπαιδαγώγηση πάνω σε θέματα σεξουαλικά είναι επιβεβλημένη και αποτελεί χρέος του κράτους και της οικογενείας. Οι έφηβοι από τη δική τους πλευρά παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον, για να λύσουν τις απορίες τους σχετικά σε θέματα «επαφών» με το άλλο φύλο. Αυτό προκύπτει μέσα από διάφορες έρευνες που έχουν γίνει, καθώς επίσης και από τη δική μας έρευνα. (Ι. Παρασκευόπουλος, 1995, σελ. 352-353).

4.3.1. Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Η σεξουαλική αγωγή στην Ευρώπη και ιδιαίτερα στην Ελλάδα πέρασε από μακρά περίοδο εξελικτικής διαδικασίας, με διαφορετικές κατά καιρούς προσεγγίσεις του θέματος. Τον τελευταίο αιώνα βρίσκει κανείς συνεχώς αυξανόμενο ενδιαφέρον και πολύ περισσότερη βιβλιογραφία σχετικά με το σεξ. Μέσα από τη βιβλιογραφία παρακολουθούμε τις μεταβολές που είχαν γίνει κατά το χρονικό αυτό διάστημα σχετικά με την έννοια και την ανάγκη της σεξουαλικής αγωγής. Η εξέλιξη αυτή γενικά μπορούμε να πούμε ότι ακολούθησε τα παρακάτω στάδια (ό.π, σελ:362-363):

Πρώτο στάδιο η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση με ρόλο συμβουλευτικό. Όταν τα ταμπού της σεξουαλικής επικοινωνίας είναι ισχυρά, οι άνθρωποι συνήθως παρουσιάζουν σοβαρά προβλήματα, πριν αναγκαστούν να ζητήσουν τη συμβουλή κάποιου ειδικού. Την εποχή επίσης που οι γεννήσεις άρχισαν να ελαττώνονται στη Δύση, πριν ακόμα υπάρξουν αντισυλληπτικές μέθοδοι, τα περισσότερα παντρεμένα ζευγάρια παρουσίαζαν σοβαρά σωματικά και συναισθηματικά προβλήματα. Ο ρόλος των γιατρών ήταν κυρίως θεραπευτικός παρά παιδαγωγικός. Λόγω δηλαδή, της καταπίεσης και των ταμπού, τα άτομα που αντιμετώπιζαν διάφορα προβλήματα (εκτρώσεις, ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες κλπ.), έπρεπε να φτάσουν σε πολύ σοβαρή κατάσταση για να απευθυνθούν στους γιατρούς, οι οποίοι τη στιγμή εκείνη δούλευαν όχι προληπτικά, αλλά θεραπευτικά. Έτσι αυτό το στάδιο είχε σκοπό να σπάσει τα ταμπού και να συμβουλευσει τα ενεργώς σεξουαλικά άτομα.

Το δεύτερο στάδιο της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης είχε ως στόχο την πρόληψη των προβλημάτων που μπορεί να παρουσιαστούν. Η μορφή αυτή της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης ξεκίνησε από κάποιους γονείς και δασκάλους που φοβήθηκαν ότι οι νέοι μπορεί να εμπλακούν σε προβλήματα λόγω της σεξουαλικής τους δραστηριότητας. Οι γονείς δηλαδή φοβόντουσαν μήπως οι κόρες τους, πριν

παντρευτούν μείνουν έγκυες, και μήπως τα αγόρια τους "κολλήσουν" κάποιο αφοροδίσιο νόσημα. Οι κίνδυνοι αυτοί, μεγάλωσαν τον καιρό που η μέση ηλικία γάμου ήταν σχεδόν τριάντα ετών και η πλειοψηφία των ανδρών από την ανώτερη κοινωνική τάξη είχε τις πρώτες σεξουαλικές εμπειρίες με γυναίκες ελευθέρων ηθών.

Αν και τα κίνητρα αυτής της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης ήταν η πρόληψη της δημιουργίας προβλημάτων, οι μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν δημιούργησαν μάλλον περισσότερη ζημιά στο άτομο, απ' ό,τι είναι η γέννηση ενός παιδιού εκτός γάμου ή ενός αφοροδίσκου νοσήματος, γιατί έδειχναν αρνητική στάση στη σεξουαλική ζωή. Η ιδέα ήταν να προκαλέσουν φόβο, ο οποίος όμως από παιδαγωγικής πλευράς θεωρείται μη υγιής τρόπος αγωγής. Ίσως μερικά από τα προβλήματα που αναφέρθηκαν να αποτράπηκαν, οπωσδήποτε όμως όχι όλα, και τα άτομα τα οποία έτυχε να παραβούν τους κώδικες της σεξουαλικής ηθικής, αισθάνονταν ένοχα και ζούσαν με το φόβο μήπως και φέρουν ντροπή στην οικογένεια ή γίνουν ανίκανα, στείρα ή φρενοβλαβή. Σύμφωνα με αυτά που αναφέρει στην εισήγηση του ο Παρασκευόπουλος (σελ.363), οι περισσότεροι άνθρωποι πίστευαν στο παρελθόν ότι ο αυνανισμός, μπορεί να έχει σαν συνέπεια φρενοβλάβεια ή ακόμα και τύφλωση. Μπορούμε να αναλογιστούμε τι ενοχές και τι φόβους είχε κάποιος που την εποχή εκείνη αυνανιζόταν και επικρατούσε αυτή η άποψη. Το χειρότερο ωστόσο απ' όλα, ήταν το κοινωνικό στίγμα που έφερε το παιδί, το οποίο είχε γεννηθεί εκτός γάμου.

Τρίτο στάδιο της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης είναι η θεώρηση, σαν γενικό ανθρώπινο δικαίωμα, που αφορά γνώσεις σε θέματα σημαντικά για την ατομική υγεία, προσωπική ανάπτυξη και ευημερία. Αυτή η προσέγγιση στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση είναι καινούργια και κατά κανόνα τελείως διαφορετική και υγιέστερη από τις άλλες που ήδη έχουν αναφερθεί. Αυτές απέβλεπαν στη θεραπεία άρρωστων ανθρώπων και στον εκφοβισμό των νέων για να αποφεύγουν

πιθανές συμφορές. Μια τέτοια σεξουαλική αγωγή θα πρέπει να προσαρμόζεται στις ανάγκες των παιδιών και να επικεντρώνεται τόσο στα αγόρια όσο και στα κορίτσια. Σύμφωνα με την τελευταία αντίληψη, η σεξουαλική αγωγή ως σκοπό έχει να βοηθήσει το άτομο να συμπεριφερθεί συνετά στις σχέσεις του με το αντίθετο φύλο, να δώσει τη δυνατότητα στους νέους να καταλάβουν τι σημαίνει υπευθυνότητα και φροντίδα του ενός για τον άλλον στις σεξουαλικές σχέσεις. Οι άνθρωποι χρειάζονται γνώσεις και βοήθεια για να σκέπτονται καθαρά και να δρουν υπεύθυνα στη σύγχρονη βιομηχανοποιημένη κοινωνία (ό.π.).

4.4. Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΦΗΒΕΙΑ

Ειδικοί επιστήμονες, εκπαιδευτικοί και κυρίως γονείς ζητούν επίμονα την καθιέρωση της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στα σχολεία. Το περίεργο είναι ότι την ζητούν έντονα οι έφηβοι για τους οποίους πολλοί πιστεύουν ότι είναι έμπειροι σε θέματα σεξουαλικής συμπεριφοράς, σε μια εποχή που υπάρχει ελευθερία (λόγου) στα ζητήματα αυτά. Παρόλο που ζούμε στην εποχή της σεξουαλικής απελευθέρωσης, υπάρχει άγνοια και διαστρέβλωση στον τομέα που αφορά το σεξ.

Είναι απαραίτητο να επισημανθεί η ύπαρξη ορισμένων δυσχερειών, καθώς επίσης και η δημιουργία ενδεχομένων αρνητικών καταστάσεων μέσα στο ευαίσθητο χώρο της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, όπου αναπτύσσονται ευπαθείς σχέσεις μεταξύ παιδαγωγού-παιδαγωγούμενου. Παρ' όλα αυτά πρέπει να κατανοήσουμε όλοι ότι η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση ως συμβουλευτική μορφωτική διαδικασία είναι απαραίτητη στην εποχή μας αφού βοηθά την ωρίμανση του νέου ανθρώπου.

Όπως τονίζουν οι ειδικοί ψυχολογικοί για το θέμα της σεξουαλικής ωρίμανσης του έφηβου, η ωρίμανση στις μέρες μας είναι πιο πρόωμη από ποτέ και πιο απαιτητική, αφού η εποχή μας παροτρύνεται από ένα διάχυτο έντονο ερωτισμό που

κατευθύνει τη ζωή μας. Αυτή η τάση φαίνεται ξεκάθαρα από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας που μας βομβαρδίζουν με ποικίλα μηνύματα.

Γενικά οι έφηβοι επισημαίνουν την αναγκαιότητα της σεξουαλικής αγωγής και συνηγορούν υπέρ της καθιέρωσης της στα σχολεία από ειδικούς αφού πιστεύουν ότι οι γνώσεις που έχουν για το σεξ είναι ελλιπείς. Επικρατεί επίσης η αντίληψη πως στις απορίες των παιδιών πάνω σε ζητήματα σεξουαλικής φύσεως θα πρέπει να απαντούν τόσο οι γονείς στα πλαίσια της οικογενειακής ζωής, όσο και οι παιδαγωγοί στα σχολεία, οι οποίοι θα είναι κατάλληλα εκπαιδευμένοι γι' αυτό το σκοπό. Οι περισσότεροι γονείς θεωρούν μεν απαραίτητο να πάρουν τα παιδιά τους σωστή σεξουαλική αγωγή στην εφηβεία, δεν ξέρουν όμως πώς να τους την παρέχουν, ώστε να τα επηρεάσουν θετικά. Εξαιτίας λοιπόν της δυσκολίας που περικλείει το θέμα αυτό, θεωρούν τους εαυτούς τους αναρμόδιους και μεταθέτουν την ευθύνη στο σχολείο ενώ άλλοι πάλι ισχυρίζονται «καλοπροαίρετους δισταγμούς». Υπάρχει επίσης και μια μερίδα γονέων οι οποίοι είναι εντελώς αρνητικοί στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση. Τέλος υπάρχει και μια κατηγορία γονέων, η οποία διακρίνεται για τη θρησκευτικότητά της, που ενώ παλιά διακρινόταν από την άκρως συντηρητική της στάση, τώρα ζητά τη καθιέρωση του θεσμού αυτού. (Γ. Κρουσταλλάκης, σελ. 247-248).

Για τον έφηβο όμως δεν είναι αρκετό να γνωρίζει μόνο τον εαυτό του. Χρειάζεται να γνωρίσει τις ομοιότητες και τις διαφορές του με το αντίθετο φύλο. Οι διαφορές έκφρασης της σεξουαλικότητας τους φαίνονται περισσότερο όταν βρίσκονται μέσα σε παρέες παρά όταν βρίσκονται μόνοι τους (Ι. Παρασκευόπουλος, 1995, σελ. 351).

Είναι πολύ σημαντικό να αναφέρουμε ότι οι έφηβοι έχουν αμφιβολίες για την καταλληλότητα των γονιών τους ως συμβούλους σε θέματα σεξουαλικής ανάπτυξης

και ερωτικής ζωής. Επειδή οι περισσότεροι γονείς πιέζονται από ηθικές αναστολές ή δεν αντιμετωπίζουν το θέμα με σοβαρότητα και ειλικρίνεια, δεν θεωρούνται ικανοί από τους εφήβους να τους δώσουν αξιόπιστη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση. Τους χαρακτηρίζουν ως ανώριμους και ψυχολογικά απροετοίμαστους. Για να υπάρχει επομένως ομοιομορφία γύρω από το θέμα της σεξουαλικής αγωγής, η εκπαίδευση είναι απαραίτητο να ξεκινά πρώτα από τους γονείς οι οποίοι στη συνέχεια θα μπορούν να διδάξουν τους νέους.

Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στις μέρες μας όπως έχει καθιερωθεί είναι μια παιδευτική διαδικασία ελλιπής, η οποία αναφέρεται σε μια γενική και ομαδική πληροφόρηση των νέων σε θέματα σεξουαλικής ανάπτυξης και ζωής. Για αυτό θα πρέπει να οργανωθεί με συστηματικά και ορθολογιστικά μέσα. Οι γονείς όσο και τα παιδιά περιμένουν τότε θα καθιερωθεί ο θεσμός στα σχολεία. Το συμβουλευτικό έργο μπορούν να αναλάβουν ψυχολόγοι, παιδαγωγοί, κοινωνικοί λειτουργοί, που οπωσδήποτε θα έχουν την κατάλληλη μόρφωση και εκπαίδευση. Το ιδανικότερο θα ήταν να ξεκινά η σχολική σεξουαλική αγωγή σε ηλικία 6-9 ετών και να ολοκληρώνεται στο τέλος της εφηβείας.(Γ. Κρουσταλλάκης, χ.χ., σελ. 274-277).

4.5. ΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΤΟ ΟΦΕΛΟΣ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Οι σκοποί της σεξουαλικής αγωγής είναι οι ακόλουθοι :

α) Ευρύτητα αντιλήψεων και ειλικρίνεια. Θα πρέπει δηλαδή το σχολείο να προσπαθήσει να δημιουργήσει κλίμα ενθάρρυνσης έκθεσης απόψεων και ειλικρίνειας σχετικά με τις σεξουαλικές απόψεις της ανθρώπινης ζωής, ώστε μαθητές και ενήλικοι να αισθάνονται ελεύθεροι να εκφράσουν τα αισθήματά τους, τις σκέψεις και την γνώμη τους.

β) Συναισθηματική ασφάλεια, ώστε να μην αισθάνεται ένοχο το παιδί μέσα στην τάξη, αλλά να νιώθει ότι βρίσκεται σε περιβάλλον ασφαλές και μπορεί να ρωτήσει ό,τι θέλει.

γ) Μετάδοση γνώσεων. Ο βασικότερος σκοπός της σεξουαλικής αγωγής στο σχολείο είναι να προετοιμάσει τους νέους για το στάδιο της εφηβείας και να τους καταστήσει ικανούς να δεχθούν τις αλλαγές, σωματικές και λειτουργικές, ήρεμα και ρεαλιστικά, χωρίς συναισθηματικές κρίσεις.

Στόχος της σεξουαλικής αγωγής είναι να βοηθήσει τους έφηβους να αντιληφθούν τη σχέση μεταξύ της σεξουαλικής ζωής, του έρωτα και των ανθρωπίνων σχέσεων, να τους απελευθερώσει από φόβους, ντροπές, ενοχές κάνοντάς τους συγχρόνως υπεύθυνους για την ερωτική τους ζωή. Επίσης σκοπός της σεξουαλικής αγωγής είναι να δώσει τη δυνατότητα στους νέους να υιοθετήσουν θέσεις και απόψεις για τη σεξουαλική ζωή, οι οποίες βρίσκονται σε αρμονία με τη δική τους προσωπικότητα. Όλοι είμαστε διαφορετικοί με διαφορετικό τρόπο σκέψης και αντιμετώπισης διαφόρων καταστάσεων. Η σεξουαλική όμως αγωγή μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να φτάσουν στις δικές τους συναισθηματικές και σεξουαλικές επιλογές.

Σύμφωνα με αυτές τις απόψεις λειτουργεί το σουηδικό μοντέλο και το οποίο παρατίθεται παρακάτω. Το μοντέλο αυτό σέβεται τόσο την επιλογή του νέου να έχει σεξουαλικές σχέσεις, όσο και την επιλογή του να μην έχει. Τα παιδιά δεν ωριμάζουν ταυτόχρονα. Η ωρίμαση της προσωπικότητας του εφήβου απαιτεί διάστημα 6-7 χρόνων περίπου. Επομένως, το σχολείο πρέπει να προσέχει αυτές τις διαφορές που δεν είναι μόνον ηλικιακές, αλλά είναι και θέμα ωρίμανσης.

Όπως διαπιστώνεται από τα παραπάνω, όταν το παιδί είναι ενημερωμένο πάνω σε θέματα σεξουαλικής δραστηριότητας αποφεύγονται δυσάρεστα προβλήματα,

όπως οι φλεγμονές των γεννητικών οργάνων, οι ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες, οι εκτρώσεις, οι ψυχικές διαταραχές κ.α. Παράλληλα, το παιδί μαθαίνει το σώμα του, τον τρόπο σωστής επαφής με το άλλο φύλο, μαθαίνει να προλαμβάνει και να εντοπίζει ορισμένες παθολογικές καταστάσεις και συμβουλευεται έγκαιρα και χωρίς φόβο τους γονείς του και το γιατρό (Ι. Παρασκευόπουλος, 1995 σελ. 355,366-367).

4.6. Ο ΤΡΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΣΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣ

Η εκπαίδευση πρέπει να είναι σταδιακή και προοδευτικά να επεκτείνεται σε πιο βασικά θέματα που απασχολούν τους έφηβους.

Είναι βασικό να τονίσουμε ότι τα πρώτα μηνύματα-που πολλοί τα θεωρούν τα σημαντικότερα, το παιδί τα παίρνει από την οικογένεια. Στο δημοτικό σχολείο το παιδί αρχίζει να μαθαίνει λίγα πράγματα για την ανατομική φυσιολογία και λειτουργία των γεννητικών οργάνων του άνδρα και της γυναίκας. Στη συνέχεια διδάσκονται στοιχεία για την αναπαραγωγή του ανθρώπου και παρέχονται κάποιες βασικές γνώσεις για την περίοδο της εγκυμοσύνης, το τοκετό, ενώ τονίζεται ιδιαίτερα το κεφάλαιο της υγιεινής των γεννητικών οργάνων.

Στις πρώτες τάξεις του Γυμνασίου, ο έφηβος ενημερώνεται σε θέματα σχετικά με την αντισύλληψη, τον οικογενειακό προγραμματισμό, τις διαταραχές της έμμηνου ρήσης και την πρόληψη παθολογικών καταστάσεων των γεννητικών οργάνων. Τέλος, στο Λύκειο τα μαθήματα συνεχίζονται με περισσότερες λεπτομέρειες. Ξεκινά από μερικές παθολογικές καταστάσεις των γεννητικών οργάνων και την αντιμετώπιση τους, επεκτείνονται σε θέματα ψυχικής υγιεινής και κοινωνιολογίας σε σχέση πάντα με τη σεξουαλική ζωή και την επαφή με το αντίθετο φύλο. Τα μαθήματα γίνονται με μορφή συζήτησης, ενώ κάποιες φορές οι μαθητές διατυπώνουν γραπτά και ανώνυμα

τις ερωτήσεις τους και δέχονται τις σχετικές απαντήσεις ώστε να καλύπτονται όλες οι απορίες τους.

Η εκπαίδευση πρέπει να ξεκινά από το σπίτι. Οι γονείς πρέπει να είναι ενημερωμένοι και προοδευτικά να ενημερώνουν το παιδί τους. Το σχολείο αποτελεί τον αμέσως επόμενο φορέα διδασκαλίας. Η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση μπορεί να συνεχιστεί σε ειδικά κέντρα, σχολές ή πανεπιστήμια. Τελευταία, μπροστά στην ανάγκη επιμόρφωσης των νέων, διάφορες επιστημονικές εταιρίες, οργανώσεις, κρατικοί φορείς, δήμοι, κοινότητες και λαϊκά πανεπιστήμια οργανώνουν δωρεάν μαθήματα γενετήσιας αγωγής.

Η διδασκαλία γίνεται συλλογικά και δεν είναι δουλειά ενός μόνο ατόμου. Ο γιατρός καλύπτει ιατρικά θέματα, ο ειδικά εκπαιδευόμενος ψυχολόγος διδάσκει τη ψυχολογία του εφήβου που σχετίζεται με τη γενετησιακή του δραστηριότητα και τις διαταραχές τις σεξουαλικής συμπεριφοράς. Επιπλέον κοινωνικοί λειτουργοί, εκπαιδευτικοί, κοινωνιολόγοι, χρησιμοποιούνται για τη διδασκαλία του μαθήματος μετά από σχετική εκπαίδευση. Μεγάλο μερίδιο στη διδασκαλία έχουν οι Εταιρίες Οικογενειακού Προγραμματισμού και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.

Όσον αφορά στα μέσα διδασκαλίας, το βιβλίο είναι η βασικότερη πηγή, από την οποία ο έφηβος θα πάρει τα στοιχεία που χρειάζεται. Το βιβλίο πρέπει στην αρχή να αναφέρεται σε ορισμένες βασικές γνώσεις που να περιγράφονται με λεπτομέρειες. Η παρουσίαση του κειμένου με τη μορφή ερωτήσεων και απαντήσεων διεγείρει το ενδιαφέρον του εφήβου. Τέλος, οι εικόνες και τα σχήματα βοηθούν στην κατανόηση των αναφερομένων λειτουργιών.

Το περιοδικό τις περισσότερες φορές δεν ωφελεί τη διδασκαλία και αυτό γιατί η ενημέρωση μέσα από ένα άρθρο περιοδικού ή εφημερίδας μπορεί να μπλέξει τον έφηβο, αν αυτός δεν έχει πάρει προηγουμένως τις απαραίτητες βασικές γνώσεις.

Η τηλεόραση και ο κινηματογράφος μπορεί να βοηθήσει θετικά, γιατί κεντρίζουν το ενδιαφέρον για αναζήτηση πληροφοριών. Ορισμένες φορές όμως, όταν οι ταινίες δεν είναι σωστά μελετημένες, δημιουργούν σύγχυση και ερωτηματικά, τα οποία προβληματίζουν και μπερδεύουν τα παιδιά. Καταλληλότερη μέθοδος διδασκαλίας του μαθήματος θεωρείται η προβολή μιας ανάλογα μελετημένη κινηματογραφική ταινία ή ταινία video-DVD και στη συνέχεια η συζήτηση του θέματος. Προϋπόθεση βέβαια γι' αυτό είναι η ολοκλήρωση της προηγούμενης σειράς μαθημάτων στα βασικά θέματα, έτσι ώστε να μη δημιουργούνται παρανοήσεις.

Στο σχολείο, τέλος, πρέπει να χρησιμοποιούνται εικόνες, σχεδιαγράμματα, χάρτες, προπλάσματα και διαφάνειες για την κατανόηση του μαθήματος (Ι. Παρασκευόπουλος, 1995, σελ. 353-355).

Τα μέσα της διαπαιδαγώγησης διακρίνονται ανάλογα με τη δραστηριότητά τους σε:

A. άμεσα, όσα δηλαδή επηρεάζουν απευθείας τη βούληση του ατόμου και φέρνουν γρήγορο αποτέλεσμα &

B. έμμεσα, όσα δηλαδή ασκούν στο άτομο έμμεση και πλάγια επίδραση.

Ανάλογα με τη σκοπιμότητά τους τα μέσα αγωγής διαιρούνται σε:

α. εθιστικά, όταν αποσκοπούν στη δημιουργία συνηθειών και έξεων στο άτομο.

β. προληπτικά, όταν επιδιώκουν να προλάβουν διαστροφές και παρεκτροπές της συμπεριφοράς των παιδαγωγουμένων.

γ. κατασταλτικά, όταν αποβλέπουν στη μείωση ή στον περιορισμό των ανεπιθύμητων συμπεριφορών του ατόμου και τέλος,

δ. παρελκυστικά ή παραινετικά, όταν αποβλέπουν στο να προσελκύσουν ή να παρακινήσουν το άτομο προς τους στόχους που επιδιώκει η διαπαιδαγώγηση. Τα σπουδαιότερα από τα μέσα που περιγράφονται παραπάνω είναι η διδασκαλία, το παράδειγμα, η συνήθεια, η προτροπή και η νουθεσία, η διαταγή και η απαγόρευση, η

ποινή, η αμοιβή ή επιβράβευση, η άμιλλα, το παιχνίδι, η εργασία και άλλα (Εγκυκλοπαίδεια «Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα», τόμος 2, σελ. 230-235).

4.7. ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗΣ

Σύμφωνα με την έρευνα του Παρασκευόπουλου (1995, σελ.356-357) τα προτερήματα ενός προγράμματος σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, όπως αναφέρονται από τους γονείς είναι τα εξής :

- «- Σωστή ενημέρωση, συνειδητοποίηση και εξοικείωση του παιδιού με το σώμα του.*
- Ωρίμανση της προσωπικότητας του παιδιού.*
- Ξεκάθαρος ρόλος άνδρα - γυναίκας.*
- Ευκολότερη επικοινωνία μεταξύ των δύο φύλων».*

Οι συγκεκριμένες προτάσεις των γονέων σχετικά με την εφαρμογή ενός προγράμματος σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης τονίζουν δύο κύρια σημεία:

Πρώτον, οι γονείς επισημαίνουν την ανάγκη να γίνεται η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση από άτομα που έχουν ειδικευτεί πάνω στο θέμα, με άριστη επαγγελματική κατάρτιση, αγάπη και κατανόηση προς τα παιδιά.

Προτείνουν ότι ένα πρόγραμμα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης πρέπει να περιλαμβάνει τα εξής θέματα: ανατομία των δύο φύλων, βιολογική αναπαραγωγή, αντισύλληψη, πατρότητα-μητρότητα με ιδιαίτερη έμφαση στο συναισθηματικό-ψυχολογικό κόσμο του ατόμου.

Δεύτερον τονίζουν ότι η ευαισθητοποίηση σχετικά με το θέμα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης πρέπει να γίνει πρώτα στους ίδιους τους γονείς, οι οποίοι με τη σειρά τους θα ενημερώσουν τα παιδιά τους σχετικά με το θέμα αυτό. Συγκεκριμένα,

όταν οι γονείς ερωτήθηκαν για το ποιος θεωρείται ο καταλληλότερος για την κατατόπιση των παιδιών τους σε σεξουαλικά ζητήματα, στην πλειοψηφία τους απάντησαν ότι θεωρούν τη συνεργασία του σχολείου και των ίδιων σαν τον καλύτερο τρόπο για την προσέγγιση αυτού του θέματος.

Θεωρούμε ότι θα ήταν χρήσιμη σε αυτό το σημείο μια αναφορά στο Σουηδικό σύστημα, το οποίο έχει ορισμένες βασικές αρχές και θεωρείται πρότυπο, αν και στο μεγαλύτερο μέρος του είναι φιλελεύθερο. Όλες αυτές τις γενικές αρχές υποτίθεται, από τις έρευνες που έγιναν στη Σουηδία, ότι τις θέλουν οι Σουηδοί αφού τις θεωρούν απαραίτητες για να λειτουργήσει μια κοινωνία.

Συγκεκριμένα:

- «Υπεύθυνη σεξουαλική συμπεριφορά και σεβασμός στον συνάνθρωπο σου. Δεν μπορείς να συμπεριφέρεσαι ανεύθυνα στον σύντροφο σου»
- «Δεν πρέπει να βλέπεις τον σύντροφο σου σαν αντικείμενο».
- «Σεβασμός του απαραβίαστου της προσωπικής ζωής του ατόμου». Σ' αυτό υπάγεται η κακοποίηση και ο βιασμός. Δεν μπορείς και δεν έχεις το δικαίωμα να χρησιμοποιείς βία στη σεξουαλική σου ζωή.
- «Ανάπτυξη στέρεης και στενής διαπροσωπικής σχέσης». Οι Σουηδοί ανέφεραν ότι η αρχή αυτή είναι απαραίτητη και νομίζουν ότι η ολοκλήρωση-ικανοποίηση στις σεξουαλικές σχέσεις είναι πολύ καλύτερη όταν μια σχέση δεν είναι ευκαιριακή, αλλά είναι μόνιμη. Αυτό που θα πρέπει να προωθείται από το σχολείο είναι ότι η σχέση που βρίσκεται, είτε εντός είτε εκτός του γάμου, πρέπει να στηρίζεται πάνω σε υγιείς βάσεις.
- «Όχι στην πορνογραφική αντίληψη της σεξουαλικότητας». Η σεξουαλική πορνογραφία προβάλλει ένα πρότυπο που παρουσιάζει τον άνθρωπο σαν αντικείμενο.

- *«Τσα δικαιώματα στη σεξουαλική συμπεριφορά».* Ο άνδρας θεωρείτο μέχρι πριν κάποια χρόνια ότι μπορεί να έχει το δικαίωμα να διατηρεί εξωσυζυγική σχέση, ενώ η γυναίκα όχι, ξεχνώντας ότι η γυναίκα είναι αυτή που μένει έγκυος και υφίσταται τις οποιοσδήποτε συνέπειες.
- *«Όχι φυλετικές διακρίσεις στις σεξουαλικές σχέσεις».* Αυτό έχει ειπωθεί λόγω του έντονου μεταναστευτικού κύματος που επικρατεί.
- *«Σεβασμός στις σεξουαλικές ανάγκες των ατόμων με ειδικά προβλήματα και των ατόμων της τρίτης ηλικίας».* Πρέπει να γνωρίζουμε και να κατανοούμε ότι ακόμα και οι άνθρωποι που είναι ανάπηροι και βρίσκονται σε κάποιο κρεβάτι η αναπηρικό καρότσι, έχουν και αυτοί τις ίδιες σεξουαλικές ανάγκες με τον καθένα. Δεν πρέπει να μας φαίνεται περίεργο που ένα άτομο τρίτης ηλικίας έχει και αυτό σεξουαλική ζωή.
- *«Όχι διακρίσεις εναντίον των ομοφυλόφιλων».* Ο καθένας επιτρέπεται να έχει τις δικές του σεξουαλικές προτιμήσεις.
- *«Η σεξουαλική δραστηριότητα σε πολύ μικρή ηλικία είναι επικίνδυνη».* Το εκπαιδευτικό σύστημα πρέπει να προωθήσει την ιδέα αυτή, όχι μόνο για να φοβίσει τα νεαρά άτομα αλλά γιατί πράγματι είναι επικίνδυνη σε πολύ μικρή ηλικία.
- *«Το σχολικό σύστημα θα πρέπει να παραμένει ουδέτερο στις αντιτιθέμενες κοινωνικές αξίες».*

Είναι χρήσιμο να τονίσουμε ότι η σεξουαλικότητα δεν περιορίζεται μόνο στη λειτουργία της αναπαραγωγής, αλλά νοείται και σαν ψυχική, σωματική και κοινωνική δραστηριότητα η οποία περιλαμβάνει κοινωνικές και ψυχικές πλευρές. Υποστηρίζει τις σχέσεις των ανθρώπων και αναγνωρίζει την ισότητα των δύο φύλων, τάσσεται εναντίον της διπλής ηθικής και γενικότερα είναι ανοιχτή προς

κάθε μορφή σεξουαλικότητας, όπως, π.χ. η ομοφυλοφιλία (Παρασκευόπουλος Ιωάννης, 1995, σελ.356-357, 369, 370).

4.8. ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΥΛΛΗΨΗΣ

Μια αντισυλληπτική μέθοδος εμποδίζει, κατά τρόπο προσωρινό, τη σύζευξη ή σύντηξη δύο γενετικών υλικών, επιτρέπει όμως στη γυναίκα να ανακτήσει τη γονιμότητά της όποτε το επιθυμήσει. Για αυτό το λόγο θα πρέπει να γίνεται διάκριση ανάμεσα στην αντισύλληψη, η οποία είναι οριστική και στην άμβλωση η οποία είναι διακοπή της κύησης.

Υπάρχουν διάφορες μέθοδοι αντισύλληψης, όπου καθεμιά από αυτές έχει, ανάλογα με την περίπτωση, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά της. Οι μέθοδοι αυτές επιτρέπουν τον έλεγχο της γεννητικότητας, τον οικογενειακό προγραμματισμό και την απόλαυση της ερωτικής πράξης χωρίς το φόβο της εγκυμοσύνης (Εγκυκλοπαίδεια «Φρόντισε το σώμα σου», σελ. 18-20).

Οι νέοι πρέπει να ενημερώνονται επαρκώς για τις διάφορες μεθόδους αντισύλληψης και να τις εφαρμόζουν σωστά και σε μόνιμη βάση αφενός για την προφύλαξή τους από τα Σεξουαλικά Μεταδιδόμενα Νοσήματα και αφετέρου για την αποφυγή ενδεχόμενης εγκυμοσύνης. Φυσικά, τα παραπάνω δεν ισχύουν μόνο για τους νέους αλλά για όλους τους ανθρώπους που δεν έχουν μόνιμο σύντροφο (Εγκυκλοπαίδεια «Το Γυναικείο Σώμα», σελ. 31- 37).

Εδώ πρέπει να σημειωθεί ο σημαντικότερος ρόλος της Σεξουαλικής Αγωγής. Σύμφωνα με τον Πρόεδρο του Ινστιτούτου Σεξουαλικής και Ψυχικής Υγείας Θάνο Ε. Ασκητή η γνώση των εφήβων για τον εαυτό τους, τους προφυλάσσει από συμπεριφορές που ενδεχομένως θα σημαδέψουν αρνητικά τη βιολογική τους υπόσταση και την ψυχική τους ισορροπία. Είναι γνωστό ότι οι κίνδυνοι που

γεννιούνται στη σεξουαλική εικόνα τους σχετίζονται με τη βιολογική υγεία τους (π.χ. μολύνσεις). Κατά την εφηβική ηλικία του κοριτσιού η ανωριμότητα, η παρόρμηση και η παραπληροφόρηση που ενδεχομένως έχει λάβει ή η έλλειψη πληροφόρησης, μπορούν να την εκθέσουν με μια ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη και να δημιουργηθούν δισεπίλυτα προβλήματα στην ίδια, στον σύντροφό της και στο οικογενειακό περιβάλλον. Η χώρα μας δυστυχώς πληρώνει την άγνοια της μητέρας της εφήβου επάνω σε θέματα σεξουαλικής υγείας και αγωγής. Έτσι, το κορίτσι πολλές φορές συνειδητοποιεί ότι το σεξ δεν είναι μόνο χαρά αλλά ότι εγκυμονεί κινδύνους. Δυστυχώς αυτό συμβαίνει όταν είναι πλέον αργά και έχει ήδη φτάσει στο μαιευτήριο για την πραγμάτωση της άμβλωσης (ό.π., 1997, σελ. 13-17).

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας (ΠΟΥ) και της Ελληνικής Εταιρείας Οικογενειακού Προγραμματισμού, στην Ελλάδα γίνονται κάθε χρόνο εκατό με εκατόν είκοσι χιλιάδες εκτρώσεις από γυναίκες με μέσο όρο ηλικίας τα δεκαοχτώ χρόνια. Μια άλλη τραγική διάσταση της άγνοιας, όσον αφορά την αντισύλληψη, είναι ότι η Ελλάδα κατέχει στην Ευρωπαϊκή Ένωση την τελευταία θέση στη χρήση αντισυλληπτικού χαπιού, κάτι που πρέπει να μας προβληματίσει σε επίπεδο πολιτείας. Οι νέοι πρέπει να λαμβάνουν επαρκή πληροφόρηση για τα σεξουαλικά ζητήματα και κυρίως για την αντισύλληψη, είτε από την οικογένεια, είτε από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, είτε από άλλους φορείς όπως το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας μέσω ειδικών προγραμμάτων όπως το μάθημα της Σεξουαλικής Αγωγής και άλλα (Φυλλάδιο Αρεταίου Νοσοκομείου, 2005).

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να επισημάνουμε τα διάφορα μέτρα προφύλαξης που μπορεί να λάβει ένα ζευγάρι προς αποφυγή ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης. Οι αντισυλληπτικές μέθοδοι είναι πολλές και ο καθένας μπορεί να διαλέξει όποια του

ταιριάζει. Οι μέθοδοι αυτοί μπορούν να ταξινομηθούν σε δύο κατηγορίες: «στην κατηγορία των μεθόδων «τύπου φραγμού», αν εμποδίζουν το σπερματοζώαριο να φτάσει στο ωάριο, όπως γίνεται με το προφυλακτικό (φυσικός φραγμός) ή τα σπερματοκτόνα (χημικός φραγμός) και στην κατηγορία των «ορμονικών μεθόδων», που αποτρέπουν την ωορρηξία όπως είναι το αντισυλληπτικό χάπι» (Εγκυκλοπαίδεια, «Το Ανθρώπινο Σώμα», σελ. 27). Υπάρχουν επίσης και μόνιμες μέθοδοι για τα άτομα που δεν επιθυμούν άλλα παιδιά όπως η στείρωση στις γυναίκες και η βασεκτομή στους άντρες. Αναφορικά οι μέθοδοι αυτοί είναι: τα αντισυλληπτικά χάπια, το προφυλακτικό το οποίο είναι και το περισσότερο διαδεδομένο, ο κολπικός δακτύλιος ή κολπικό διάφραγμα, το ενδομητρικό σπείραμα ή σπιράλ, ενδομήτριο σύστημα, η διακεκομμένη συνουσία και η μέθοδος του ρυθμού (ο υπολογισμός των γόνιμων ημερών του κύκλου). Τέλος είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι υπάρχει το χάπι της επόμενης ημέρας, το οποίο δεν θεωρείται ως αντισυλληπτικό μέτρο, αλλά μπορεί να χρησιμοποιηθεί από την γυναίκα μετά από αποτυχημένη αντισυλληπτική μέθοδο που χρησιμοποίησε με τον σύντροφο της (Φυλλάδιο από Αρεταίειο Νοσοκομείο, 2005).

4.8.1. ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΩΣ ΜΕΤΑΔΙΔΟΜΕΝΑ ΝΟΣΗΜΑΤΑ

Οι ασθένειες που μεταδίδονται διαμέσου της σεξουαλικής επαφής, αυξάνονται με πολύ γρήγορο ρυθμό και οι νέοι επηρεάζονται περισσότερο από τη δραματική αύξηση των ασθενειών αυτών. Περισσότερο πλήττεται η ομάδα των νεαρών γυναικών από την ανησυχητική αυτή κατάσταση που παρατηρείται σε παγκόσμιο επίπεδο (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2003, σελ. 178-179).

Μάλιστα σε ορισμένες Ευρωπαϊκές χώρες το πρόβλημα έχει πάρει διαστάσεις εθνικής επιδημίας. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπου η πολιτική ηγεσία θεωρεί πλέον ότι πρόκειται για κρίση, το ποσοστό των σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων έχει

διπλασιαστεί κατά τα τελευταία δέκα χρόνια (Ελληνική Εταιρία Οικογενειακού Προγραμματισμού, 2004, σελ. 2-5).

Εκτός όμως από την αύξηση του αριθμού των περιπτώσεων μόλυνσης με τον ιό HIV που προκαλεί το Έιτς, παρατηρείται μια θεαματική αύξηση ασθενειών όπως η σύφιλη και η γονόρροια. Αύξηση παρουσιάζει επίσης η μόλυνση με τα χλαμύδια, τα οποία εκτός των άλλων είναι υπεύθυνα για το 33% των περιπτώσεων στειρότητας στις γυναίκες. Οι λόγοι της ανεπιθύμητης αυτής κατάστασης είναι η αδιαφορία που δείχνουν όλοι αλλά περισσότερο οι νέοι για τους κινδύνους που έχει το σεξ χωρίς προφυλακτικά μέτρα. Το γεγονός ότι η ηλικία έναρξης των σεξουαλικών σχέσεων έχει γίνει μικρότερη, είναι ένας παράγοντας που ευνοεί τη μετάδοση των ασθενειών αυτών. Παράλληλα όταν κάποιος διαπιστώσει ότι έχει μολυνθεί από ένα παράγοντα που μεταδόθηκε διαμέσου του σεξ, πολύ συχνά παραμελεί να ενημερώσει για το γεγονός αυτό, τον ή τους ερωτικούς συντρόφους που πιθανόν να έχει. Το αποτέλεσμα είναι η αλυσίδα της μετάδοσης, να μη διακόπτεται και όλο περισσότεροι να προσβάλλονται με απρόβλεπτες συνέπειες.

Ποια είναι όμως τα πιο συχνά προειδοποιητικά σημεία μιας σεξουαλικώς μεταδιδόμενης ασθένειας; Είναι σημαντικό να είναι γνωστά ούτως ώστε εάν κάποιος τα παρατηρήσει ή εάν έχει οποιαδήποτε αμφιβολία να ζητήσει βοήθεια από το γιατρό του. Τα σημεία και τα συμπτώματα είναι διαφορετικά ανάλογα με τον τύπο της ασθένειας που έχει μεταδοθεί διαμέσου του σεξ.

Είναι σημαντικό για κάποιον, έστω και εάν μόνο υποψιάζεται ότι έχει προσβληθεί από μια τέτοια ασθένεια, να ζητήσει ιατρική βοήθεια ή και να κάνει τα κατάλληλα τεστ. Πρέπει να τονίσουμε ότι σε αρκετές περιπτώσεις, άτομα που έχουν μολυνθεί πιθανόν να μην παρουσιάσουν συμπτώματα. Για το λόγο αυτό, έστω και η

υποψία ότι κάποιος μολύνθηκε, θα πρέπει να τον οδηγεί στο γιατρό για έλεγχο προτού παρουσιάσει επιπλοκές ή μεταδώσει την ασθένεια σε κάποιον άλλο.

Συμπερασματικά εμείς θα τονίσουμε ότι υπάρχει μεγαλύτερη ανάγκη μιας συνεχούς εκπαίδευσης και διαφώτισης όλων αλλά ιδιαίτερα των νέων, για θέματα που αφορούν τη σεξουαλική ζωή.

Η καλύτερη εκπαίδευση και προετοιμασία των νέων σε θέματα που αφορούν ένα τόσο καίριο τομέα όπως το σεξ, θα μπορέσουν να δημιουργήσουν μια πιο υπεύθυνη και προσεγμένη συμπεριφορά που μπορεί να επιφέρει μείωση της συχνότητας των σεξουαλικά μεταδιδόμενων ασθενειών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

5.1. ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ

Πριν από λίγες μόλις δεκαετίες το θέμα των σεξουαλικών σχέσεων και της αντίστοιχης συμπεριφοράς των νέων αποτελούσε «ταμπού» στο χώρο του σχολείου. Με σκόρπιες και ασαφείς πληροφορίες, οι νέοι ξεκινούσαν τη σεξουαλική τους ζωή με το ενδεχόμενο πολλές φορές να εκτεθούν σε κινδύνους άγνωστους για τους ίδιους. Παράλληλα σύνηθες φαινόμενο ήταν η εγκυμοσύνη στην εφηβική ηλικία, καθώς οι νέοι δεν ήταν ενημερωμένοι για τις μεθόδους αντισύλληψης.

Όλες σχεδόν οι Ευρωπαϊκές χώρες έχουν εμπειρίες στα θέματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. Έχουν δοκιμαστεί πολλά μοντέλα για την εισαγωγή του μαθήματος στα σχολεία, γεγονός που αποτελεί καλό εφόδιο για την επεξεργασία μιας συνολικής πολιτικής πάνω στο ζήτημα αυτό στην Ελλάδα.

Σύμφωνα με τον Γ. Κρουσταλλάκη το Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα πρέπει πρώτα να απαγκιστρωθεί από τον αποκλειστικό στόχο της επαγγελματικής αποκατάστασης του μαθητή και να δώσει περισσότερη σημασία στις ανθρώπινες σχέσεις, την συναισθηματική ωρίμανση και την ολοκλήρωση της προσωπικότητας του μαθητή. Επίσης το θέμα αυτό είναι διεπιστημονικό και σιγά σιγά είναι αναγκαίο όλοι οι εκπαιδευτικοί να αποκτήσουν συγκροτημένη στάση στο ζήτημα αυτό. Χρειάζεται εντατικοποίηση στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών.

Το Κράτος, λοιπόν, αποφάσισε να πάρει κάποια μέτρα ιδιαίτερα μετά τις πιέσεις που δέχτηκε από διάφορους επαγγελματίες υγείας (κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους κ.α.), εκπαιδευτικούς, γονείς, μαθητές και άλλα άτομα που ενδιαφέρονται για αυτό το ζήτημα γενικότερα (Πληροφοριακό Δελτίο ΟΛΜΕ, τεύχος 679).

Το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων σε μια προσπάθεια να ενημερώσει τους μαθητές και να τους προφυλάξει από τους κινδύνους, τους οποίους οι ίδιοι πιθανόν να μη γνωρίζουν ή για τους οποίους να διαθέτουν ελλιπή γνώση και παραπληροφόρηση πολλές φορές, έχει αρχίσει να εφαρμόζει πιλοτικά το μάθημα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης σε κάποια σχολεία της χώρας. Στο μάθημα αυτό μαθητές ηλικίας από δεκαπέντε έως δεκαοχτώ χρονών περίπου χρησιμοποιούν ένα βιβλίο που τιτλοφορείται: «Σεξουαλική Αγωγή-Διαφυλικές Σχέσεις» και μάλιστα η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση που πρεσβεύει το βιβλίο, δεν είναι καθόλου ιατροκεντρική, ώστε να είναι προσιτό στους νεαρούς αναγνώστες του. Η συγγραφή του έγινε από τους συνεργάτες του Ελληνικού Σεξολογικού Ινστιτούτου Ζ. Παπαθανασίου και Κ. Γκοτζαμάνη, οι οποίοι μαζί με τον Εμ. Καρδαμάκη και τον Γ. Βυνάκο δίδαξαν από το 1993 έως το 1998 την ύλη της Σεξολογίας στη Μαιευτική και Γυναικολογική Κλινική του Πανεπιστημίου Πατρών (Καθηγητής κ. Βασίλειος Τζιγγούνης), όπου πρόκειται για την πρώτη Ιατρική Σχολή στην Ελλάδα που συμπεριέλαβε ύλη σεξολογίας στα μαθήματα προς τους φοιτητές (Ελληνικό Σεξολογικό Ινστιτούτο).

Μέσα από αυτό το βιβλίο επιδιώκεται να επιτευχθεί μια ανθρωποκεντρική προσέγγιση, καθώς αναλύεται η σημασία που έχουν τα λάθη στη ζωή κάθε ανθρώπου, προετοιμάζοντας τους μαθητές με τον τρόπο αυτό για μια όσο το δυνατόν ομαλότερη «προσγείωση» στην πραγματικότητα των ανθρώπινων σχέσεων. Είναι

χαρακτηριστικό ότι το βιβλίο αγγίζει μεταξύ άλλων και το θέμα της υπογεννητικότητας. Όλα αυτά αποτελούν στοιχεία, για τα οποία ενημερώνονται οι περισσότεροι νέοι, όχι από την οικογένεια, αλλά από συζητήσεις που κάνουν μεταξύ τους, κάτι που προκαλεί σύγχυση και προβληματισμό στους περισσότερους καθώς διαπιστώνουν ότι οι περισσότερες πληροφορίες που λαμβάνουν δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

Εκτός όμως από το βιβλίο των μαθητών, το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων έχει εκδόσει και ένα αντίστοιχο βιβλίο για τους καθηγητές, το οποίο περιλαμβάνει λεπτομερείς οδηγίες, ώστε να εξοικειωθούν με το θέμα και να είναι πιο αποτελεσματικοί και κατανοητοί στους μαθητές κατά τη διδασκαλία του μαθήματος της σεξουαλικής αγωγής. Το βιβλίο αυτό είναι γραμμένο από τους προαναφερθέντες συνεργάτες του Ελληνικού Σεξολογικού Ινστιτούτου για λογαριασμό του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Τα βιβλία αυτά έτυχαν της τελικής έγκρισης από τους αρμόδιους κρατικούς φορείς, τυπώθηκαν και παραδόθηκαν στο Υπουργείο Παιδείας τον Ιανουάριο του 2001. Επιπλέον, το ίδιο υλικό παραδόθηκε και με μορφή CD ROM. Να σημειώσουμε εδώ ότι οι ίδιοι συνεργάτες του Ινστιτούτου συμμετέχουν στη συγγραφή και του βιβλίου σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης για καθηγητές Γυμνασίου, το οποίο επίσης έχει παραδοθεί στο Υπουργείο Παιδείας (Πληροφοριακό Δελτίο ΟΛΜΕ, τεύχος 679).

Εκτός από τα παραπάνω, μέχρι στιγμής τουλάχιστον δύο χιλιάδες εκπαιδευτικοί έχουν παρακολουθήσει τα σεμινάρια που διοργανώνονται από το Ελληνικό Σεξολογικό Ινστιτούτο και την Ελληνική Εταιρία Σεξολογίας ύστερα από απόφαση του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Άλλωστε το θέμα της εκπαίδευσης των στελεχών που θα διδάξουν τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση είναι αρκετά δύσκολο. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να αποστασιοποιηθούν από τα προσωπικά

τους βιώματα, να είναι συναισθηματικά ώριμοι, να προσεγγίζουν τα θέματα επιστημονικά, να σέβονται τις αντιλήψεις και επιλογές των άλλων και βασικότερο όλων να ξεφεύγουν από την παραδοσιακή σχέση δασκάλου-διδασκόμενων και να προσεγγίζουν το κάθε παιδί σαν μοναδική και ανεπανάληπτη οντότητα. Δεν πρέπει επίσης να αγνοηθεί ότι όλη η προσπάθεια πρέπει να γίνει σε συνεργασία με τους φυσικούς παιδαγωγούς των παιδιών, τους γονείς και με συμμετοχή των λοιπών εξωσχολικών δομών όπως Κέντρα Υγείας, Συμβουλευτικοί Σταθμοί κλπ.

Σχετικά με τις αντιδράσεις που προκαλεί το θέμα της ενημέρωσης των μαθητών για την αντισύλληψη, το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων αναφέρει ότι εκείνο που χρειάζεται η νέα γενιά είναι μια υπεύθυνη, παιδαγωγικά σωστή, επιστημονική ενημέρωση για όλα τα θέματα, τα οποία αφορούν τις σχέσεις των δύο φύλων και τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, αφού πρόκειται για θέμα υγείας. Μέχρι στιγμής οι πρώτες αντιδράσεις από τη νέα γενιά, από τους μαθητές και τις μαθήτριες είναι ιδιαίτερα θετικές. Άλλωστε το πρόγραμμα αυτό έχει δημιουργηθεί για την κάλυψη των δικών τους αναγκών όσον αφορά τη σεξουαλική αγωγή και καθοδηγείται από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, το οποίο συνεχώς επεξεργάζεται επιστημονικό υλικό και καινούριες ιδέες για την καλύτερη πληροφόρηση των νέων.

Αλλά και οι οργανισμοί ΕΛΜΕ (Ένωση Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης) και ΟΛΜΕ (Ομοσπονδία Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης) θεωρούν ότι η ένταξη του μαθήματος της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στο πρόγραμμα μαθημάτων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι μια εξέλιξη θετική. Είναι απόλυτη ανάγκη να απαντηθούν σωστά τα ερωτήματα των μαθητών, καθώς στην εποχή μας οι έφηβοι πολλές φορές έχοντας λάβει παραπληροφόρηση και καταιγισμό λανθασμένων ή ελλιπών πληροφοριών από τα διάφορα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και τους άλλους φορείς, κάνουν σοβαρά λάθη στη σεξουαλική τους ζωή με αποτέλεσμα να βιώνουν

στη συνέχεια καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους τις τραγικές συνέπειες που προκύπτουν.

Ωστόσο, οι οργανισμοί αυτοί διατηρούν αρκετούς προβληματισμούς. Σύμφωνα με τον πρόεδρο της Ένωσης Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης Νομού Ηρακλείου Νίκο Αλεξάκη, στα πλαίσια του σχολείου ενδεχομένως το μάθημα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης να μην έχει τα αναμενόμενα αποτελέσματα, καθώς οι ισορροπίες είναι λεπτές και οι περισσότεροι ή κάποιοι μαθητές ίσως να μην αισθάνονται άνετα.

Επίσης, οι καθηγητές πρέπει να δίνουν ιδιαίτερη προσοχή και να είναι αρκετά ευαισθητοποιημένοι πάνω σε αυτό το ζήτημα, ώστε να διδάξουν επιτυχώς το μάθημα. Προτείνεται επίσης από τον ίδιο το έργο αυτό να αναλαμβάνεται καλύτερα από ειδικούς που γνωρίζουν καλά τις λειτουργίες της ψυχοσύνθεσης των εφήβων, όπως κοινωνιολόγοι, ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί ή άλλοι εξειδικευμένοι επαγγελματίες (Πληροφοριακό Δελτίο ΟΛΜΕ, τεύχος 679).

5.2. ΕΡΕΥΝΑ ΤΟΥ Υ.Π.Ε.Π.Θ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗΣ

Το Υπουργείο εκπονεί συνεχώς έρευνες για τα διάφορα προγράμματα που σχεδιάζει να εφαρμόσει ή για να διαπιστώσει την εξέλιξή τους κατά τη διάρκεια της εφαρμογής τους. Οι έρευνες αυτές γίνονται συνήθως από εξειδικευμένους οργανισμούς για λογαριασμό του Υπουργείου σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα και ανάλογα με τα αποτελέσματα που βγαίνουν, γίνονται αλλαγές στα προγράμματα όταν και όπου χρειάζεται.

Κάποιες από τις ερωτήσεις που χρειάζονταν απάντηση ήταν οι εξής:

«Μπορεί το μάθημα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης να ενημερώσει σωστά τη σημερινή νεολαία; Θα αλλάξει η στάση των σημερινών εφήβων σε θέματα ταμπού όπως είναι το Έιτς, η ομοφυλοφιλία, οι εκτρώσεις κ.ο.κ.; Η ενημέρωση από ένα επιστημονικό βιβλίο μπορεί να είναι πλήρης και θα αποτελέσει ασπίδα προστασίας για τους νέους μαθητές που θα το διδαχθούν ή το διδάσκονται ήδη;»

Σε αυτά τα ερωτήματα και σε πολλά άλλα απαντούν μαθητές λυκείων που θα παρακολουθήσουν στο μέλλον το μάθημα της σεξουαλικής αγωγής. Κοινή διαπίστωση όλων αλλά και επιθυμία όλων είναι το μάθημα να γίνεται από ειδικούς στο αντικείμενο και όχι από τους καθηγητές που τους διδάσκουν μέχρι στιγμής τα σχολικά μαθήματα. Στη συνέχεια παραθέτουμε κάποιες απόψεις μαθητών που απάντησαν σε σχετική έρευνα και καταφέραμε να έχουμε στα χέρια μας μέσω του 4^{ου} Γραφείου Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Αττικής.

Ο μαθητής Σ.Β. είναι 15 ετών και φοιτά στη Β' Λυκείου. Θα παρακολουθήσει, όπως λέει το μάθημα εάν αυτό είναι προαιρετικό. Χαρακτηρίζει την κίνηση αυτή ως θετική, αφού θα έχει ως σκοπό τη σωστή ενημέρωση των μαθητών. Αναφέρει χαρακτηριστικά: *«Κανείς δεν ενημερώνει σωστά και υπεύθυνα σήμερα. Θα είναι ένα μάθημα που αν το αντιμετωπίσουμε με την ανάλογη ωριμότητα θα μας δώσει χρήσιμες πληροφορίες για τη μετέπειτα ζωή μας. Η αλήθεια είναι ότι οι νέοι παραπληροφορούνται και πιστεύω ότι μέσα από τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση θα δούμε πιο σοβαρά κάποια ζητήματα.»*. Σύμφωνα με τον ίδιο, οι περισσότεροι έφηβοι έχουν ήδη διαμορφώσει την προσωπική τους άποψη. *«Όμως μέσα από αυτά τα μαθήματα θα δοθεί η ευκαιρία σε πολλούς που θα τα παρακολουθήσουν να αντιμετωπίσουν με περισσότερη ωριμότητα κάποια θέματα που χαρακτηρίζονται ως «ταμπού» και να αναθεωρήσουν κάποιες αρχικές τους σκέψεις.»*

Από την πλευρά του ο μαθητής της Β' Λυκείου Μ.Π. θα ήθελε να υπάρχουν πληροφορίες για τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, ώστε να υπάρξει και η ανάλογη προφύλαξη. Αναφέρει χαρακτηριστικά: *«Πρέπει μέσα από αυτό το μάθημα να ενημερωθούμε για όλα τα ζητήματα που αφορούν τους άντρες αλλά και τις γυναίκες. Οι περισσότεροι, αν όχι όλοι, γνωρίζουμε κάποια πράγματα. Όμως μπορούμε να πέσουμε θύματα παραπληροφόρησης. Αυτό θέλουμε να αποφύγουμε μέσα από την επιστημονική προσέγγιση»*. Πάντως, όπως τονίζει ο ίδιος πρόκειται για μια κίνηση που καθυστέρησε. *«Θα έπρεπε να έχει ξεκινήσει εδώ και αρκετά χρόνια»* υποστηρίζει. *«Βλέπουμε συνέχεια ασθένειες, όπως το Έιτς να αποτελούν μάστιγα. Για αυτό το λόγο νομίζω ότι οι νέοι πρέπει να αποκτήσουν μια αντικειμενική πληροφόρηση και να προφυλάσσονται.»* Ο μαθητής της Β' Λυκείου εκτιμά ότι το μάθημα της σεξουαλικής αγωγής θα βοηθήσει τους μαθητές να αναθεωρήσουν τις απόψεις τους για κάποια θέματα όπως η ομοφυλοφιλία κλπ.

«Πιστεύω πως ένα τέτοιο μάθημα θα βοηθήσει τους μαθητές αν υπάρχουν βέβαια κάποιες προϋποθέσεις» λέει ο μαθητής της Β' Λυκείου Μ.Σ. και προσθέτει: *«Νομίζω ότι θα πρέπει οι καθηγητές που θα μας διδάξουν να είναι ενημερωμένοι. Νομίζω ότι δε θα πρέπει να μας διδάξουν οι καθηγητές που μας κάνουν σήμερα μάθημα. Δε θα μπορούμε να εκφράσουμε τις απορίες μας. Πρέπει οι εκπαιδευτικοί που θα αναλάβουν το μάθημα να είναι απόλυτα ενημερωμένοι, ως προς την ύλη του βιβλίου αλλά και να μπορούν να προσεγγίζουν σωστά το μαθητή»*.

Αναφερόμενη στα θέματα που θα ήθελε να υπάρχουν στο νέο μάθημα, η Κ.Α. τονίζει ότι θα ήθελε να ενημερωθεί απόλυτα για τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα που συνεχώς αυξάνονται στις μέρες μας. *«Σίγουρα άλλο ένα ζήτημα που ενδιαφέρει αγόρια και κορίτσια είναι η πρώτη τους ερωτική εμπειρία. Ενδιαφέρον όμως αποτελεί για εμάς και το θέμα των εκτρώσεων και της αντισύλληψης. Σίγουρα θα*

υπάρξει σωστή πληροφόρηση, διότι σήμερα παραπληροφορούμαστε τόσο από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης όσο και από κάποιους που δε γνωρίζουν αρκετά πράγματα. Άρα ένα βιβλίο σωστά γραμμένο και ένας καθηγητής σωστά ενημερωμένος θα ήταν χρήσιμα στοιχεία για όλους εμάς». «Δεν θα πρέπει να γίνεται η διδασκαλία του συγκεκριμένου μαθήματος από τους καθηγητές μας, αλλά από ειδικούς επιστήμονες» λέει η μαθήτρια της Β' Λυκείου Β.Γ. «Θα ντρεπόμαστε να εκφράσουμε την άποψή μας και τις ερωτήσεις μας. Πρέπει να είναι κάποιος ειδικός που θα μας προσεγγίσει από την αρχή. Σε ότι αφορά τα θέματα που θα ήθελα να θίγονται είναι αυτά που αφορούν το γυναικείο φύλο».

Η Κ.Κ. επιθυμεί να ενημερωθεί κυρίως για το Έιτς «διότι τα τελευταία χρόνια συνεχώς αυξάνονται τα κρούσματα της ασθένειας. Πρέπει να γνωρίζουμε σωστά και από υπεύθυνα χείλη για τους τρόπους προστασίας όλων των νοσημάτων. Σήμερα υπάρχει παραπληροφόρηση και σίγουρα έχουμε ανάγκη από μια επιστημονική άποψη».

Τέλος, η Π.Σ. που φοιτά στη Β' Λυκείου υπογραμμίζει ότι οι νέες κοπέλες έχουν αρκετά αναπάντητα ερωτήματα και ανησυχίες για πολλά θέματα που σχετίζονται με το αντικείμενο αυτό. «Αυτό το μάθημα θα μας βοηθήσει να αποκτήσουμε γνώσεις. Νομίζω ότι μετά από αυτή την κίνηση θα άλλαζαν πολλά πράγματα. Θα γνωρίσουμε τις συνέπειες και θα είμαστε σίγουροι για τις κινήσεις μας. Σήμερα χυδαιοποιούμε αυτό το αντικείμενο και το θεωρούμε ταμπού. Όμως εάν γίνει ένα τέτοιο μάθημα θα βοηθήσει στην πνευματική μας ωρίμανση».

Αυτές ήταν κάποιες από τις απόψεις που εξέφρασαν οι μαθητές και αντιπροσωπεύουν ένα πολύ μεγάλο μέρος του εφηβικού πληθυσμού. Παρατηρούμε ότι οι νέοι έχουν ανάγκη την σωστή ενημέρωση πάνω σε αυτά τα ζητήματα και επιθυμούν να συμμετέχουν στο μάθημα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης υπό προϋποθέσεις βέβαια. Αρκετοί μαθητές αναφέρουν ότι δεν επιθυμούν να διδάσκονται

τη σεξουαλική αγωγή από τους καθηγητές που ήδη υπάρχουν στο σχολείο, καθώς δεν αισθάνονται άνετα ώστε να εκφράσουν τους προβληματισμούς τους σε αυτούς ή θεωρούν ότι δεν είναι επαρκώς καταρτισμένοι να τους διδάξουν ή ακόμη ότι δεν είναι αρκετά ευαίσθητοποιημένοι και δεν έχουν αποβάλει ταμπού και προκαταλήψεις που αφορούν αυτό το ζήτημα.

Επίσης συνεχώς τονίζεται από τους νεαρούς μαθητές το πρόβλημα της παραπληροφόρησης από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και τους άλλους φορείς αγωγής, οι οποίοι παρέχουν πληροφορίες στο κοινό που πολλές φορές δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, είναι ελλιπείς, αποκρύπτουν τις συνέπειες κάποιων πράξεων και παροτρύνουν τους νέους ανθρώπους να κάνουν κινήσεις οι οποίες ίσως να έχουν ολέθριες επιπτώσεις στη μετέπειτα ζωή τους (Πληροφορίες από το 4^ο γραφείο Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Αττικής).

5.3. Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΕ ΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ – 2^ο ΛΥΚΕΙΟ ΣΑΛΑΜΙΝΑΣ

Στο υποκεφάλαιο αυτό παραθέτουμε ένα πρόγραμμα διδασκαλίας της σεξουαλικής αγωγής που εφαρμόστηκε στο 2^ο Λύκειο Σαλαμίνας με επιτυχία σύμφωνα με τον υπεύθυνο του προγράμματος κ. Σπύρο Πάγκαλο, καθηγητή Χημείας του σχολείου. Όπως γίνεται αντιληπτό, ο κ. Πάγκαλος δεν είχε εξειδικευτεί επίσημα σε ζητήματα σεξουαλικής αγωγής, αλλά η διάθεσή του για την ενημέρωση και την προστασία των μαθητών από λάθη και παγίδες των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης αποτέλεσαν δυνατό κίνητρο ώστε να ασχοληθεί εντατικά με την εφαρμογή του προγράμματος στο σχολείο, όπου δίδασκε. Παράλληλα, κατά τα λεγόμενά του, για να ανταπεξέλθει όσο το δυνατόν καλύτερα και πληρέστερα στις ανάγκες του

προγράμματος ενημερώθηκε με επιστημονικό υλικό που του παρείχε το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, με πληροφορίες από τη βιβλιογραφία κλπ.

Στόχοι του προγράμματος ήταν η επιστημονική προσέγγιση των θεμάτων της σεξουαλικότητας πέρα από μύθους, προκαταλήψεις, προσωπικές εμπειρίες κλπ. καθώς και η διασαφήνιση των σεξουαλικών μας αξιών. Επίσης, η κατάκτηση μετά το πέρας του προγράμματος προσωπικής, τεκμηριωμένης, συνειδητής στάσης στις συγκρουόμενες απόψεις (θρησκεία, οικογένεια, φίλοι, ΜΜΕ κλπ) για θέματα σεξουαλικότητας, όπως γάμος, αντανισμός, ομοφυλοφιλία και άλλα.

Βασικό στόχο αποτέλεσε και η άρτια ενημέρωση των μαθητών όσον αφορά την αντισύλληψη, τον προγεννητικό έλεγχο, την αποφυγή των σεξουαλικώς μεταδιδόμενων νοσημάτων (ΣΜΝ) αλλά και η κατανόηση και αντιμετώπιση προβλημάτων σεξουαλικής ανταπόκρισης, όπως η ανοργασμία, η έλλειψη στύσης, η πρόωρη εκσπερμάτιση κλπ.

Το πρόγραμμα με θέμα «Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση» εφαρμόστηκε σε μαθητές της Α΄ Λυκείου στα πλαίσια της Αγωγής Υγείας που προβλέπει το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Χρηματοδοτήθηκε με εξακόσια ευρώ περίπου από το 2^ο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης και πραγματοποιήθηκε σε τρεις φάσεις.

Στην πρώτη φάση έγιναν ενημερωτικά μαθήματα για διάφορα θέματα με τη χρήση διαλόγου μεταξύ διδάσκοντα και μαθητών αλλά και μεταξύ μαθητών, όπου ακούστηκαν, συζητήθηκαν και αναλύθηκαν πολλές διαφορετικές απόψεις και αντιλήψεις. Στη δεύτερη φάση ομάδες μαθητών πραγματοποίησαν έρευνες με ερωτηματολόγια και συνέταξαν άρθρα σε συγκεκριμένα θέματα μετά από βιβλιογραφική έρευνα, που συναποφασίστηκαν από όλους. Στη συνέχεια διαμορφώθηκε ένα τελικό δοκίμιο που περιλάμβανε όλα τα ανωτέρω υλικά. Στην

τρίτη και τελευταία φάση του προγράμματος, η οποία αποτέλεσε κορύφωση της όλης προσπάθειας, πραγματοποιήθηκε στο τέλος της σχολικής χρονιάς παρουσίαση της συνολικής δουλειάς και υπήρξαν ομιλίες από ειδικούς στο θέμα. Επιπλέον, έγινε αξιολόγηση από τους μαθητές του προγράμματος, του τρόπου διδασκαλίας και των μέσων που χρησιμοποιήθηκαν για αυτό. Κατά τη διάρκεια της εφαρμογής του προγράμματος έγινε η καλύτερη δυνατή χρήση εποπτικών μέσων διδασκαλίας (βίντεο, slides κλπ.) για την καλύτερη εμπέδωση των μηνυμάτων του μαθήματος.

Συμπερασματικά, σύμφωνα με τον διδάσκοντα του μαθήματος κ. Σ. Πάγκαλο, η αποδοχή του μαθήματος από τους νεαρούς μαθητές ήταν πραγματικά εντυπωσιακή. Σε τέτοιο βαθμό μάλιστα που έγινε επέκταση του μαθήματος και στα τμήματα της Β' Λυκείου στο μάθημα της Βιολογίας. Τα παιδιά που συμμετείχαν στο πρόγραμμα όχι μόνο ενημερώθηκαν πλήρως και εξέτασαν πολυπλεύρως τα θέματα που αναφέρθηκαν παραπάνω, αλλά τροποποίησαν τον τρόπο σκέψης τους για κάποια θέματα, έμαθαν να μην αποδέχονται άκριτα τις πληροφορίες που λαμβάνουν από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, τις φιλικές παρέες, τους γονείς, την εκκλησία κλπ., και ανέπτυξαν την αυτοεκτίμησή τους διαμορφώνοντας θετική αντίληψη για τον εαυτό τους σχετικά με το σεξ.

Επιπλέον, απαλλάχθηκαν από το άγχος της συνομιλίας για σεξουαλικά ζητήματα και βελτίωσαν την ποιότητα της επικοινωνίας τους. Ζήτησαν να καθιερωθεί το πρόγραμμα αυτό και να εφαρμόζεται σε όλα τα σχολεία της χώρας γιατί η σπουδαιότητά του είναι ανυπολόγιστης αξίας. Αποτελεί πηγή έγκυρης πληροφόρησης και μπορεί να αλλάξει την εικόνα του πολιτισμού μας, μέσω της βελτίωσης του τρόπου σκέψης της νέας γενιάς αλλά και να προκαλέσει τη μείωση πολλών κοινωνικών προβλημάτων, όπως για παράδειγμα τον τεράστιο αριθμό εκτρώσεων που

υπάρχει στην χώρα μας κλπ. (Ηλεκτρονική Εφημερίδα Πατρίς, [http:// www.patris.gr](http://www.patris.gr)).

5.4. Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΕ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ – ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΔΩΡΙΟΥ

Η επιλογή του προγράμματος Αγωγής Υγείας με θέμα «Διαφυλικές Σχέσεις- Σεξουαλική Αγωγή- Σεξουαλικά Μεταδιδόμενα Νοσήματα έγινε με βασικό γνώμονα τους μαθητές και τις μαθήτριες που θα συμμετείχαν σε αυτό. Είναι γνωστό ότι στην ελληνική επαρχία τα θέματα που άπτονται του σεξ είναι «ταμπού» και συζητιούνται –αν μπορούμε να πούμε ότι συζητιούνται- κρυφά και επιπόλαια, με υπονοούμενα, με προκατάληψη, με άγνοια ή το χειρότερο με ημιμάθεια, με αποτέλεσμα να αναπαράγονται ψευδείς γνώσεις και λανθασμένες στάσεις που οδηγούν σε ανώριμες, αχαρακτήριστες και καμιά φορά απαράδεκτες έως προβληματικές συμπεριφορές. Είναι λοιπόν φυσικό ο εκπαιδευτικός που αναλαμβάνει ένα τέτοιο πρόγραμμα να καλείται να ξεπεράσει το πρόβλημα της σεμνοτυφίας, της κρυψίνοιας και γενικά της ανειλικρινούς αντιμετώπισης του θέματος, όχι μόνο από τους μαθητές αλλά από γονείς και κηδεμόνες και την ευρύτερη κοινότητα του χωριού.

Άλλο ένα κριτήριο επιλογής του προγράμματος της Σεξουαλικής Διαπαιδαγώγησης ήταν ότι η εφηβεία είναι η πλέον καθοριστική περίοδος της ζωής του ανθρώπου ως προς τις εμφανείς ψυχοσωματικές και πνευματικές μεταβολές που βιώνει το νέο άτομο, μεταβολές που κατά κύριο λόγο σχετίζονται με τη σεξουαλικότητα και τη γενετήσια λειτουργία.

Επιπλέον, η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση αφορά προβλήματα που είναι κοινά σε όλους τους μαθητές και τις μαθήτριες, επομένως υπάρχει ενδιαφέρον και

ανταπόκριση για ενεργή συμμετοχή στις διδακτικές και εξωδιδακτικές δραστηριότητες της ομάδας.

Σύμφωνα με την υπεύθυνη καθηγήτρια του προγράμματος κ. Εστιανίδη Καλομοίρα ο σκοπός του προγράμματος Σεξουαλικής Διαπαιδαγώγησης είναι ταυτόσημος με τον πολύσημο σκοπό της παιδείας. Γενικότερα λοιπόν αναφέρει ότι η Παιδεία φιλοδοξεί και επιδιώκει: να συμβάλλει στη μόρφωση και καλλιέργεια του ατόμου, να εμπνέει συνεχή επιδίωξη για βελτίωση και τελείωση της προσωπικότητας μέσω της αυτογνωσίας και της αυτοσυνείδησης, να ενθαρρύνει την αυτόνομη μάθηση για γνώση, όχι ως αυτοσκοπό αλλά ως μέσον για διανοητική επεξεργασία και δημιουργική ενασχόληση, να ενεργοποιεί την φαντασία και να ακονίζει την κριτική σκέψη στοιχεία απαραίτητα, για να μπορέσει η νέα γενιά να ενώσει το εφικτό με το ιδανικό, την πραγματικότητα με το όραμα.

Οι στόχοι του προγράμματος χωρίστηκαν σε γενικούς, οι οποίοι συζητήθηκαν με τους μαθητές στην αρχή του προγράμματος και ειδικούς που ορίζονταν κατά την πορεία της κάθε δραστηριότητας.

Πιο συγκεκριμένα, οι γενικοί στόχοι περιλάμβαναν την αναγνώριση της αλληλοσυμπλήρωσης των δύο φύλων βιολογικά, συναισθηματικά και κοινωνικά, καθώς και την συνειδητοποίηση της ιδιαιτερότητας των διαφυλικών σχέσεων ως προς την επικοινωνία, τις σχέσεις και τα πρόσωπα. Από τους βασικότερους στόχους του προγράμματος ήταν η κατανόηση της εφηβείας από τους μαθητές ως φάση μετάβασης από την παιδική ηλικία στην ενηλικίωση και ταυτόχρονα η απομυθοποίηση και απενοχοποίηση του σεξ αλλά και η επανένταξή του στην ανθρώπινη φύση και διάσταση. Τέλος, στόχο αποτέλεσε η παροχή βασικής ενημέρωσης για τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα από ειδικούς πάνω στο θέμα.

Όσον αφορά τους ειδικούς στόχους, ήταν κάθε φορά διαφορετικοί και προσαρμοσμένοι στα επιμέρους θέματα που διαπραγματεύονταν οι μαθητές με την υπεύθυνη καθηγήτρια μέσα ή έξω από την τάξη. Όλοι όμως είχαν κύριο γνώμονα τις ανάγκες των εφήβων αυτής της ηλικίας και την αντιμετώπιση της στερεότυπης προκατάληψης γύρω από τα θέματα αυτά, η οποία κυριαρχεί ακόμα και στις μέρες μας στην ελληνική επαρχία και δυστυχώς διαιωνίζεται περνώντας από γενιά σε γενιά. Η υπεύθυνη καθηγήτρια του προγράμματος κ. Εστιανίδη Καλομοίρα αναφέρει χαρακτηριστικά ότι η προκατάληψη που υπάρχει γύρω από τα σεξουαλικά ζητήματα μεταφέρεται στις επόμενες γενιές σαν «κληρονομικά μεταδιδόμενη αρρώστια».

Στη συνέχεια παραθέτουμε τις μεθόδους που ακολουθήθηκαν ως διδακτική ή εξωδιδακτική προσέγγιση:

- Ø Διαλεκτική ανίχνευση των αναγκών και ενθάρρυνση της συμμετοχής.
- Ø Ευαισθητοποίηση των μαθητών και μαθητριών ως προς το θέμα του προγράμματος που εφαρμόστηκε.
- Ø Εντοπισμός στερεότυπων αντιλήψεων και προσδιορισμός των αιτιών τους.
- Ø Προβληματισμός ως προς την γενική στάση και συμπεριφορά μας σχετικά με το θέμα «σεξ» και όλες τις εκφάνσεις του.
- Ø Ανάλυση δεδομένων έρευνας και στατιστικής.
- Ø Στοιχειοθέτηση επιχειρημάτων διαφορετικών απόψεων. [Θέση- Αντίθεση- Σύνθεση].
- Ø Συνεχής αξιολόγηση και ανατροφοδότηση της διαδικασίας βάσει των προσδοκιών των μαθητών και μαθητριών της ομάδας.

Τέλος, πρέπει να σημειώσουμε ότι το συγκεκριμένο πρόγραμμα χαρακτηρίστηκε περισσότερο ως επικοινωνία με συγκεκριμένο θέμα που πήρε μορφή διάλεξης- συζήτησης, επεξεργασίας ερωτήσεων- προβληματισμού, έκφρασης ιδεών και

απόψεων- επιχειρηματολογίας, απομυθοποίησης στερεότυπων αντιλήψεων- επιστημονικής ενίσχυσης, απενοχοποίησης- ψυχολογικής στήριξης με κοινωνική και φιλοσοφική προέκταση παρά ως ένα απλό διδασκόμενο μάθημα.

Για να ακολουθηθεί όμως μια τέτοια «δύσβατη» προσέγγιση, χρειάστηκε πρώτα να δομηθεί ένα γνωσιακό υπόβαθρο, για αυτό το λόγο η υπεύθυνη καθηγήτρια του προγράμματος μαζί με τους εμπλεκόμενους μαθητές αναζήτησαν βοήθεια σε συγκεκριμένη βιβλιογραφία και επιζήτησαν τη βοήθεια ειδικών επιστημόνων και ιδρυμάτων, Νοσοκομείων, Κοινωνικών Λειτουργών καθώς και του Ελληνικού Σεξολογικού Ινστιτούτου.

Εκτός όμως από την ενασχόληση μέσα στην τάξη, η ομάδα παρακολούθησε προβολή της βιντεοκασέτας με τίτλο «Μπαλαντέρ» του Κέντρου Ελέγχου Ειδικών Λοιμώξεων, ενημερώθηκε σε θέματα πρόληψης, αντισύλληψης και για τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα από μια Κοινωνική Λειτουργό και μια Μαία του Κοινωνικού Φορέα και του Νοσοκομείου Καλαμάτας και επισκέφθηκε στην Αθήνα το Ελληνικό Σεξολογικό Ινστιτούτο και το Μαιευτήριο «Ελενα».

Ευχή της κ. Εστιανίδη αλλά και όλων μας είναι να συνεχιστεί ο θεσμός της Αγωγής Υγείας και τελικά να ενταχθεί μόνιμα στα αναλυτικά προγράμματα της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, για να μη στηρίζεται μόνο στην προθυμία και τη διάθεση των εκπαιδευτικών, αλλά και για να μπορούν να συμμετέχουν όλοι οι μαθητές και οι μαθήτριες με την προϋπόθεση βέβαια ότι δε θα γίνει κι αυτό μάθημα ρουτίνας. Ασφαλιστική δικλείδα είναι μόνο η επικοινωνιακή προσέγγιση με απώτερο σκοπό μια πιο ανθρωπιστική παιδεία ([http:// A / Αγωγή Υγείας. htm](http://A/AγωγήςΥγείας.htm)).

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ι V

ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

6.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ & ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και οι νέες τεχνολογίες παίζουν ολοένα και σημαντικότερο ρόλο στη ζωή των παιδιών, των εφήβων, των ομάδων, των κοινωνιών κλπ. Παρέχουν μια αδιάλειπτη ροή πληροφοριών, εικόνων και παραστάσεων. Καταργούν τις αποστάσεις, τροποποιούν τις έννοιες του χώρου και του χρόνου, αναπλάθουν το πραγματικό και κατασκευάζουν ένα κόσμο ομοιωμάτων.

Η αλματώδης ανάπτυξη της σημερινής τεχνολογίας προσφέρει σήμερα δυνατότητες για περισσότερη μείωση του χρόνου εργασίας και ανάλογη αύξηση του ελεύθερου χρόνου αντίστοιχα, γεγονός που αποτελεί παράγοντα για περισσότερη ενασχόληση με την τηλεόραση, το Διαδίκτυο και άλλα μέσα ενημέρωσης και ψυχαγωγίας (Jean-Noel Jeanneney, 1999, σελ. 442 – 443).

Όταν αναφερόμαστε στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης συνήθως εννοούμε το ραδιόφωνο, την τηλεόραση, τον κινηματογράφο, τις εφημερίδες, τα περιοδικά, τις αφίσες, τα φυλλάδια, τους υπολογιστές, το βίντεο, τον ψηφιακό δίσκο πολλών χρήσεων - digital versatile (video) disk - DVD, το Διαδίκτυο (Internet) και άλλα.

Πιο αναλυτικά, τύπος λέγεται η τυπογραφία και γενικότερα η δημοσιογραφία στο σύνολό της, στο σύνολο των εφημερίδων και περιοδικών που εκδίδονται, μαζί με τους δημοσιογράφους, τους τυπογράφους αλλά και τα μηχανήματα που

χρησιμοποιούνται. Ο όρος τύπος εκφράζει τη γενική έννοια για τα προϊόντα που εκδίδονται σε κανονικά χρονικά διαστήματα ως έντυπα. Διαιρείται σε ημερήσιο και σε ειδικό τύπο. Αντιπρόσωπος του πρώτου είδους είναι η εφημερίδα και του δεύτερου το περιοδικό. Σύμφωνα με τον Pierre Albert «ο τύπος επιτελεί κοινωνικές, ψυχολογικές και μορφωτικές λειτουργίες καθώς και λειτουργίες πληροφόρησης» (Ηλίας Κ. Δημακάκος & Θανάσης Π. Κυριαζόπουλος, 1998, σελ. 270-271).

Τα πρώτα δείγματα του τύπου που έμοιαζαν με τις σημερινές εφημερίδες ήταν τα χειρόγραφα δελτία ειδήσεων, με πολιτικές και εμπορικές πληροφορίες που κυκλοφορούσαν γύρω στα τέλη του μεσαίωνα ανάμεσα σε διάφορα υποκαταστήματα των μεγάλων εμπορικών εταιριών, καθώς και τα τυπωμένα ενημερωτικά βιβλία ή φυλλάδια τα οποία αναφέρονταν σε κάποιο μεμονωμένο τοπικό γεγονός, πολιτικό, σκανδαλώδες ή εκπληκτικό. Έντυπα θεωρούμενα συνήθως ως οι πρώτες αληθινές εφημερίδες, γιατί συνένωναν ποικίλες τοπικές πληροφορίες με τακτική περιοδική πληροφορία, άρχισαν να εκδίδονται το 1605 με 1610. Κατά τον 19^ο αιώνα οι εφημερίδες πέτυχαν απεριόριστη ανεξαρτησία στις περισσότερες πολιτιστικά ανεπτυγμένες χώρες, αρχίζοντας από τη Βρετανία και της ΗΠΑ. Παράλληλα με την κατάκτηση του ενδιαφέροντος του ευρύτερου κοινού και τη μείωση της τιμής τους, η έκδοση εφημερίδας εξελίχθηκε σε μεγάλη επιχείρηση, κυρίως χάρη στα έσοδα από τις διαφημίσεις.

Ο Ελληνικός τύπος γεννήθηκε κατά το τέλος του 18^{ου} αιώνα στη Βιέννη, κέντρο διεθνούς διπλωματικής δραστηριότητας, όπου χιλιάδες Έλληνες ζούσαν και ανέπτυσαν δράση. Οι εφημερίδες που εκδόθηκαν τότε εκεί δεν ήταν μόνο όργανα διαφώτισεως και επικοινωνίας των Ελλήνων του εξωτερικού, αλλά και προπαρασκεύαζαν την Επανάσταση του 1821. Πρώτη Ελληνική εφημερίδα υπήρξε η «Εφημερίς» που εκδόθηκε στις 31 Δεκεμβρίου του 1790 από τους αδερφούς

Μαρκίδες Πουλίου, καταγόμενους από τη Σιάτιστα Μακεδονίας. Οι Αυστριακές αρχές διέταξαν την παύση της «Εφημερίδος» το 1798. Στην ελεύθερη Ελλάδα η πρώτη εφημερίδα κυκλοφόρησε στην Καλαμάτα το 1821 με τίτλο «Ελληνική Σάλπιγξ» (ό.π., σελ. 264-266).

Ένα άλλο είδος περιοδικού τύπου, το οποίο είναι πολύ προσιτό στο νεανικό κοινό και ελκύει αρκετά τους εφήβους είναι τα κόμικς (comics). Τα κόμικς είναι ταυτόχρονος συνδυασμός λέξεων και εικόνων σε ένα μέσο για την παρουσίαση μικρών συνήθως ιστοριών. Είναι τυπωμένα σε χαρτί και μοιάζουν μορφολογικά στα περιοδικά. Εξαιτίας αυτής της μορφής τους και της μεγάλης τους απήχησης στο νεανικό κοινό είναι πολύ εύκολο να μεταδοθούν υποσυνείδητα κατευθυνόμενα μηνύματα στους εφήβους από αυτούς που τα ελέγχουν (Αρμάν Ματλάρ & Αριέλ Ντορφομάν, (χ.χ.), σελ. 72 - 75).

Από την άλλη μεριά η τηλεόραση, είτε το θέλουμε είτε όχι, εξελίχθηκε σε έναν από τους καθοριστικούς παράγοντες της ζωής των ανθρώπων, αφού είναι γεγονός η είσοδος της ανθρωπότητας σε ένα νέο πολιτισμικό στάδιο, όπου η πληροφόρηση και η μόρφωση παρέχονται αντίστροφα από ότι παλαιότερα: κατά πρώτο λόγο με ηλεκτρονικά οπτικοακουστικά μέσα και κατά δεύτερο από τις έντυπες πηγές. Ο πολλαπλασιασμός του αριθμού των τηλεθεατών έναντι του αριθμού των αναγνωστών πραγματοποιήθηκε με πολύ γοργούς ρυθμούς, όπως και η αύξηση των τηλεοπτικών έναντι των αναγνωστικών ωρών του ανθρώπου. Καινούριες τεχνικές εμφανίζονται αδιάκοπα που τροποποιούν τις συνθήκες λήψης και τα αποτελέσματα της τηλεόρασης. Από τη μια η αναπαραγωγή των ήχων και των εικόνων βελτιώνεται, με την παρέμβαση του χρώματος κυρίως και ίσως αργότερα του ανάγλυφου. Οι δέκτες γίνονται πιο εύχρηστοι, πιο μικροί, πιο ποικίλοι στα σχήματά τους. Τα δίκτυα εκπομπών πολλαπλασιάζονται και επιτρέπουν ευρύτερη επιλογή στα διάφορα

προγράμματα. Σύμφωνα με τον Βουϊδάσκη Κ. Βασίλη: «*Η τηλεόραση έχει τεράστιες δυνατότητες προσφοράς γνώσης στο σύγχρονο κόσμο που καλύπτει ολόκληρο το φάσμα της κοινωνικής, ψυχικής και βιολογικής υπόστασης του μεγάλου και του παιδιού. Περισσότερο από κάθε άλλο μέσο μαζικής επικοινωνίας παίζει πολλούς και σημαντικούς ρόλους στην περιοχή της μεταβίβασης της ανθρώπινης γνώσης και μάθησης και πραγματώνει συγχρόνως πολλές επιθυμίες και προσδοκίες του παιδιού και του νέου. Με την παθητική της διασκέδαση και ψυχαγωγία, την παροχή πληθωρικών γνώσεων και πληροφοριών και την ικανοποίηση που προσφέρει στην παιδική και εφηβική περιέργεια, ασκεί τόσο πολλές και τέτοιου είδους επιδράσεις στον αναπτυσσόμενο άνθρωπο, που είναι ικανές να επηρεάσουν και να διαμορφώσουν ολόκληρη την κοινωνική του συμπεριφορά» (ό.π., 1992, σελ. 150 – 152, 164).*

Ανάμεσα στο 1928 και 1935 αρχίζουν οι πειραματικές εκπομπές της τηλεόρασης. Από το 1930 ως το 1940 πραγματοποιείται η μετάδοση τακτικών προγραμμάτων στις περισσότερες χώρες. Η εξάπλωση, που μόλις άρχισε, ανακόπηκε με το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και η μεγάλη ανάπτυξη πραγματοποιήθηκε μετά το τέλος του. Οι πρώτες εξελίξεις περιορίστηκαν στις πλούσιες και βιομηχανικά ανεπτυγμένες χώρες και αυτό ήταν φυσικό λόγω του μεγάλου κόστους του εξοπλισμού. Σε άλλες χώρες, οι κυβερνήσεις καθυστέρησαν να αποφασίσουν αναφορικά προς το χρόνο επενδύσεων τόσο γιατί δεν πίστευαν στο μέλλον της τηλεόρασης, όσο και γιατί φοβόντουσαν τις πολιτικές επιπτώσεις της (Ηλίας Κ. Δημακάκος & Θανάσης Π. Κυριαζόπουλος, 1998, σελ. 320).

Ο κινηματογράφος άρχισε να πραγματοποιεί δειλά βήματα ανάπτυξης γύρω στο 1900 με ταινίες που έδιναν τη δυνατότητα για μια ρήξη με την καθημερινότητα, όταν οι θεατές μπορούσαν να προβάλλουν σε αυτές τις επιθυμίες τους. Για αυτό το λόγο ήταν και είναι ιδιαίτερα δημοφιλή τα είδη που κάνουν το θεατή να ξεφύγει από

την πραγματικότητα. Μάλιστα πολλές φορές ρεαλιστικές και κοινωνικά στρατευμένες ταινίες, που δε δίνουν τη δυνατότητα ρήξης με την καθημερινότητα, απορρίπτονται από τους θεατές ειδικά αν παρουσιάζεται πως η πραγματικότητα δεν είναι δυνατόν να αλλάξει ή να βελτιωθεί κατά κάποιο τρόπο. Ο κινηματογράφος χρησιμοποιεί, όπως και η τηλεόραση, οπτικά οπτικά μέσα και στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην ατμόσφαιρα που δημιουργείται από τον χαμηλό έως ανύπαρκτο φωτισμό και κυρίως στην επιβλητική οθόνη και τα τεράστια ηχεία που διογκώνουν τις εικόνες και μεγεθύνουν τους ήχους.

Προχωρώντας στα νεότερα τεχνολογικά μέσα, φτάνουμε στον ηλεκτρονικό υπολογιστή (H/Y) που είναι αναμφίβολα η πιο σημαντική από όλες τις πρόσφατες τεχνολογικές εφευρέσεις. Αν και ο ηλεκτρονικός υπολογιστής δε μπορεί από μόνος του να λειτουργήσει ως μέσο επικοινωνίας, η ταχύτατη επεξεργασία μαζικών ποσοτήτων πληροφοριών και δεδομένων από αυτόν παρέχει τη δυνατότητα στον πομπό της επικοινωνίας να παράγει μηνύματα υψηλοτάτου πληροφορικού περιεχομένου. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι περίπου 25.000.000 επιστημονικών, τεχνικών και επαγγελματικών άρθρων και ακόμα περισσότερα επιχειρησιακά και πολιτικά, διατίθενται στιγμιαία στο κοινό από παγκόσμιες υπηρεσίες πληροφοριών, μέσω της χρήσης ηλεκτρονικών υπολογιστών (Microsoft Encarta '96, 1996, searching for the word "computer").

Άλλωστε ο άνθρωπος βρίσκεται τόσο πολύ στην ηλεκτρονική εποχή, ώστε η νέα τεχνολογία και ιδιαίτερα τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας φέρνουν επανάσταση στις ανθρώπινες σχέσεις και στην κοινωνική δομή και οδηγούν στη δημιουργία μιας παγκόσμιας κοινότητας. Η τεχνολογία καταργεί κάθε διαχωρισμό μεταξύ λαών, κουλτούρας, ατόμων και κοινωνίας, δημιουργώντας κέντρα παντού. Παρεμβαίνει υπηρετικά και υποβοηθά την επικοινωνιακή ζεύξη των ατόμων σε ομάδες και των

ομάδων σε σύνολα. Είναι φανερό ότι η πληροφορική λειτουργεί στην προοπτική μιας τεχνολογικής διευκόλυνσης για την προσέγγιση και την επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων. Έτσι λοιπόν το Διαδίκτυο (Internet) παρόλο που έχει κατηγορηθεί αρκετά για άσκηση κακής επιρροής στους νέους, για εισαγωγή ρατσισμού, εγκλήματος και άλλων δεινών στο σπίτι μας, για ανθρώπινη απομόνωση και αλλοτρίωση αλλά και για μεταμόρφωση του ανθρώπου σε δέσμιο ον της τεχνολογίας, διαθέτει αναμφισβήτητη αξία. Μέσα σε δευτερόλεπτα έχει τη δυνατότητα να μας εμφανίσει πληροφορίες από τις μεγαλύτερες και πιο απομακρυσμένες βιβλιοθήκες του κόσμου, μουσεία, πανεπιστήμια και κολέγια, να μας ενώσει με οποιοδήποτε μέρος στον πλανήτη, να μας εκπαιδεύσει και να μας ψυχαγωγήσει. Το Διαδίκτυο ξεκίνησε να λειτουργεί το 1981 ως βοηθητικό εργαλείο για επιστήμονες και κυβερνητικά στελέχη. Την εποχή εκείνη υπήρχαν μόλις 200 διαδικτυακοί τόποι (network sites), το 1995 ο αριθμός αυξήθηκε στους 50.000 διαδικτυακούς τόπους και σήμερα ο αριθμός ανέρχεται σε εκατομμύρια, καθώς ο οποιοσδήποτε το επιθυμεί μπορεί να δημιουργήσει τη δική του ιστοσελίδα στο Διαδίκτυο (Microsoft Encarta '96, 1996, searching for the word "Internet").

Ο συνδυασμός του υπολογιστή με το Διαδίκτυο είναι ένα παράθυρο στον κόσμο. Μέσα από αυτό μπορούμε να μεταφερθούμε παντού αλλά και μέσα από αυτό μπορεί να μας επισκεφθεί ο οποιοσδήποτε. Αυτή η αμφίδρομη σχέση είναι που διαφοροποιεί τον υπολογιστή από την τηλεόραση (Magenta, Polylexicons, (n.d.), searching for the word "Internet").

Τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας έχουν μεγάλες θετικές δυνατότητες για μάθηση και ανάπτυξη, όταν χρησιμοποιούνται με σύνεση. Προσφέρουν στα παιδιά κάποιες πνευματικές ικανότητες που είναι διαφορετικές απ' αυτές που αναπτύσσονται με το διάβασμα και το γράψιμο. Η τηλεόραση είναι ένα μέσο αποτελεσματικότερο

από τα έντυπα για τη μετάδοση συγκεκριμένων τύπων πληροφοριών, διότι όχι μόνο η μάθηση βοηθά κάποιους μαθητές που δεν τα πάνε καλά στο σχολείο, αλλά βοηθά και τον κόσμο που δεν μπορεί ή δεν ξέρει να διαβάσει.

Με τα βίντεο-παιχνίδια γίνεται μια εισαγωγή των παιδιών στον κόσμο των υπολογιστών, σε μιαν εποχή που αποκτούν όλο και μεγαλύτερη σημασία, τόσο στα επαγγέλματα όσο και στην καθημερινή ζωή. *«Η δύναμη επίδρασης, που έχουν τόσο τα βιντεοπαιχνίδια όσο και τα κομπιούτερ, ωθεί ενεργά τα παιδιά στο να δέχονται ερεθίσματα και πληροφορίες, και όχι απλά να τα καταναλώνουν»* (Δ. Ψυχογιός, 2003, σελ.17). Τα ψηφιακά μέσα γενικότερα περιλαμβάνουν τις συσκευές που παράγουν ψηφιακό ήχο (digital audio), ψηφιακή εικόνα (digital video), το Παγκόσμιο Δίκτυο (World Wide Web – www) και κάθε είδους τεχνολογία που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να δημιουργήσει και να μεταφέρει «ψηφιακό περιεχόμενο». Τα ψηφιακά μέσα αντιπροσωπεύουν τη ριζική αλλαγή στην τεχνολογία των MME. Η αναπαραγωγή τους είναι φθηνότερη και πιο εύκολη από τα αναλογικά μέσα και το τελικό αποτέλεσμα είναι άψογο, χωρίς την ελάχιστη ποιοτική απώλεια ήχου, εικόνας ή πληροφοριών που μεταφέρονται και μεταδίδονται (Wikipedia, the free encyclopedia, 2005, Digital media).

Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι είτε πρόκειται για τον Τύπο, το Ραδιόφωνο, την Τηλεόραση ή το Διαδίκτυο, βλέπουμε αμέσως ότι οι νέες τεχνικές της μετάδοσης δίνουν στα μορφωτικά μηνύματα μια αυξημένη αποτελεσματικότητα από το γεγονός και μόνο ότι προσεγγίζουν ένα πλατύ κοινό. Ότι ακριβώς σημαίνει η έκφραση «μαζική επικοινωνία». Σύμφωνα με τον Jean Cazeneuve, *«...σε ένα και μόνο βράδυ η μικρή οθόνη έκανε γνωστή την τραγωδία του Αισχύλου 'Πέρσες' σε ένα μεγαλύτερο αριθμό ανθρώπων. Ότι δεν μπόρεσε να γίνει αιώνες μέχρι σήμερα!»* (Prokop D., 1996, σελ. 422-425).

6.2. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΥΠΟΣΥΝΕΙΔΗΤΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης μας βομβαρδίζουν με χιλιάδες μηνύματα κάθε μέρα. Τα περισσότερα από αυτά δεν τα αντιλαμβανόμαστε σχεδόν καθόλου. Επειδή μεγάλο μέρος της έκθεσής μας στα media δεν είναι προσχεδιασμένο από εμάς, είναι εύκολο να το απωθήσουμε ή ακόμα να ξεχάσουμε ότι συνέβη. Για παράδειγμα, πηγαίνουμε σε κάποιο εμπορικό κατάστημα να ψωνίσουμε και δεχόμαστε εκατοντάδες μηνύματα από τηλεοράσεις που είναι ανοιχτές και τοποθετημένες σε ειδικά σημεία εντός του καταστήματος ή από διαφημίσεις που ακούγονται από το ραδιόφωνο. Με αυτόν τον τρόπο εντυπώνονται μηνύματα στον εγκέφαλο ενώ κινούμαστε αμέριμοι και χωρίς να το αντιλαμβανόμαστε. Για αυτό το λόγο λοιπόν, δεν είμαστε σε θέση να καταλάβουμε το μέγεθος της έκθεσής μας στα media. Η κουλτούρα μας είναι βομβαρδισμένη από τέτοια μηνύματα και πρέπει να προσπαθήσουμε σκληρά αν θέλουμε να τα αποφύγουμε. Τα κίνητρα του ατόμου για χρήση των ΜΜΕ και οι ικανοποιήσεις που αντλεί από αυτή, σύμφωνα με τους Ρέϊμπερν και Πάλμγκριν (1984), είναι τα εξής:

- Για να του δοθούν πληροφορίες και συμβουλές.
- Για να μειώσει την προσωπική του ανασφάλεια.
- Για να γνωρίσει την κοινωνία και τον κόσμο.
- Για να βρει υποστήριξη όσον αφορά τις προσωπικές του αξίες.
- Για να βρει ερεθίσματα να εμβαθύνει στην προσωπική του ζωή.
- Για να βιώσει την εμπάθεια αναφορικά με τα προβλήματα των άλλων.
- Για να δημιουργήσει ένα σημείο αναφοράς για κοινωνικές επαφές.
- Για να έχει ένα υποκατάστατο κοινωνικής επαφής.

- Για να αισθάνεται συνδεδεμένος με τους άλλους.
- Για να ξεφεύγει από τα προβλήματα και τις ανησυχίες τους.
- Για να εισέλθει σε ένα φανταστικό κόσμο.
- Για να γεμίζει το χρόνο του.
- Για να νιώσει κάποια συναισθηματική ανακούφιση.
- Για να οργανώσει καλύτερα την καθημερινή του ζωή (Σιφόνιος Μάνος, 1999, σελ. 28).

Κάθε χρόνο ο αριθμός των μηνυμάτων αυξάνεται υπέρογκα καθώς οι καινούριοι τεχνολογικοί δίοδοι, όπως η καλωδιακή τηλεόραση, οι υπολογιστές, το διαδίκτυο και άλλα, έρχονται στο προσκήνιο και αποκτούν μεγαλύτερη δύναμη, ενώ ταυτόχρονα οι παλαιότεροι δίοδοι επικοινωνίας βρίσκουν καινούργιους, πιο δημιουργικούς τρόπους να μεταφέρουν περισσότερα μηνύματα μπροστά μας.

Η έκθεσή μας στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης συμβαίνει άμεσα ή έμμεσα, παθητικά ή ενεργητικά. Ακόμα και να μη διαθέτει κάποιος τηλεόραση, ράδιο, υπολογιστή ή κάποιο άλλο μέσο μετάδοσης, εκτίθεται παθητικά στα μηνύματα που αναμεταδίδουν τα ΜΜΕ από συζητήσεις που γίνονται στο σχολείο, σε φιλικά σπίτια και άλλα μέρη. Επίσης αυτό συμβαίνει και με μηνύματα αναρτημένα σε διαφημιστικούς πίνακες, λεωφορεία, διαφημιστικά αυτοκίνητα, διάφορα δημόσια μέρη κλπ., με μορφή αφίσας συνήθως, αλλά και μηνύματα τυπωμένα σε μακό φανελάκια (T-shirt), καπέλα, τετράδια, κούπες, φλυτζάνια και πολλά άλλα (Potter J., 1998, σελ. 23-24, 27-28, 38, 51-52).

Ακόμη και στην υπερβολική περίπτωση που κάποιος αποφεύγει όλων των ειδών τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, διαπιστώνεται ότι η κυριαρχία τους πάνω στη ζωή των ανθρώπων είναι τόσο έντονη, καθώς θα ακούσει ανθρώπους να συνομιλούν για μηνύματα που άκουσαν από τα media (αποτελέσματα σε αθλητικούς αγώνες,

αναφορές στον καιρό, κινήσεις ανθρώπων σε διάφορα τηλεοπτικά προγράμματα και εκπομπές, στίχους από δημοφιλή τραγούδια που ακούστηκαν στο ραδιόφωνο κλπ.).

Για αυτό λοιπόν λέμε, ότι εκτός από την άμεση μετάδοση μηνυμάτων υπάρχει και η έμμεση που ασκεί επίσης τεράστια επιρροή σε όλες τις ομάδες ατόμων κυρίως όμως στα παιδιά και τους εφήβους.

Το βασικό πρόβλημα έγκειται στις λανθασμένες αντιλήψεις και στα μη πραγματικά πρότυπα που υιοθετούν οι νέοι μέσω αυτής της παθητικής τους έκθεσης στα ΜΜΕ. Η αδιάκοπη ροή κατασκευασμένων πληροφοριών και μηνυμάτων από τα ΜΜΕ σε συνδυασμό με την άκριτη αποδοχή τους από τους νέους, μπορεί πολύ εύκολα να δημιουργήσει ψεύτικες εικόνες στο μυαλό τους για τον κόσμο αλλά και για τον ίδιο τους τον εαυτό.

Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν κάποια είδη σχημάτων σε κάθε άνθρωπο που λειτουργούν ως γνωστικές δομές, δηλαδή ως κατηγοριοποιημένα γεγονότα τα οποία ο καθένας μας συσσωρεύει με σκοπό να οργανώσει τις πληροφορίες που εισέρχονται στο μυαλό του. Καθώς μεγαλώνουμε, αναπτύσσουμε και εξελίσσουμε τα σχήματα αυτά για να καλύψουμε και να ταξινομήσουμε στο μυαλό μας ιδέες, γεγονότα, καινούργια πρόσωπα, καταστάσεις και πράγματα από την εμπειρία μας. Υπάρχουν τα σχήματα για τον εαυτό μας (self schemas), τα σχήματα για τα υπόλοιπα άτομα (person schemas), τα σχήματα ρόλων (role schemas) και τα σχήματα γεγονότων (event schemas). Σε αυτά λοιπόν τα σχήματα ο έφηβος ταξινομεί τις διάφορες πληροφορίες και τα διάφορα μηνύματα που δέχεται άμεσα ή έμμεσα (Γουσταύος Λε Μπον, 1963, σελ. 23,26-27,71-73).

Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης γνωρίζοντας πολύ καλά και έχοντας μελετήσει πλήρως πως συντελείται αυτή η λειτουργία στο μυαλό του εφήβου, το βομβαρδίζουν συνεχώς με τα μηνύματα που θέλουν να μεταδώσουν σε αυτόν, τα

οποία είναι διαμορφωμένα κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι προσιτά και ελκυστικά στον έφηβο. Εξαιτίας λοιπόν αυτής της αδιάκοπης και ειδικά επεξεργασμένης «έγχυσης μηνυμάτων» στο νεαρό εγκέφαλο, ο έφηβος δε μπορεί να ξεχωρίσει τις αληθινές από τις πλαστές πληροφορίες, η ικανότητα για ακρίβεια και κρίση μειώνεται κατά πολύ, οι προκαταλήψεις εντυπώνονται και διογκώνονται με αποτέλεσμα τα διάφορα μηνύματα να κατηγοριοποιούνται σύμφωνα με τα διάφορα σχήματα που αναφέραμε παραπάνω, χωρίς όμως να έχουν υποστεί επεξεργασία και επαλήθευση (Carole Rich, 1997, σελ. 278 – 280, 335, 352 – 353).

Έτσι βλέπουμε εφήβους να ακολουθούν αντιλήψεις και ιδεολογίες, οι οποίες ουσιαστικά ίσως να μην τους εκφράζουν, αλλά να έχουν επηρεαστεί από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης μέσω της παραπάνω διαδικασίας. Για παράδειγμα, μια πρόσφατη έρευνα αποδεικνύει ότι έφηβοι με μεγάλη σεξουαλική εμπειρία και μικρή ηλικία έναρξης της σεξουαλικής ζωής θα προτιμούσαν να είχαν καθυστερήσει τη σεξουαλική τους δραστηριότητα, αλλά όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν πίστευαν, επηρεασμένοι από την τηλεόραση, ότι θα εκτιμώνται περισσότερο από τις παρέες των συνομηλίκων τους. Η Αμερικανική Ακαδημία Παιδιατρικής προειδοποιεί ότι σεξουαλικές απεικονίσεις σε ψυχαγωγικά τηλεοπτικά προγράμματα ωθούν τους εφήβους σε πρόωρη σεξουαλική δραστηριότητα και ότι περίπου τα δύο τρίτα των τηλεοπτικών προγραμμάτων είναι σεξουαλικού περιεχομένου, πιέζοντας έτσι έμμεσα για σεξουαλικά δραστήριους εφήβους.

Το ευτύχημα είναι ότι όσο ο άνθρωπος ωριμάζει και όσο περισσότερο εξασκεί την κριτική του ικανότητα και παύει να δέχεται παθητικά τα μηνύματα των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, τόσο μεγαλύτερο έλεγχο αποκτά πάνω στην επιρροή τους. Γνώση, εξάσκηση και εμπειρία είναι παράγοντες που κατασκευάζουν γνωστικές δομές και σχήματα απέναντι στην κυριαρχία των ΜΜΕ (Pediatrics, 2004, 280-289).

6.3 Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΗΣ ΟΘΟΝΗΣ

6.3.1. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΜΙΑΣ ΚΑΙ ΜΟΝΟ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΤΑΙΝΙΑΣ

Σύμφωνα με τις Σταυροπούλου, Γεωργαντά & Greenfield (1988, σελ. 57): «η κινηματογραφική ταινία μοιάζει με την τηλεόραση στο ότι έχει μια ισχυρή επιρροή στο σχηματισμό της άποψης των παιδιών για την κοινωνία».

Πριν πενήντα χρόνια ένα πρόγραμμα ερευνών, γνωστό με το όνομα Rayne Fund Studies, επικεντρώθηκε στις επιδράσεις των κινηματογραφικών ταινιών, σε μαθητές που βρίσκονταν στην προεφηβική και την εφηβική ηλικία. Οι συγγραφείς ενός τόμου του Rayne Fund, R. C. Peterson και L.L.Thurstone, επέλεξαν δεκατρείς ταινίες που πίστευαν ότι θα μπορούσαν να επηρεάσουν τις κοινωνικές απόψεις και θέσεις. Για παράδειγμα οι ταινίες “The birth of Nation” και “All Quiet on the Western Front” μέτρησαν κατά πόσο επηρεάζονται οι θεατές όσον αφορά τις ρατσιστικές τους απόψεις και τις απόψεις τους σχετικά με το πόλεμο αντίστοιχα. Οι ερευνητές έλεγξαν τη στάση των παιδιών πριν και μετά την προβολή κάθε ταινίας.

Περίπου οι μισές ταινίες προκάλεσαν αλλαγή στη στάση των σπουδαστών μετά την προβολή τους και σε μερικές περιπτώσεις, οι αλλαγές αυτές ήταν πάρα πολύ μεγάλες. Πριν δουν το “The birth of Nation”, το 80% περίπου των σπουδαστών είχε βαθμολογία 8 ή και παραπάνω σε μια κλίμακα που βαθμολογούσε τη στάση τους απέναντι στους μαύρους (όπου το 11% αντιπροσώπευε την πιο θετική στάση). Μετά την παρακολούθηση της ταινίας, μόνο το 45% είχαν την ίδια βαθμολογία σ' αυτό το επίπεδο. Πέντε μήνες αργότερα, παρόλο που η επίδραση της ταινίας είχε ατονήσει, οι ρατσιστικές απόψεις των σπουδαστών παρουσιάστηκαν πιο αρνητικές απ' ό,τι ήταν πριν την παρακολούθηση της ταινίας. Δεκαεννέα μήνες διαρκούσαν περίπου οι επιδράσεις. Ακόμα ένα σημαντικό συμπέρασμα ήταν ότι αυτές οι επιδράσεις ήταν

σωρευτικές. Η παρακολούθηση δηλαδή δύο ή τριών ταινιών με σταθερή θέση σ' ένα δεδομένο θέμα προκαλούσε μεγαλύτερη αλλαγή στην αντιμετώπιση του θέματος απ' ό,τι η παρακολούθηση μιας και μόνο ταινίας.

Από αυτή τη μελέτη συμπεραίνεται ότι η απλή έκθεση σε μια ταινία μπορεί να έχει μια συγκεκριμένη επίδραση στις απόψεις που έχει ένας νέος άνθρωπος για τον κόσμο. Ειδικότερα πριν η τηλεόραση εξαπλωθεί σε όλο τον κόσμο, όλοι οι άνθρωποι παρακολουθούσαν τις ίδιες ταινίες. Άρα μια δημοφιλής ταινία μπορεί να προκαλέσει μαζική επίδραση.

Μια ενδιαφέρουσα παρατήρηση είναι ότι μόνο κάποιες κινηματογραφικές ταινίες προκαλούν αλλαγές στις κοινωνικές θέσεις. Αυτό οφείλεται προφανώς στην καλλιτεχνική και δραματική ποιότητα της ταινίας (Σ. Σταυροπούλου & Α. Γεωργαντά, P. Greenfield , 1988, σελ. 57,58).

6.3.2. ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ ΚΑΙ ΤΑΥΤΙΣΗ

Ο Grant Noble, στο βιβλίο “Children in front of the Small Screen”, υποστηρίζει ότι τα παιδιά, αναγνωρίζουν στην τηλεόραση χαρακτήρες που μοιάζουν με ανθρώπους που γνωρίζουν και έτσι μειώνεται η αβεβαιότητα τους για το τέλος του σεναρίου κι είναι σε θέση να προβλέψουν τι θα συμβεί στη συνέχεια. Βασισμένες στο βιβλίο του Noble οι Σταυροπούλου & Γεωργαντά (1988, σελ.59) μας αναφέρουν: «Ο Noble αντιπαραθέτει την αναγνώριση ενός χαρακτήρα με την ταύτιση, στην οποία τα παιδιά, χάνοντας τον εαυτό τους στην οθόνη, μεταμορφώνονται στο χαρακτήρα που βλέπουν». Η ταύτιση δεν οδηγεί στην ικανότητα πρόβλεψης της συνέχειας επειδή, σύμφωνα με τον NOBLE: «Τα παιδιά που έχουν ταυτιστεί μ' έναν κινηματογραφικό ήρωα, που μοιράζονται το εδώ και το τώρα των εμπειριών του, δεν αισθάνονται την ανάγκη να προβλέψουν τη συνέχεια».

Καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν αντιλαμβάνονται διαφορετικά την τηλεόραση. Αρχικά πιστεύουν, πως ότι βλέπουν είναι αληθινό ενώ πολύ αργότερα κατανοούν ότι αυτά που παρακολουθούν ενδέχεται να συμβούν στη πραγματικότητα. Παρά τις αλλαγές όμως στην σημασία της πραγματικότητας, η ιδέα ότι τα ψυχαγωγικά προγράμματα αναπαριστούν την κοινωνική πραγματικότητα δεν φαίνεται να αλλάζει, αφού οι εμπειρίες της ζωής πληθαίνουν και οι ώρες παρακολούθησης της τηλεόρασης αυξάνονται. Επιπλέον ένα στοιχείο που συμβάλλει στο να θεωρούν τα παιδιά-έφηβοι αυτά που παρακολουθούν στη τηλεόραση πιο αληθινά είναι ότι στους τηλεοπτικούς χαρακτήρες αναγνωρίζουν κάποιους γνωστούς τους ανθρώπους ή ακόμα ταυτίζονται με κάποιους από τους χαρακτήρες αυτούς. Το αποτέλεσμα είναι: *«Αυτή η πίστη στη πραγματικότητα του τηλεοπτικού κόσμου κάνει τα παιδιά όλων των ομάδων κάθε ηλικίας ευάλωτα στα κοινωνικά μηνύματα της τηλεόρασης»* (Σ. Σταυροπούλου, Α. Γεωργαντά & P.Greenfield, 1988, σελ.59,66).

6.3.3. Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΘΕΣΕΩΝ ΚΑΙ Ο ΔΕΙΚΤΗΣ ΕΠΙΡΡΟΗΣ

Ως κριτήριο ποιότητας μιας έρευνας έχει αναγνωριστεί, η χρησιμοποίηση των αποτελεσμάτων κάποιου ερευνητή από άλλους. Ως κριτήριο αξιολόγησης των περιοδικών, ειδικότερα ο αριθμός των παραθέσεων των άρθρων τους στη βιβλιογραφία χρησιμοποιείται, για πρώτη φορά, το 1927, στην μελέτη των Gross και Gross για τα περιοδικά της Χημείας, ενώ στο χώρο των βιοϊατρικών περιοδικών η πρώτη προσπάθεια, αφορά περιοδικά Φυσιολογίας και γίνεται το 1944.

Ωστόσο στις αρχές της δεκαετίας του '60 άρχισε η συστηματική μελέτη των παραθέσεων με σκοπό την αξιολόγηση των περιοδικών, στην οποία στηρίζεται και το ισχύον σήμερα καθεστώς. Αυτή την εποχή επινοήθηκε και ο δείκτης επιρροής. Ο δείκτης επιρροής υπολογίζεται από το Institute for Scientific information (ISI) (Ιδιωτικός αμερικανικός φορέας που ιδρύθηκε, το 1958, από τον Dr. Eugene

Garfield) με βάση τα στοιχεία των περιοδικών (3.300 περίπου) που καταλογογραφούνται και δημοσιεύονται στο Science Citation Index (SCI) το οποίο καλύπτει τα περιοδικά του χώρου των Επιστημών της Υγείας και της Ζωής, στο Social Science Citation Index (SSCI) και στο Art and Humanities Citation Index (A&HCI). Στην περιοδική έκδοση του ISI Journal Citation Reports (JCR) (το1972), δημοσιεύονται οι δείκτες επιρροής του κάθε περιοδικού.

Σύμφωνα με τον Α. Γερμένη (1999,σελ.84): *«Ο δείκτης επιρροής δίνει το μέτρο της συχνότητας παράθεσης του "μέσου άρθρου" ενός περιοδικού, στο σύνολο των περιοδικών, κατά τη διάρκεια μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου (δύο ετών, στην περίπτωση του δείκτη επιρροής που δημοσιεύονται στα JCR). Η μέθοδος υπολογισμού του (πίν. 1) επιτρέπει την αποφυγή των μεροληψιών που προέρχονται από το διαφορετικό μέγεθος, συχνότητα έκδοσης και ηλικία των διαφόρων περιοδικών, δίνοντας έτσι ένα συγκρίσιμο στοιχείο αξιολόγησης των περιοδικών»*. Η αξιολόγηση, που γίνεται με βάση το δείκτη επιρροής, έχει αποδειχθεί ιδιαίτερα χρήσιμη και βοηθητική στη βιβλιοθηκονομική διαχείριση των περιοδικών και στην οργάνωση των βιβλιοθηκών. Οι διάφοροι εκδότες, χρησιμοποιούν επίσης το δείκτη επιρροής ως αξιόπιστο μέτρο για τη σύγκριση των περιοδικών τους (ό.π., σελ. 83-87).

Πίνακας 1. Ο υπολογισμός του δείκτη-επιρροής και άλλων βιβλιομετρικών δεικτών.

A = Παραθέσεις, σε όλα τα περιοδικά κατά το έτος X , των άρθρων που έχουν δημοσιευθεί στο περιοδικό κατά τα δύο προηγούμενα έτη

B = Αριθμός άρθρων που δημοσιεύθηκαν στο περιοδικό κατά
Τα δύο προηγούμενα έτη

$\Gamma = A/B$ = Δείκτης επιρροής του περιοδικού για το έτος X

A = Παραθέσεις, σε όλα τα περιοδικά κατά το έτος X , των άρθρων που έχουν δημοσιευθεί στο περιοδικό κατά τα δύο προηγούμενα έτη

B = Παραθέσεις, στο ίδιο περιοδικό κατά το έτος X , των άρθρων που έχουν δημοσιευθεί σ' αυτό κατά τα δύο προηγούμενα έτη

Γ = Αριθμός άρθρων που δημοσιεύθηκαν στο περιοδικό κατά τα δύο προηγούμενα έτη

$A = (A-B)/\Gamma$ = Δείκτης επιρροής του περιοδικού για το έτος X , διορθωμένος ως προς τις αυτοπαραθέσεις

Αναμενόμενος ρυθμός παράθεσης = Ο μέσος αριθμός παραθέσεων άρθρων επιλεγμένου είδους που έχουν δημοσιευθεί στο ίδιο περιοδικό κατά το διάστημα (τρέχον έτος + 1 - έτος δημοσίευσης)

Χρόνος ημιζωής περιοδικού = Ο αριθμός των ετών έκδοσης του περιοδικού(μετρουμένων από το τρέχον έτος προς τα πίσω) που αντιστοιχούν στο 50% των συνολικών παραθέσεων άρθρων του κατά το τρέχον έτος

Λόγος επιρροής = Ο αριθμός παραθέσεων επιλεγμένων άρθρων διηρημένος με το μέσο αριθμό Παραθέσεων του συνόλου των άρθρων του υπό μελέτη ευρύτερου ερευνητικού Πεδίου

Επάρκεια = Ο αριθμός παραθέσεων του άρθρου διηρημένος με τον αριθμό των βιβλιογραφικών αναφορών του

6.3.4. ΔΕΙΚΤΗΣ ΕΠΙΡΡΟΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑ

Την πιο ισχυρή ένδειξη για τη θέση που κατέχει το επιστημονικό περιεχόμενο του κάθε περιοδικού στο ρόλο της επιστήμης, μας τη δείχνει ο δείκτης επιρροής. *«Φαίνεται, όμως, ότι υπάρχει αρκετά μεγάλη απόσταση ανάμεσα στο επιστημονικό γόητρο που συνεπάγεται για το κάθε περιοδικό ο δείκτης επιρροής του από τη μια πλευρά, και στον αβασάνιστο υπολογισμό της ποιότητας του επιστημονικού προϊόντος, με βάση το δείκτη επιρροής του περιοδικού που τη φιλοξενεί, από την άλλη»* (ό.π, 1999, σελ. 86).

Ο σχέση όμως του δείκτη επιρροής με την ποιότητα του κάθε περιοδικού φαίνεται ότι είναι ιδιαίτερα ασθενής. Αυτό συμβαίνει γιατί δεν δίνεται βάση τόσο στην αυστηρά νοούμενη επιστημονική ποιότητα όσο στην επικοινωνιακή ισχύς.

Η αναντιστοιχία αυτή μεταξύ του δείκτη επιρροής, αφενός, και της επιστημονικής επικοινωνιακής ποιότητας, αφετέρου, πηγάζει από κάποιες παραμέτρους που είναι χρήσιμο να αναφερθούν:

α. Ο αναδρομικός χαρακτήρας του δείκτη επιρροής

«Η ανάλυση των παραθέσεων προϋποθέτει εξ ορισμού την πάροδο κάποιου χρόνου, κατά τη διάρκεια του οποίου θα δοθεί η ευκαιρία της "ερευνητικής εκμετάλλευσης" των πληροφοριών και η εκδήλωση της με τη μορφή παραθέσεων από τους χρήστες». Αυτό σημαίνει ότι ο δείκτης επιρροής αποτελεί αναδρομικό και δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως a priori μέτρο της επιστημονικής ποιότητας.

β. Το χρονικό διάστημα υπολογισμού του δείκτη επιρροής

«Η αυθαίρετη επιλογή του διαστήματος των δυο ετών, το οποίο παρεμβαίνει στον υπολογισμό του δείκτη επιρροής, θέτει σε πλεονεκτική μοίρα τις πληροφορίες, που αναφέρονται σε θέματα αιχμής, έναντι εκείνων που σχετίζονται με βραδύτερα εξελισσόμενους ερευνητικούς τομείς. Ιστορικό είναι το παράδειγμα του πρώτου νόμου

της θερμοδυναμικής, που δημοσιεύθηκε από τον Karl Meyer το 1842 αλλά παρατέθηκε για πρώτη φορά στη βιβλιογραφία μόνο μετά από 30 χρόνια».

γ. Ο διαθέσιμος όγκος της υπό παράθεση βιβλιογραφίας

«Ο δείκτης επιρροής των περιοδικών είναι, γενικά, ανάλογος του αριθμού των περιοδικών που κυκλοφορούν στο χώρο του αντίστοιχου γνωστικού πεδίου». Η αύξηση του αριθμού των περιοδικών έχει ως αποτέλεσμα τη διεύρυνση του κύκλου των ερευνητών που έχουν πρόσβαση στα άρθρα αυτών των περιοδικών, και οι οποίοι στη συνέχεια έχουν την δυνατότητα να αντιγράψουν αποσπάσματα από κάποιους άλλους ερευνητές, προκειμένου να αποκτήσουν εξασφαλισμένη αναγνώριση (ό.π, 1999, σελ. 86-88.)

6.4. Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΗΣ ΠΟΡΝΟΓΡΑΦΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΕΦΗΒΟΥΣ

Στην εποχή μας η διάδοση και επιρροή της πορνογραφίας είναι μεγαλύτερη όσο ποτέ άλλοτε. Το διαδίκτυο, ο έντυπος και περιοδικός τύπος και οι αναρίθμητοι πλέον τηλεοπτικοί σταθμοί που προσφέρουν είτε δωρεάν, είτε με πληρωμή κάθε μορφής πορνογραφικό περιεχόμενο, βρίσκονται πολύ κοντά σε όλους μας. Η βιομηχανία της πορνογραφίας είναι σήμερα μία από τις πιο επικερδείς βιομηχανίες, καθώς η εμπορευματοποίηση του ανθρώπινου σώματος και της ανθρώπινης σεξουαλικότητας είναι από τα βασικότερα καταναλωτικά θέλγητρα για τις κοινωνίες του ανεπτυγμένου κόσμου.

Η πορνογραφία επηρεάζει τις προσδοκίες των ανθρώπων για τις σεξουαλικές τους σχέσεις και ταυτόχρονα διαμορφώνει και αναπαράγει την κυρίαρχη αντίληψη για τη σεξουαλικότητα. Δεν ανακαλύπτει, δηλαδή, την αντικειμενική αλήθεια σχετικά με τον ερωτισμό, αλλά κατασκευάζει και παρουσιάζει μια εικονική. Είναι πολύ

ανησυχητικό το γεγονός ότι η πορνογραφία επηρεάζει πολύ τον τρόπο που οι νέοι μαθαίνουν για το σεξ.

Οι σύγχρονες τεχνολογίες επιτρέπουν τόσο σε ενήλικες αλλά και σε παιδιά ή εφήβους μια εξαιρετικά εύκολη πρόσβαση σε πορνογραφικές φωτογραφίες, ταινίες ή κείμενα, οποιαδήποτε ώρα ή ημέρα. Το πρόβλημα γίνεται ακόμα σοβαρότερο από το γεγονός ότι όλα αυτά μπορούν να γίνουν με μεγάλη ευκολία και συστηματικά από το σπίτι, χωρίς να γίνεται εύκολα αντιληπτό από τους άλλους.

Παλαιότερα η πορνογραφία ήταν περιορισμένη. Όσον αφορά τα περιοδικά, δεν ήταν εύκολο να τα προμηθευτεί ο οποιοσδήποτε και ιδιαίτερα τα παιδιά και οι έφηβοι, ενώ οι πορνογραφικές ταινίες ήταν θέαμα που κάποιοι ενήλικοι παρακολουθούσαν στα κρυφά, σε σκοτεινούς κινηματογράφους. Μάλιστα πολλές φορές τόσο η πρόσβαση των θεατών όσο και το περιεχόμενο των ταινιών αυτών υπόκειντο σε έλεγχο.

Σήμερα η πορνογραφία βρίσκεται παντού. Εμφανίζεται στο Διαδίκτυο (όχι πάντα κατόπιν σχετικής αναζήτησης), το οποίο επιτρέπει πρακτικά σε όλους την πρόσβαση σε πληθώρα δικτυακών τόπων με πολύμορφο πορνογραφικό περιεχόμενο. Κανείς δεν μπορεί να ελέγξει τη βιομηχανία αυτή στην οποία προβάλλονται καταστάσεις που παλαιότερα ήταν αδύνατο κάποιος να φανταστεί. Επιπλέον, ταινίες με πορνογραφικό περιεχόμενο προβάλλονται επί εικοσιτετραώρου βάσεως από τα συνδρομητικά τηλεοπτικά κανάλια και μετά τα μεσάνυχτα από αρκετά ελεύθερα τηλεοπτικά κανάλια. Ακόμη και ντοκιμαντέρ γυρίζονται για αυτό το θέμα. Βιντεοταινίες και DVD βρίσκονται πολύ εύκολα μπροστά στα μάτια των νέων ανθρώπων με μια απλή και ανεξέλεγκτη αγορά ή ενοικίαση. Επίσης, τα περιοδικά αυτού του είδους βρίσκονται στα περίπτερα ελεύθερα προς πώληση στον οποιοδήποτε ενδιαφερόμενο.

Η ποιότητα του περιεχομένου που προβάλλεται από την τηλεόραση, τους πορνογραφικούς δικτυακούς τόπους και τα περιοδικά είναι συχνά επικίνδυνα και πολλές φορές δεν προβάλλονται κανονικές σεξουαλικές συμπεριφορές, αλλά τροποποιημένες καταστάσεις με στόχο την εμπορική εκμετάλλευση. Επιπλέον, οι στρεβλωμένες παθολογικές συμπεριφορές, οι ανεπίτρεπτες σεξουαλικές καταστάσεις όπως η παιδεραστία, η ζωοφιλία ή άλλες ασυνήθιστες ή μη κοινωνικά αποδεκτές φαντασιώσεις προβάλλονται με τον ίδιο τρόπο και παράλληλα με φυσιολογικές σεξουαλικές ή ερωτικές συμπεριφορές.

Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι η νέα αυτή κατάσταση είναι ιδιαίτερα ανησυχητική και αυτό γιατί επηρεάζει σήμερα τεράστιο αριθμό ανθρώπων, είναι δυνατόν να τροποποιεί τις αντιλήψεις και αρκετά συχνά δίνει λανθασμένα μηνύματα στους νέους αλλά και στους ενήλικες. Ακόμη χειρότερα υπάρχει ο σοβαρός κίνδυνος παροχής κακής και στρεβλωμένης αγωγής για θέματα σεξ στα παιδιά και στους εφήβους, λόγω του ότι η πορνογραφία έχει καταστεί σημαντική πηγή πληροφόρησης για αυτούς.

Πρέπει να αναφέρουμε ότι όλο και περισσότεροι παράγοντες των σύγχρονων κοινωνιών αρχίζουν να αντιλαμβάνονται τα κοινωνικά και ψυχολογικά προβλήματα που συνεχίζουν να δημιουργούνται και να συσσωρεύονται διαχρονικά λόγω της πρόσφατης εκπληκτικής εξάπλωσης της πορνογραφίας. Πιστεύουμε ότι είναι σημαντικό όλοι οι σημαίνοντες κοινωνικοί και πολιτειακοί παράγοντες όπως επίσης και το πλατύ κοινό να συνειδητοποιήσουν το μέγεθος του προβλήματος και τις επιπτώσεις που μπορεί να έχει βραχυπρόθεσμα αλλά και μακροπρόθεσμα η ανεπιθύμητη αυτή κατάσταση (Αντρέας-Άντον Γκούα, 1972, σελ. 130-131,150,164).

Στη συνέχεια καταγράφουμε τα κυριότερα προβλήματα που έχουν επισημανθεί μέχρι σήμερα από μεγάλο αριθμό ερευνών για το ζήτημα της πορνογραφίας στην εποχή του διαδικτύου και του τηλεοπτικού καταιγισμού:

- Στρέβλωση των αντιλήψεων για τις ανθρώπινες σχέσεις και τη σεξουαλικότητα

Οι σκηνές που προβάλλονται σε πορνογραφικές ταινίες δημιουργούν εσφαλμένες εντυπώσεις για το τι συμβαίνει στην πραγματικότητα. Προβάλλονται συχνά άτομα που αρχίζουν σεξουαλικές πράξεις μετά από αμοιβαίες προκλήσεις, με τον ευκολότερο τρόπο, οπουδήποτε και με οποιονδήποτε, γνωστούς ή αγνώστους. Οι ειδικοί τονίζουν ότι άνδρες που βλέπουν συχνά τέτοιες ταινίες είναι δυνατόν να αναπτύξουν τρόπους συμπεριφοράς και να περιμένουν πράγματα από γυναίκες τα οποία δεν είναι ρεαλιστικά. Έχουν δυσκολίες στο να δημιουργήσουν, να διατηρήσουν μακροχρόνιες σχέσεις και να νιώθουν σεξουαλικά ικανοποιημένοι. Παράλληλα παρατηρείται ότι οι άνδρες αυτοί βλέπουν περισσότερο τις γυναίκες ως αντικείμενα. Επίσης χρειάζονται όλο και περισσότερο οπτικούς ερεθισμούς με φωτογραφίες ή ταινίες για να μπορέσουν να διεγερθούν (Strong B., DeVault Ch. & Sayad W., 1996, σελ. 119).

- Εθισμός στην πορνογραφία

Η πορνογραφία στο διαδίκτυο εκτός από τη φοβερή εξάπλωση που έχει πάρει, χαρακτηρίζεται από την εύκολη πρόσβαση, την ανωνυμία και τη φθηνία. Η κατάσταση αυτή έχει οδηγήσει σε σεξουαλικές καταναγκαστικές συμπεριφορές. Σύμφωνα πάντα με τους ειδικούς παρατηρείται εθισμός στην πορνογραφία στο διαδίκτυο. Από τα άτομα που παρουσιάζουν τον εθισμό αυτό, το δεκαπέντε τοις εκατό αναπτύσσουν σεξουαλικές συμπεριφορές που επηρεάζουν αρνητικά τη ζωή τους.

Ωστόσο πρέπει να αναφέρουμε ότι σύμφωνα με άλλες έρευνες, η πλειοψηφία των επισκεπτών δικτυακών τόπων με πορνογραφικό περιεχόμενο το κάνουν από περιέργεια ή για διασκέδαση. Οι επισκέπτες αυτοί δηλώνουν ότι δεν επηρεάζεται η σεξουαλική τους ζωή (Strong B., DeVault Ch. & Sayad W., 1996, σελ. 148, 149).

- Ερευνητικά συμπεράσματα για τις επιδράσεις της πορνογραφίας στους εφήβους

Σε μια πολύ ευαίσθητη περίοδο της ζωής, την εφηβική ηλικία, όπου σχηματίζονται οι βάσεις για σημαντικές αξίες στη ζωή, η πορνογραφία μπορεί να επηρεάσει πολύ αρνητικά τους νέους ανθρώπους. Οι γονείς, το σχολείο, η πολιτεία και άλλοι θεσμοί δε μπορούν πλέον να ελέγξουν όπως παλιότερα την εκπαίδευση των εφήβων σε θέματα σεξουαλικής ζωής.

Έρευνες που έγιναν στο Πανεπιστήμιο Berkley της Καλιφόρνια πριν λίγα χρόνια, έδειξαν τα ακόλουθα σημαντικά και ανησυχητικά στοιχεία:

- Ø Εβδομήντα τοις εκατό των εφήβων από δεκαπέντε έως δεκαεφτά ετών επισκέφθηκαν τυχαία δικτυακούς τόπους με πορνό περιεχόμενο στο διαδίκτυο.
- Ø Η πλειοψηφία των νέων δηλώνει ότι η πορνογραφία στο διαδίκτυο παρακινεί μια πιο γρήγορη και πρόωγη έναρξη των σεξουαλικών δραστηριοτήτων προτού ακόμη οι έφηβοι να είναι έτοιμοι για αυτό.
- Ø Η πορνογραφία ενθαρρύνει το σεξ χωρίς τις απαραίτητες προφυλάξεις.
- Ø Η πορνογραφία επηρεάζει όλο και περισσότερο παιδιά μικρότερης ηλικίας και δυστυχώς σε πολλές περιπτώσεις αποτελεί τον κυριότερο παράγοντα διαπαιδαγώγησης τους σε θέματα σεξουαλικής ζωής.
- Ø Τα πρότυπα των παιδιών για άντρες και γυναίκες μπορούν να επηρεαστούν από το τι βλέπουν σε πορνογραφικές ιστοσελίδες, ταινίες ή φωτογραφίες.
- Ø Υπάρχουν παιδιά που έχουν τάση να μιμούνται αυτά που βλέπουν σε πορνό. Μάλιστα περιγράφεται περίπτωση παιδιού που κατασκεύασε και διατηρούσε προσωπική πορνογραφική ιστοσελίδα.
- Ø Έφηβοι και παιδιά που εκτίθενται στην πορνογραφία έχουν τάση για αυξημένη επιθετικότητα. Επιπλέον τα άτομα αυτά όταν γίνονται ενήλικες

εκδηλώνουν συχνότερα συμπεριφορά σεξουαλικής κακοποίησης προς το ταίρι τους.

Συμπερασματικά θέλουμε να τονίσουμε ότι στην εποχή μας, στην κοινωνία της πληροφορίας, η πορνογραφία συνεχίζει να παίρνει τέτοιες διαστάσεις που απειλεί να διαταράξει τις ανθρώπινες σχέσεις, τα ζευγάρια, την ανάπτυξη των παιδιών και την κοινωνική ζωή.

Είναι απαραίτητο να βρεθούν αποτελεσματικές λύσεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου αυτού. Ένας καλός τρόπος για να επιτευχθεί αυτό είναι η διαρκής εκπαίδευση και πληροφόρηση των νέων για θέματα σεξουαλικής αγωγής από εξειδικευμένους επαγγελματίες κι από ορθά δομημένους θεσμούς, οι οποίοι θα δώσουν σωστές βάσεις για τη μετέπειτα δημιουργία μιας υγιούς σεξουαλικής ζωής (Strong B., DeVault Ch. & Sayad W., 1996, σελ. 508-515).

Σε αυτό το σημείο θα θέλαμε να αναφέρουμε ότι η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση πρέπει να απευθύνεται και στους ενήλικες, διότι δεν είναι λίγοι εκείνοι οι οποίοι δεν είχαν την ευκαιρία μιας σωστής σεξουαλικής πληροφόρησης όταν ήταν παιδιά ή έφηβοι. Όπως γίνεται φανερό η ελλιπής ή λανθασμένη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση μπορεί να έχει καταστρεπτικές συνέπειες για τον ενήλικα και να δημιουργήσει προβληματικές συμπεριφορές, οι οποίες εκτός του ότι θα επηρεάσουν ολόκληρη τη ζωή του και ενδεχομένως και τη λειτουργικότητά του, θα μεταφερθούν στην επόμενη γενιά αν όχι στις επόμενες γενιές. Έτσι δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος, μέσω της διαπαιδαγώγησης που παρέχεται από τον γονέα στο παιδί, κατά τον οποίο διαιωνίζεται μια διαστρεβλωμένη μορφή διαπαιδαγώγησης.

Συνοψίζοντας, καλό θα ήταν να αναφερθεί ότι η συνεχής εκπαίδευση και πληροφόρηση για τα ευαίσθητα θέματα της σεξουαλικής ζωής μπορούν να προσφέρουν μια αποτελεσματική προστασία από τους κινδύνους που δημιουργεί η

ανεξέλεγκτη διάδοση και διείσδυση κάθε μορφής πορνογραφίας (Περιοδικό Focus, 2003, σελ. 31-42).

6.5. ΕΦΗΒΟΙ ΚΑΙ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

Η πρόωγη έναρξη της σεξουαλικής δραστηριότητας, σύμφωνα με τους ειδικούς, είναι ένα σοβαρό κοινωνικό και ιατρικό πρόβλημα. Συγκεκριμένα αναφέρουν ότι όσο πιο νωρίς αρχίζουν στη ζωή οι σεξουαλικές σχέσεις, τόσο πιο συχνές είναι οι ασθένειες που μεταδίδονται δια μέσου της σεξουαλικής πράξης όπως και οι ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες. Σε έρευνες που έχουν γίνει στο Πανεπιστήμιο Berkley της Καλιφόρνια διαπιστώθηκε, ότι οι έφηβοι που είχαν προχωρημένες σεξουαλικές σχέσεις, θα προτιμούσαν να περιμέναν πολύ περισσότερο προτού φτάσουν σε προχωρημένες σεξουαλικές σχέσεις και στη συνουσία.

Είναι σημαντικό να αναγνωριστούν οι παράγοντες εκείνοι που ωθούν τους εφήβους σε πρόωρο σεξ. Κατανοώντας καλύτερα το πρόβλημα είναι δυνατόν να ληφθούν καλύτερα μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισης καταστάσεων σχετικά με το σεξ που μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά και κάποτε ανεπανόρθωτα τους εφήβους για όλη τους τη ζωή.

Περίπου τα δύο τρίτα των προγραμμάτων στην τηλεόραση παρουσιάζουν σεξουαλικού τύπου περιεχόμενο και δυστυχώς ο χρόνος παρακολούθησης της τηλεόρασης από τα παιδιά και τους εφήβους έχει αυξηθεί σημαντικά, γεγονός που συμβάλλει σε μια εντονότερη επιρροή των εφήβων από την τηλεόραση.

Έτσι λοιπόν, τίθεται το ερώτημα κατά πόσο επηρεάζει τα παιδιά και τους εφήβους η παρακολούθηση τέτοιων προγραμμάτων και ποιες συνέπειες μπορεί να προκύπτουν από αυτή την επιρροή. Σε μια από τις πρώτες έρευνες που έγιναν για το

θέμα, γιατροί από το Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας, μελέτησαν τις περιπτώσεις χιλίων εφτακοσίων ενενήντα δύο εφήβων ηλικίας από δώδεκα έως δεκαεπτά ετών. Εξέτασαν τις συνήθειες των εφήβων όσον αφορά το συνολικό χρόνο παρακολούθησης της τηλεόρασης, το περιεχόμενο στο οποίο εκτίθονταν και τη σεξουαλική τους δραστηριότητα. Για κάθε έφηβο έγιναν δύο αξιολογήσεις με ερωτηματολόγια με ένα χρόνο διαφορά.

Τα αποτελέσματα τα οποία προκύπτουν είναι τα εξής:

- Ø Οι έφηβοι που παρακολουθούσαν πολλά προγράμματα στην τηλεόραση με σεξουαλικού τύπου περιεχόμενο, είχαν διπλάσιες πιθανότητες να αρχίσουν σεξουαλικές σχέσεις με συνουσία σε σύγκριση με τους εφήβους που παρακολουθούσαν λιγότερα προγράμματα αυτού του τύπου.
- Ø Η παρακολούθηση τέτοιων προγραμμάτων, ωθούσε τους εφήβους να εισέρχονται πιο γρήγορα σε επόμενα και πιο προχωρημένα στάδια σεξουαλικών δραστηριοτήτων.
- Ø Ένα σημαντικό εύρημα, είναι ότι δεν είναι μόνο το περιεχόμενο με απεικονίσεις ή αναπαραστάσεις που επηρεάζουν τη συμπεριφορά και την αντίληψη των εφήβων για το τι είναι η κανονική σεξουαλική συμπεριφορά. Ακόμη και οι συνομιλίες και τα υπονοούμενα ή τα αστεία, είχαν ακριβώς ανάλογη επίδραση στην αντίληψη και τη συμπεριφορά των εφήβων σε σχέση με τη σεξουαλική πράξη.

Οι ερευνητές τονίζουν ότι από όλους τους άλλους παράγοντες που εξετάστηκαν και που σχετίζονται με την πρώιμη σεξουαλική συμπεριφορά όπως η ηλικία, οι φίλοι, οι βαθμοί στο σχολείο και τα προβλήματα συμπεριφοράς, βρέθηκε ότι η παρακολούθηση της τηλεόρασης με περιεχόμενο σχετικό με το σεξ, είχε τη

μεγαλύτερη επίδραση στους εφήβους, ωθώντας τους σε προχωρημένες σεξουαλικές σχέσεις.

Βλέπουμε λοιπόν ότι όπως είναι η κατάσταση σήμερα, το πρόβλημα της πρόωρης σεξουαλικής δραστηριότητας, οι ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες και οι ασθένειες που μεταδίδονται μέσω της σεξουαλικής πράξης δεν πρόκειται σε καμία περίπτωση να σταματήσουν να απειλούν τους εφήβους (Strong B., DeVault Ch. & Sayad W., 1996, σελ. 500-518).

Είναι υποχρέωση της κοινωνίας να λάβει τα μέτρα εκείνα που θα αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά το πρόβλημα και ο τρόπος υπάρχει με ενέργειες σε πολλά επίπεδα. Οι τηλεοπτικοί σταθμοί θα μπορούσαν να μεταδίδουν λιγότερα προγράμματα με σεξουαλικού τύπου περιεχόμενο είτε αυτό είναι σαφές με απεικονίσεις ή έμμεσο με υπονοούμενα ή ανέκδοτα. Επίσης, οι τηλεοράσεις έχουν τη δυνατότητα να μεταδίδουν παραγωγές που δείχνουν τις συνέπειες της αλόγιστης σεξουαλικής συμπεριφοράς, τους κινδύνους που απειλούν τους εφήβους που αρχίζουν πρόωρα σεξουαλικές σχέσεις και να προβάλλουν προγράμματα διαπαιδαγώγησης για μια ορθή σεξουαλική αγωγή των νέων. Επιπλέον, επιβοηθητικό στοιχείο αποτελεί η προσπάθεια των γονέων για τη μείωση του συνολικού χρόνου παρακολούθησης τηλεόρασης από τα παιδιά τους. Ακόμα, σε περιπτώσεις που αντιλαμβάνονται ότι τα παιδιά τους βλέπουν τέτοιες εκπομπές, πρέπει να έχουν την υπομονή, το θάρρος και τις γνώσεις για να κάθονται με τα παιδιά τους με σκοπό να τους εξηγούν και να τους μιλούν για τα θέματα αυτά, προσφέροντάς τους έτσι μια ορθή διαπαιδαγώγηση που θα τα προστατεύει τόσο στην εφηβική τους ζωή αλλά και σε όλη τους τη ζωή.

Οι αρμόδιες αρχές των κρατών δεν πρέπει να παραβλέπουν τα σοβαρά αυτά ζητήματα και οφείλουν να εξετάζουν την κατάσταση, να αναλύουν τις συνέπειες, να

επεξεργάζονται και να προωθούν πρωτοποριακές εκστρατείες ενημέρωσης, διαφώτισης και αγωγής των νέων για τα ζητήματα που άπτονται του σεξ (Fiske J. & Hartley J., 1992, σελ. 70, 72, 80, 81, 198).

Κλείνοντας αυτό το κεφάλαιο θα θέλαμε να προσθέσουμε ότι τεράστια επίδραση όπως αυτή που ασκείται στους εφήβους από την τηλεόραση, υπάρχει κι από το διαδίκτυο, το οποίο είναι ένα πολύ ισχυρό εργαλείο που βρίσκεται σήμερα στη διάθεση των νέων. Θεωρούμε αυτονόητο ότι κάθε προσπάθεια και στρατηγική αντιμετώπισης του προβλήματος της ελλιπούς ή λανθασμένης σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης των εφήβων πρέπει οπωσδήποτε να περιλαμβάνει και το διαδίκτυο (Strong B., DeVault B. & Sayad W., 1996, σελ. 508-515).

6.6 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ ΚΑΙ Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΗΣ ΣΤΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ

Οι εικόνες με γυμνό και σεξουαλικό περιεχόμενο χρησιμοποιούνται όλο και πιο συχνά από τη διαφήμιση. Εισβάλλουν απρόσκλητα τόσο στον ιδιωτικό μας χώρο, μέσω της τηλεόρασης και των περιοδικών, όσο και στο δημόσιο με τις γιγαντοαφίσες και τις διαφημιστικές οθόνες στα πεζοδρόμια, στα κτίρια, ακόμα και στα μαζικά μέσα μεταφοράς. Σύμφωνα με τους ειδικούς η υπερβολική έκθεσή μας σε ερωτικές εικόνες κουράζει, αγγίζει τα όρια του κακόγουστου και είναι επικίνδυνη για τα παιδιά και τους εφήβους (ΜακΚουέλ Ντ. & Βιντάλ Σ., χ.χ., σελ. 131, 132).

Σύμφωνα με τον Harry Henry «ο ρόλος της διαφήμισης είναι να μεταδώσει μια πληροφορία ή ένα επιχείρημα, με σκοπό να πραγματοποιηθεί στο μυαλό του αναγνώστη ή θεατή μια αλλαγή ή μια ενίσχυση της στάσης απέναντι στο διαφημιζόμενο προϊόν » (Ηλίας Κ. Δημακάκος – Θανάσης Π. Κυριαζόπουλος, 1998, σελ. 369).

Παρά τις διαμαρτυρίες, οι διαφημιστικές εταιρίες όχι μόνο δε φαίνονται διατεθειμένες να αλλάξουν τακτική, αλλά διαρκώς επινοούν νέους τρόπους εκμετάλλευσης της ανθρώπινης σεξουαλικότητας για διαφημιστικούς σκοπούς. Το ζήτημα όμως είναι ποιες είναι οι συνέπειες αυτού του καταγιγισμού ερωτικών μηνυμάτων και εικόνων, αν μπορεί αυτό το φαινόμενο να επηρεάσει την καθημερινή μας ζωή, να μας προκαλέσει εξάρτηση εθίζοντάς μας σε αυτό το είδος εικόνων ή ακόμα να επηρεάσει αρνητικά τη φυσιολογική ανάπτυξη των παιδιών και των εφήβων. Πρόκειται για ένα ζήτημα για το οποίο υπάρχουν πολλές και αντικρουόμενες απόψεις. Η πλειοψηφία όμως των ειδικών πιστεύει ότι η εισβολή του σεξ στην καθημερινή ζωή δεν εγκυμονεί κανέναν απολύτως κίνδυνο. *«Δεν υπάρχει ο παραμικρός κίνδυνος»*, απαντά ο διάσημος Άγγλος ανθρωπολόγος Ντέσμοντ Μόρις. *«Η διαφήμιση δεν είναι παρά ο καθρέφτης της κοινωνίας κι αυτό που κάνει είναι να αναπαράγει τα κυρίαρχα μοντέλα συμπεριφοράς. Σήμερα το σεξ έχει πάψει να είναι κάτι το ιερό και συνδεδεμένο αποκλειστικά με την αναπαραγωγή. Έχει γίνει ένα παιχνίδι, κάτι που ο καθένας δικαιούται να βιώνει ελεύθερα, χωρίς αναστολές ή αισθήματα ενοχής. Το μόνο που κάνει η διαφήμιση είναι να αναπαράγει αυτήν την κοινωνική τάση»*. Μάταια λοιπόν κατηγορούμε τις διαφημίσεις ότι δείχνουν «τα πάντα» και δεν αφήνουν καθόλου χώρο στη φαντασία. Αυτός που δημιουργεί ένα διαφημιστικό σπότ δεν κάνει τίποτε άλλο από το να παίρνει μια καθολικά αποδεκτή αξία και να «κολλάει» σε αυτή ένα εμπορεύσιμο είδος. Έτσι τα πάντα μετατρέπονται εύκολα σε εμπόρευμα. Πολλοί ψυχολόγοι υποστηρίζουν ότι όσο περισσότερο η σεξουαλικότητα θεωρείται ως αξία τόσο λιγότερο επικίνδυνη γίνεται κι έτσι χρησιμοποιείται στη διαφήμιση.

Υπάρχει πλέον υπεραφθονία στην προσφορά εικόνων σεξ και συνεπώς υπερεκμετάλλευσή του. Κυριαρχεί παντού: στον κινηματογράφο, στο θέατρο, στο

ρουχισμό, στις κοινωνικές επαφές, στον επαγγελματικό χώρο κλπ. Εύλογα λοιπόν η διαφήμιση προσπαθεί να εκμεταλλευτεί αυτή την κατάσταση, κυρίως με το να απευθύνεται σε ένα κοινό περισσότερο ευάλωτο όπως είναι οι νέοι. Εξάλλου, ερωτισμός και διαφήμιση συνδέονταν πάντα, με τη διαφορά ότι στο παρελθόν το μήνυμα και οι εικόνες ήταν περισσότερο συγκαλυμμένες, καθώς το διαφημιζόμενο προϊόν εξέφραζε μια καταπιεσμένη σεξουαλική επιθυμία, ενώ τώρα όλα είναι αποκάλυπτα. Δεν υπάρχουν πλέον υπονοούμενα και υπαινιγμοί. Οι ειδικοί προβλέπουν ότι σύντομα θα φτάσουμε σε μια ακραία κατάσταση και φυσικά δε συμφωνούν όλοι ότι το φαινόμενο αυτό είναι «ουδέτερο» και άμοιρο συνεπειών.

Κάποιοι ειδικοί είναι λιγότερο αισιόδοξοι όσον αφορά στην επίδραση των σεξουαλικών εικόνων στον νεανικό ψυχισμό. Αυτό που κατά τη γνώμη τους εγκυμονεί κινδύνους είναι ότι η διαφήμιση συνδέει εκ των πραγμάτων όχι μόνο το σεξ, αλλά και την επιθυμία για ερωτική σχέση και αγάπη με αυτό που ο καθένας μπορεί να αγοράσει καταβάλλοντας κάποιο χρηματικό αντίτιμο. Οι νέοι δεν έχουν την πείρα ή την ωριμότητα για να κρίνουν τέτοιου είδους μηνύματα, τα οποία υποβιβάζουν το συναισθηματικό κόσμο και περιορίζουν την ερωτική σχέση αποκλειστικά στη σωματική επαφή.

Τα παιδιά και οι έφηβοι για να αποκτήσουν επίγνωση του φύλου τους περνούν πρώτα από ένα στάδιο «δυσφήμισης» του αντίθετου φύλου. Σε αυτή την περίοδο έχουν ανάγκη από διαφημίσεις που προβάλλουν σαφή βιολογικά πρότυπα, τα οποία επιβεβαιώνουν αυτές τις διαφορές. Από τυχόν αντιφατικά μηνύματα αποπροσανατολίζονται. Την ικανότητα της συνειδητής αποδοχής ή αμφισβήτησης αυτών των προτύπων την αποκτούν πολύ αργότερα. Η συνεχής παρότρυνση για σεξ γίνεται πηγή άγχους για πολλούς εφήβους, οι οποίοι καλούνται να αποδείξουν τις ικανότητές τους σε κάτι για το οποίο μπορεί να μην είναι ακόμα έτοιμοι. Σύμφωνα με

τους ειδικούς σε αυτές τις περιπτώσεις η μη αποδοχή του προγαμιαίου σεξ από την εκκλησία λειτουργεί ως «βάρκα σωτηρίας». Παλαιότερα οι έφηβοι έκρυβαν τα «αθώα» πορνοπεριοδικά κάτω από το στρώμα τους. Σήμερα ο κόσμος των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης αντιμετωπίζει αδιάκριτα τους εφήβους ως ενηλίκους σε σεξουαλικά ζητήματα.

Όμως πολλοί έφηβοι τρομοκρατούνται από αυτή την εισβολή του σεξ στη ζωή τους ή επιθυμούν ερωτικές εμπειρίες όμοιες με εκείνες που προβάλλουν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και οι διαφημίσεις και πολλές φορές προσπαθούν να μιμηθούν τα πρότυπα που προβάλλονται από τα παραπάνω με αποτέλεσμα όταν αποτυγχάνουν να κατηγορούν τον εαυτό τους και να καταρρέουν (focusmagazine, 2001).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

ΜΕΘΟΔΟΓΙΑ

7.1. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση είναι ένα θέμα πολύπλοκο, που γεννάει πολλούς προβληματισμούς και το οποίο για να μελετηθεί, θα πρέπει να το δούμε σε όλες τις εκφάνσεις του.

Η έρευνα είναι ένα εργαλείο το οποίο συμβάλλει στο να αποκτήσουμε μια πιο τεκμηριωμένη άποψη για το θέμα που θέλουμε να μελετήσουμε, την δυναμική δηλαδή της Σεξουαλικής Αγωγής στην εφηβική ηλικία.

A. ΘΕΜΑ ΕΡΕΥΝΑΣ:

«Η επιρροή των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των εφήβων».

B. ΣΚΟΠΟΣ:

Σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας είναι η καταγραφή των απόψεων και του τρόπου σκέψης των εφήβων σχετικά με θέματα σεξουαλικής αγωγής και η επιρροή που ασκούν τα ΜΜΕ στην σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των εφήβων. Με την έρευνα αυτή μπορούμε να δούμε ποιες είναι οι απόψεις που υπερισχύουν στην εφηβική ηλικία στην Ελλάδα. Εκτός από μια **διερευνητική έρευνα**, η παρούσα, αποτελεί και μία ερευνητική μελέτη που θα μας βοηθήσει στη λήψη σημαντικών στοιχείων, κυρίως στη διαδικασία της ανάλυσης και της εξαγωγής των συμπερασμάτων ώστε να παρακολουθήσουμε το φαινόμενο της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης των εφήβων στη χώρα μας καλύτερα.

Ειδικότερα οι στόχοι της έρευνας είναι:

1. Η διερεύνηση της στάσης και των απόψεων των εφήβων απέναντι σε θέματα σεξουαλικής αγωγής.
2. Η αξιολόγηση του επιπέδου σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης των εφήβων.
3. Η διερεύνηση της επιρροής των ΜΜΕ στη στάση και της αντιλήψεις των εφήβων.

Γ. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ:

1. Ποια η στάση των εφήβων απέναντι σε ζητήματα σεξουαλικής αγωγής;
2. Ποιες είναι οι απόψεις τους σε ότι αφορά στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση;
3. Υπάρχει επιρροή των ΜΜΕ στη στάση και στις αντιλήψεις των εφήβων σε σεξουαλικά ζητήματα;
4. Αν ναι σε ποιο βαθμό ασκείται επιρροή;

Δ. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΣ ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ:

Με τον όρο “Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης” νοείται η τηλεόραση, το ραδιόφωνο, ο έντυπος και περιοδικός τύπος (εφημερίδες, περιοδικά, βιβλία κ.α.) και το διαδίκτυο.

Με τον όρο “Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση” νοείται η Αγωγή και η Παιδεία που λαμβάνει κάποιος για σεξουαλικά ζητήματα.

Με τον όρο “Έφηβοι” νοούνται αγόρια και κορίτσια ηλικίας 12 – 18 ετών.

Ε. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ:

Σύμφωνα με την αναζήτηση που πραγματοποιήσαμε, δεν έχει βρεθεί παρόμοια έρευνα στην Ελλάδα. Για την όλη ερευνητική διαδικασία βοήθημα αποτέλεσε το βιβλίο «Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών», Βασίλης Φίλιας, GUTENBERG, Αθήνα 2000.

Στ. ΚΑΛΥΨΗ ΤΟΥ ΥΠΟ ΕΡΕΥΝΑ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ:

Η έρευνα αυτή απευθύνεται σε εφήβους ηλικίας 12 – 18 ετών. Το δείγμα αποτελείται από 160 έφηβους (75 εφήβους από την Γ΄ Γυμνασίου και 75 εφήβους από την Α΄ Λυκείου), πληθυσμός που βρέθηκε σε σχολεία (Γυμνάσια και Λύκεια) στην Τρίπολη. Η μορφή της δειγματοληψίας είναι η **επιφανειακή δειγματοληψία** εφόσον δεν υπάρχουν κατάλογοι ή επακριβής αρίθμηση του πλαισίου του πληθυσμού – στόχου γεγονός που καθιστά αδύνατη την χρησιμοποίηση της απλής τυχαίας δειγματοληψίας, επειδή για να κατασκευαστεί ή να ενημερωθεί η δειγματική βάση απαιτείται υψηλό κόστος και χρόνος. Σύμφωνα με την επιφανειακή δειγματοληψία όποιος και αν είναι ο πληθυσμός μας, βρίσκεται σε κάποιους χώρους που μπορούμε να επιλέξουμε και να εξετάσουμε τα αντίστοιχα άτομα.

Το δείγμα που επιλέχθηκε δεν είναι αντιπροσωπευτικό και δεν μπορεί να οδηγήσει σε γενίκευση.

Ζ. ΜΕΘΟΔΟΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ:

Η μέθοδος συλλογής στοιχείων που επιλέχθηκε για την συγκεκριμένη έρευνα είναι το **ερωτηματολόγιο**. Ο ερωτώμενος θα προτρέπεται να απαντήσει σε μια σειρά ερωτήσεων, που ο αριθμός, η σειρά και το περιεχόμενο προκαθορίζεται από μια λίστα ερωτήσεων επιλεγμένες με βάση το σκοπό της επιχειρούμενης έρευνας. Οι ερωτήσεις που συμπεριλήφθηκαν, στο σύνολό τους είναι άμεσες, ξεκάθαρες και ζητάνε ευθέως την απάντηση του ερωτώμενου. Δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα στη σαφήνεια του τρόπου διατύπωσής τους, ενώ αποφεύχθηκαν ερωτήσεις με ανεπαρκώς συγκεκριμένο περιεχόμενο, ερωτήσεις που πιθανόν να εκλαμβάνονται με διαφορετικό τρόπο από τους ερωτώμενους καθώς και ερωτήσεις που να οδηγούν τον ερωτώμενο στην κατεύθυνση κάποιας συγκεκριμένης απάντησης. Στο σύνολό τους ήταν λίγες για

να μην γίνει η έρευνα κουραστική και να δοθούν με ακρίβεια οι πιο σημαντικές πληροφορίες.

Το ερωτηματολόγιο χωρίζεται σε τρεις ενότητες. Το πρώτο μέρος περιέχει έξι ερωτήσεις κλειστού τύπου (1-6) μέσω των οποίων συλλέγονται πληροφορίες για τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτώμενων. Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει δέκα κλειστές ερωτήσεις απλές και πολλαπλών επιλογών (7-15), οι οποίες αφορούν το τομέα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. Το τρίτο μέρος περιέχει επτά ερωτήσεις κλειστού τύπου (16-22) μέσω των οποίων συλλέγονται πληροφορίες για θέματα που σχετίζονται με το τομέα των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης.

- Ø Στον σχεδιασμό της έρευνας δεν έγινε αναφορά στο κόστος της, διότι είναι αμελητέο (Εντάσσεται μόνο η γραφική ύλη: μελάνι εκτυπωτή, φωτοτυπίες κλπ.).

7.2 ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

N=160-16 (άκυρα) =144

Α΄ ΜΕΡΟΣ

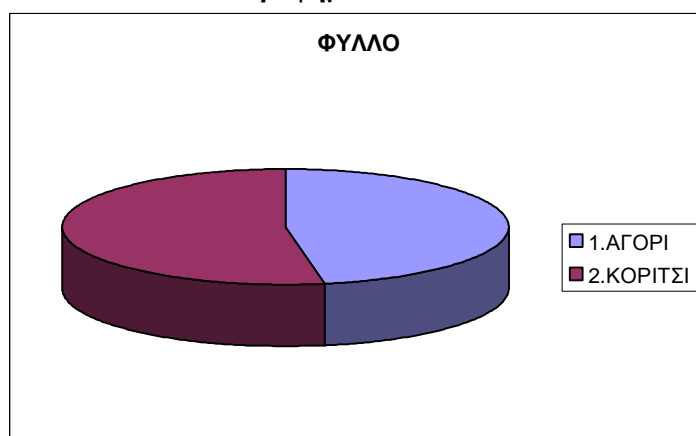
ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΕΡΩΤΗΣΗ 1 ΚΑΙ 2: ΦΥΛΛΟ ΚΑΙ ΗΛΙΚΙΑ

Πίνακας 1

ΦΥΛΛΟ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1.ΑΓΟΡΙ	68	47,3
2.ΚΟΡΙΤΣΙ	76	52,7
ΣΦΑΛΜΑ	0	0
<i>N</i>	<i>144</i>	<i>100</i>

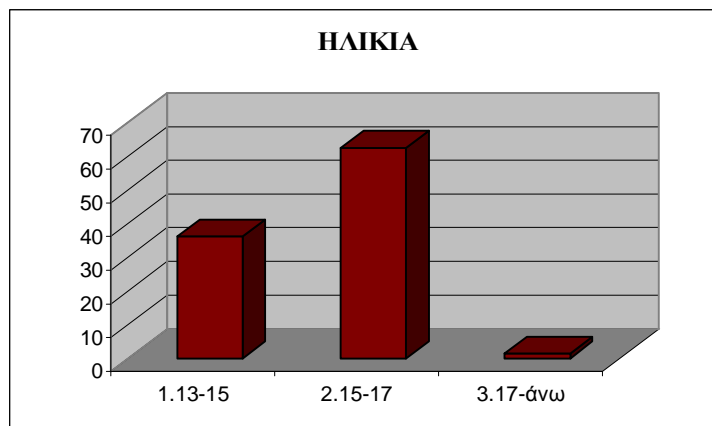
Γράφημα 1

Πίνακας 2

ΗΛΙΚΙΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1.13-15	52	36,2
2.15-17	90	62,5
3.17-άνω	2	1,4
ΣΦΑΛΜΑ	0	0
<i>N</i>	<i>144</i>	<i>100</i>

Γράφημα 2

Οι πίνακες 1 και 2 δείχνουν ότι το δείγμα της έρευνας αποτελείται από περισσότερα κορίτσια (52,7%) χωρίς το ποσοστό να υπερέχει πολύ έναντι των αγοριών (47,3%), ενώ το 62,5% αποτελείται από ηλικίες 15-17 ετών.

ΕΡΩΤΗΣΗ 4 ΚΑΙ 5: ΤΑΞΗ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΙ ΜΕΛΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Πίνακας 3

ΤΑΞΗ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1. Γ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ	52	36,2
2. Α ΛΥΚΕΙΟΥ	90	62,5
ΣΦΑΛΜΑ	0	0
<i>N</i>	<i>144</i>	<i>100</i>

Πίνακας 4

ΜΕΛΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1. 2-3	14	9,8
2. 4-5	94	65,2
3. 5-άνω	36	25
ΣΦΑΛΜΑ	0	0
<i>N</i>	<i>144</i>	<i>100</i>

Όπως προκύπτει από τους πίνακες 3 και 4, το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος (62,5%) πηγαίνει στην Α' Λυκείου και παρομοίως μεγάλο μέρος (65,2%) ανήκει σε οικογένεια που αποτελείται από 4-5 μέλη.

ΕΡΩΤΗΣΗ 5α: ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΑΤΕΡΑ

Πίνακας 5α

5.α	ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΠΑΤΕΡΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1.	ΔΗΜΟΤΙΚΟ	8	5,5
2.	ΓΥΜΝΑΣΙΟ	23	16
3.	ΛΥΚΕΙΟ	49	34
4.	ΑΝΩΤΑΤΗ/ΑΝΩΤΕΡΗ	50	34,7
5.	ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΠΑΕΙ ΣΧΟΛΕΙΟ	1	0,7
6.	ΔΕΝ ΞΕΡΩ	11	7,7
	ΣΦΑΛΜΑ	2	1,4
	<i>N</i>	<i>144</i>	<i>100</i>

Γράφημα 3

Όπως φαίνεται από τον πιν. 5α όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα, το μεγαλύτερο μέρος (34,7% και 34% αντίστοιχα) έχει τελειώσει την τριτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

ΕΡΩΤΗΣΗ 5β: ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΗΤΕΡΑΣ

Πίνακας 5β

5.β	ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΜΗΤΕΡΑΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1.	ΔΗΜΟΤΙΚΟ	14	9,7
2.	ΓΥΜΝΑΣΙΟ	14	9,7
3.	ΛΥΚΕΙΟ	48	33,3
4.	ΑΝΩΤΑΤΗ/ΑΝΩΤΕΡΗ	56	39
5.	ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΠΑΕΙ ΣΧΟΛΕΙΟ	1	0,7
6.	ΔΕΝ ΞΕΡΩ	9	6,2
	ΣΦΑΛΜΑ	2	1,4
	<i>N</i>	<i>144</i>	<i>100</i>

Γράφημα 4

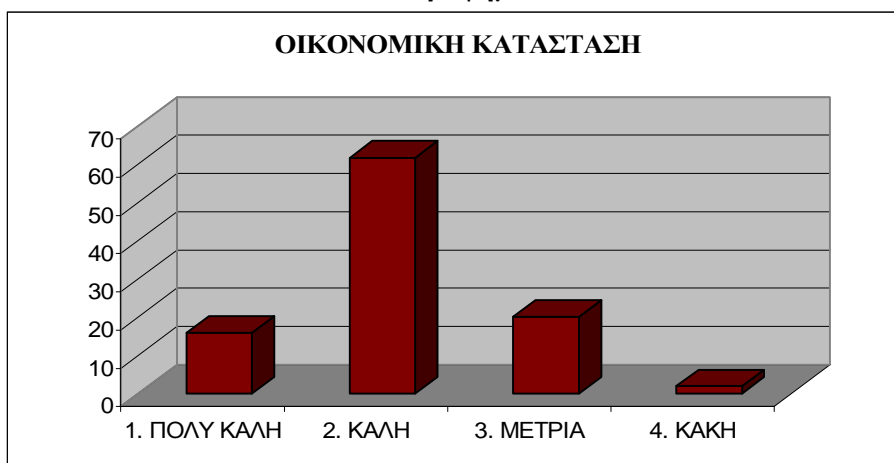
Στον πίν.5β σχετικά με το μορφωτικό επίπεδο της μητέρας παρατηρούμε και πάλι μεγάλο ποσοστό. Δεν υπάρχει αξιοσημείωτη απόκλιση συγκριτικά με τον πίνακα μορφωτικού επιπέδου του πατέρα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 6: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Πίνακας 6

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1. ΠΟΛΥ ΚΑΛΗ	23	16
2. ΚΑΛΗ	89	61,8
3. ΜΕΤΡΙΑ	29	20,2
4. ΚΑΚΗ	3	2
ΣΦΑΛΜΑ	0	0
<i>N</i>	<i>144</i>	<i>100</i>

Γράφημα 5

Στον πιν. 6 το μεγαλύτερο ποσοστό (61,8%) χαρακτηρίζει την οικονομική τους κατάσταση καλή ενώ, ελάχιστο-αμελητέο είναι το ποσοστό των αναλφάβητων γονέων.

Β ΜΕΡΟΣ

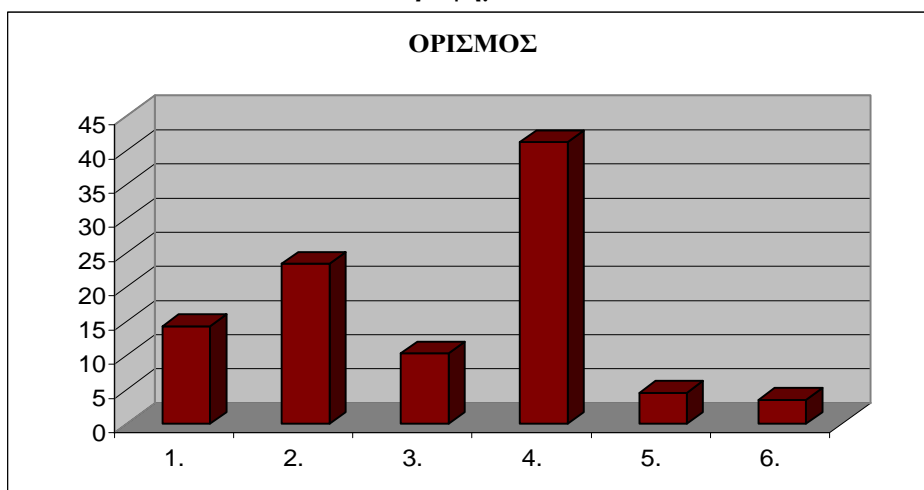
ΣΞΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ

ΕΡΩΤΗΣΗ 7: (ΓΝΩΜΗΣ / ΠΙΣΤΗΣ) ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΟΡΟΥ "ΣΞΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ"

Πίνακας 7

	ΟΡΙΣΜΟΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1.	ΜΕΤΡΑ ΑΝΤΙΣΥΛΛΗΨΗΣ	25	14,3
2.	ΘΕΜΑΤΑ ΕΡΩΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ	41	23,4
3.	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΦΥΛΩΝ	18	10,3
4.	ΟΛΑ ΤΑ ΠΑΡΑΠΑΝΩ	72	41,2
5.	ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ	8	4,5
6.	ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ	6	3,5
	ΣΦΑΛΜΑ	5	2,8
	<i>N</i>	<i>144</i>	<i>100</i>

Γράφημα 6

Στην ερώτηση για το τι είναι η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση παρατηρούμε ποικιλομορφία στις δοθείσες απαντήσεις, γεγονός που θα μπορούσε να αποδείξει την έλλειψη πληροφόρησης που έχουν οι μαθητές σε θέματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης καθώς σημαντικό ποσοστό παίρνουν όλες οι απαντήσεις. 41 άτομα απάντησαν ότι αφορά θέματα ερωτικής ζωής, 25 άτομα μέτρα αντισύλληψης και 18 άτομα περιγραφή των χαρακτηριστικών των δυο φύλων. Ωστόσο το μεγαλύτερο ποσοστό (41,5%) παίρνει η απάντηση 4 "όλα τα παραπάνω".

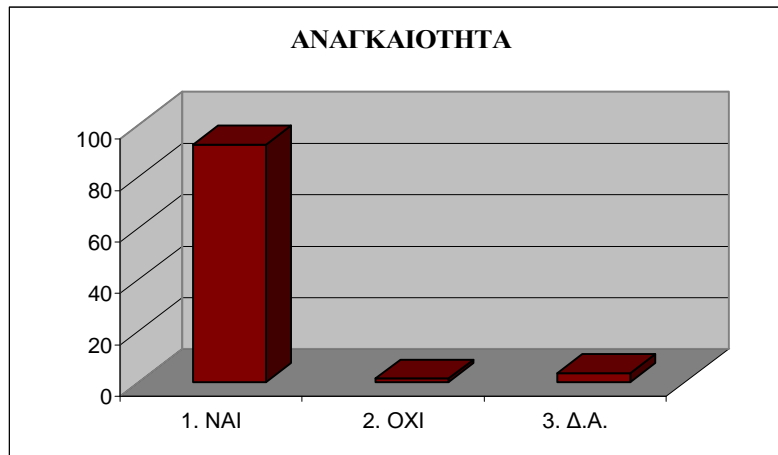
*Οι ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών αναλύθηκαν επί του συνόλου των απαντήσεων.

ΕΡΩΤΗΣΗ 8 Α: (ΓΝΩΜΗΣ / ΠΙΣΤΗΣ) ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Πίνακας 8α

ΓΝΩΜΗ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1. ΝΑΙ	133	92,4
2. ΟΧΙ	2	1,4
3. Δ.Α.	5	3,5
ΣΦΑΛΜΑ	4	2,8
<i>N</i>	<i>144</i>	<i>100</i>

Γράφημα 7

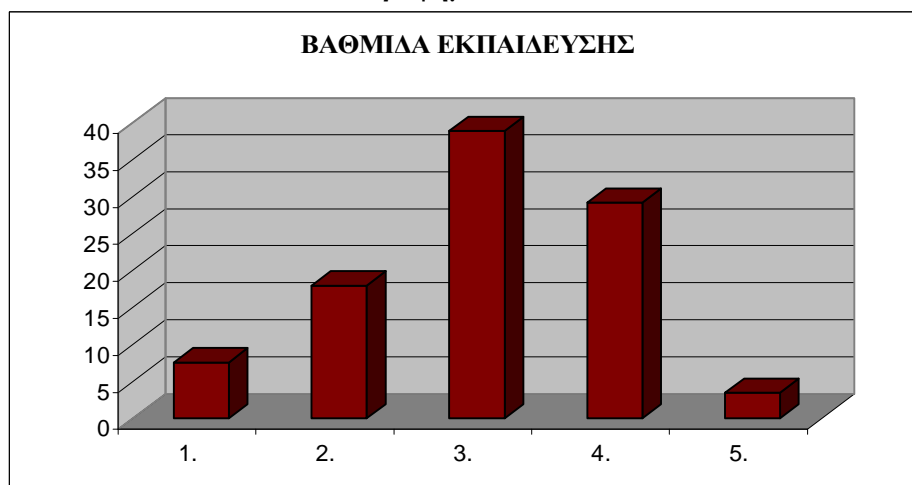

ΕΡΩΤΗΣΗ 8β: (ΓΝΩΜΗΣ / ΠΙΣΤΗΣ) ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣ

Πίνακας 8β

	ΒΑΘΜΙΔΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1.	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ	11	7,6
2.	ΔΗΜΟΤΙΚΟ	26	18
3.	ΓΥΜΝΑΣΙΟ	56	38,9
4.	ΛΥΚΕΙΟ	42	29,2
5.	Δ.Α	5	3,5
	ΣΦΑΛΜΑ	4	2,8
	<i>N</i>	<i>144</i>	<i>100</i>

Γράφημα 8

Στην ερώτηση 8α η πλειοψηφία απαντάει "ναι" σχετικά με την αναγκαιότητα διδασκαλίας του μαθήματος "Σεξουαλικής Αγωγής" στα σχολεία (92,4%) και ότι η

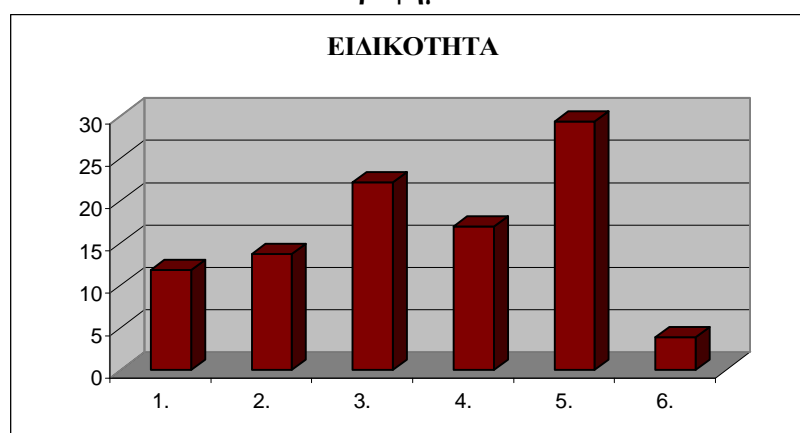
αγωγή θα έπρεπε (ερώτηση 8β) να ξεκινάει στο γυμνάσιο και λύκειο (38,9% και 29,2% αντίστοιχα).

ΕΡΩΤΗΣΗ 9: (ΓΝΩΜΗΣ / ΠΙΣΤΗΣ) ΓΙΑ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ ΠΟΥ ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΕΙ ΤΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Πίνακας 9

	ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1.	ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΙ ΙΑΤΡΟΙ	18	11,8
2.	ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΙ Κ.Α.	21	13,7
3.	ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΙ ΨΥΧΟΛΟΓΟΙ	34	22,2
4.	ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ	26	17
5.	ΟΜΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΠΑΡΑΠΑΝΩ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ	45	29,4
6.	Δ.Α.	6	3,9
	ΣΦΑΛΜΑ	3	2
	<i>N</i>	<i>144</i>	<i>100</i>

Γράφημα 9

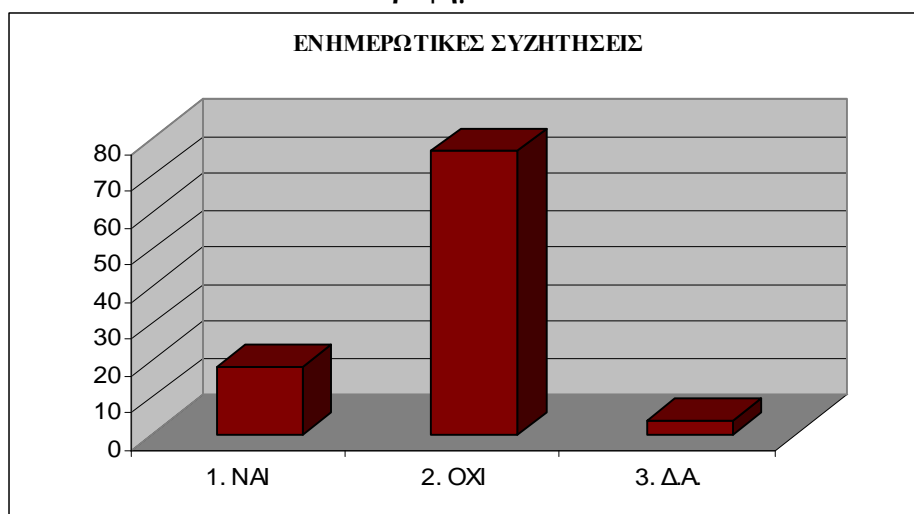
Στον πίνακα 9 παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των μαθητών (29,4%) προτιμάει το μάθημα της "Σεξουαλικής Αγωγής" να γίνεται από ομάδα των επιστημόνων. Το μεγαλύτερο ποσοστό έχει η κατηγορία των ειδικευμένων ψυχολόγων (22,2%) ενώ στην κατηγορία των ειδικευμένων κοινωνικών λειτουργών βρίσκει ανταπόκριση ένα μικρό ποσοστό (13,7%).

ΕΡΩΤΗΣΗ 10: (ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ) ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΩΝ ΣΥΖΗΤΗΣΕΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Πίνακας 10

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΕΣ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1. ΝΑΙ	26	18
2. ΟΧΙ	110	76,5
3. Δ.Α.	5	3,5
ΣΦΑΛΜΑ	3	2
<i>N</i>	<i>144</i>	<i>100</i>

Γράφημα 10

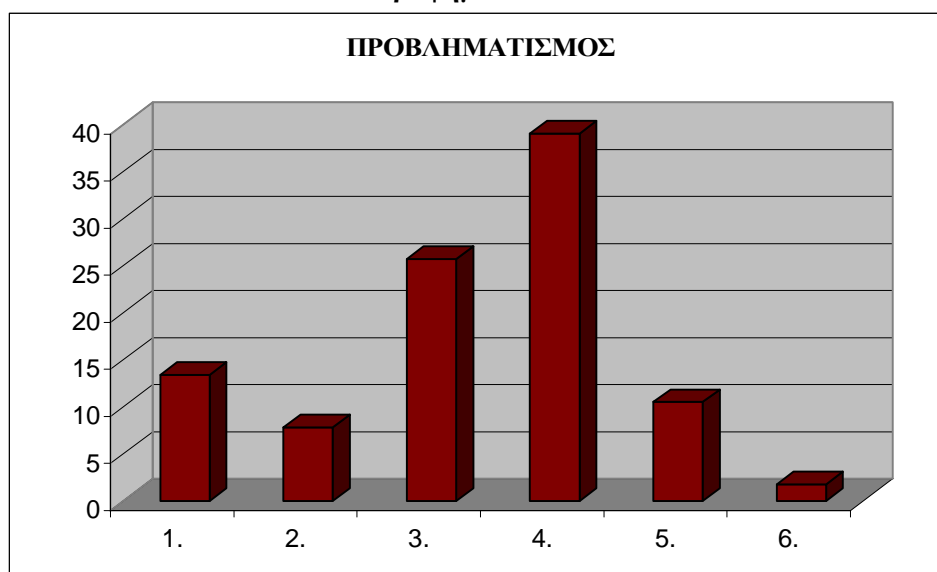
Ο πίνακας 10 δείχνει ότι η πλειοψηφία απαντάει ότι δεν γίνονται ενημερωτικές συζητήσεις για θέματα σεξουαλικής αγωγής στα σχολεία των μαθητών. Το ποσοστό της πλειοψηφίας είναι μεγάλο (76,5%) έναντι του ποσοστού της μειοψηφίας (18%) που αναφέρει ότι πραγματοποιούνται ενημερωτικές συζητήσεις.

ΕΡΩΤΗΣΗ 11: (ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ) ΓΙΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΝ ΤΟΥΣ ΕΦΗΒΟΥΣ

Πίνακας 11

	ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1.	ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟΣ	29	13,4
2.	ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ	17	7,8
3.	ΦΙΛΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ	56	25,7
4.	ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΑΝΤΙΘΕΤΟ ΦΥΛΟ	85	39
5.	ΕΠΑΓΓΕΛΜ. ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	23	10,5
6.	Δ.Α.	4	1,8
	ΣΦΑΛΜΑ	4	1,8
	N	144	100

Γράφημα 11

Το παραπάνω γράφημα (11) φανερώνει ότι το πρωταρχικό ζήτημα που απασχολεί και προβληματίζει στις μέρες μας τους έφηβους είναι οι σχέσεις με το αντίθετο φύλο. Η κατηγορία αυτή έχει πάρει ποσοστό απαντήσεων 39% ενώ δεύτερη υψηλότερη σε ποσοστό απαντήσεων κατηγορία προβληματισμού αποτελεί το ζήτημα των φιλικών σχέσεων με ποσοστό 25,7%. Τελευταία σε σειρά κατηγορία προβληματισμού έρχεται το ζήτημα των οικογενειακών σχέσεων που φαίνεται να απασχολεί μόλις το 7,8% του δείγματος.

ΕΡΩΤΗΣΗ 12: (ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ) ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ ΕΝΑΡΞΗΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Πίνακας 12

	ΗΛΙΚΙΑ ΕΝΑΡΞΗΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1.	8-10 ΕΤΩΝ	11	7,6
2.	11-13 ΕΤΩΝ	36	25
3.	14-16 ΕΤΩΝ	87	60,4
4.	Δ.Α.	7	4,9
	ΣΦΑΛΜΑ	3	2
	N	144	100

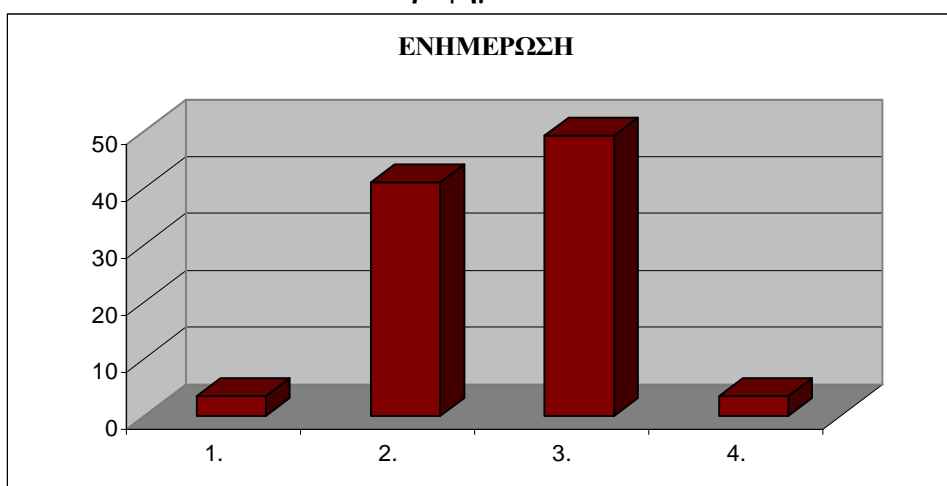
Όπως προκύπτει από τον πίνακα 12, το μεγαλύτερο μέρος των εφήβων άρχισαν να τους απασχολούν θέματα σεξουαλικής αγωγής κυρίως στις ηλικίες μεταξύ 14 και 16 ετών (60,4%) ενώ το 25% στις ηλικίες μεταξύ 11 με 13 ετών.

ΕΡΩΤΗΣΗ 13: (ΓΝΩΜΗΣ / ΠΙΣΤΗΣ) ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΠΟΥ ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ

Πίνακας 13

	ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1.	ΠΛΗΡΗΣ	5	3,5
2.	ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΤΙΚΗ	59	41
3.	ΕΛΛΙΠΗΣ	71	49,2
4.	Δ.Α.	5	3,5
	ΣΦΑΛΜΑ	4	2,8
	N	144	100

Γράφημα 12

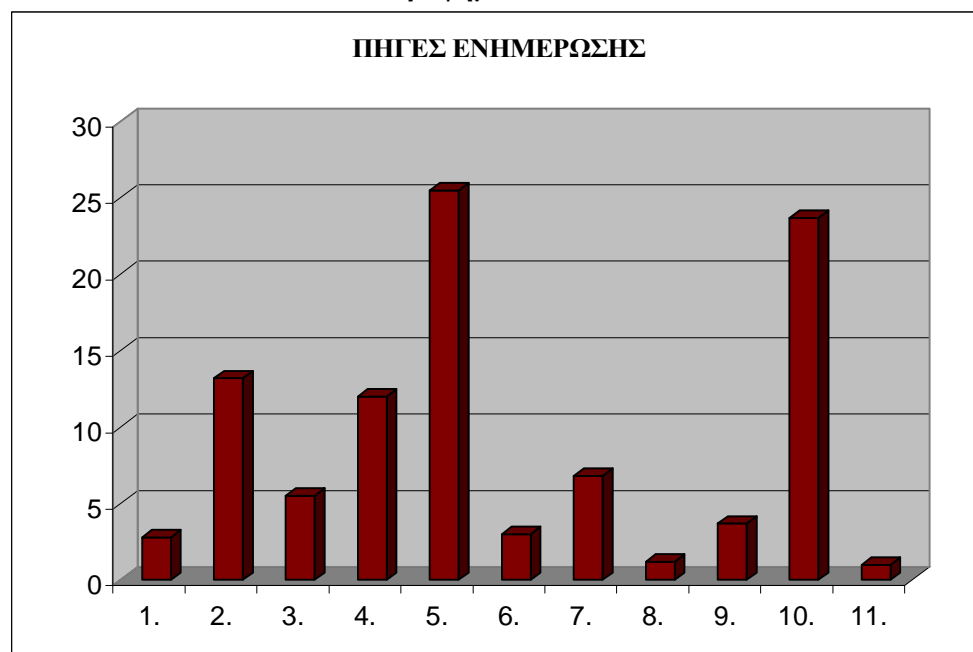
Από την παραπάνω ανάλυση προκύπτει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των εφήβων 49,2%, θεωρεί την ενημέρωση του σχετικά με θέματα σεξουαλικής αγωγής ελλιπής, ενώ μόλις 5 παιδιά (από τα 144) την θεωρεί πλήρης.

ΕΡΩΤΗΣΗ 14: (ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ) ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΗΓΕΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

Πίνακας 14

	ΠΗΓΕΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1.	ΠΑΤΕΡΑΣ	9	2,8
2.	ΜΗΤΕΡΑ	43	13,2
3.	ΑΔΕΡΦΙΑ	18	5,5
4.	ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ	39	12
5.	ΦΙΛΟΙ	83	25,5
6.	ΕΙΔΙΚΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ	10	3
7.	ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ	22	6,8
8.	ΙΕΡΕΙΣ	4	1,2
9.	ΒΙΒΛΙΑ	12	3,7
10.	Μ.Μ.Ε.	77	23,7
11.	Λ.Α.	3	1
	ΣΦΑΛΜΑ	5	1,5
	<i>N</i>	<i>144</i>	<i>100</i>

Γράφημα 13

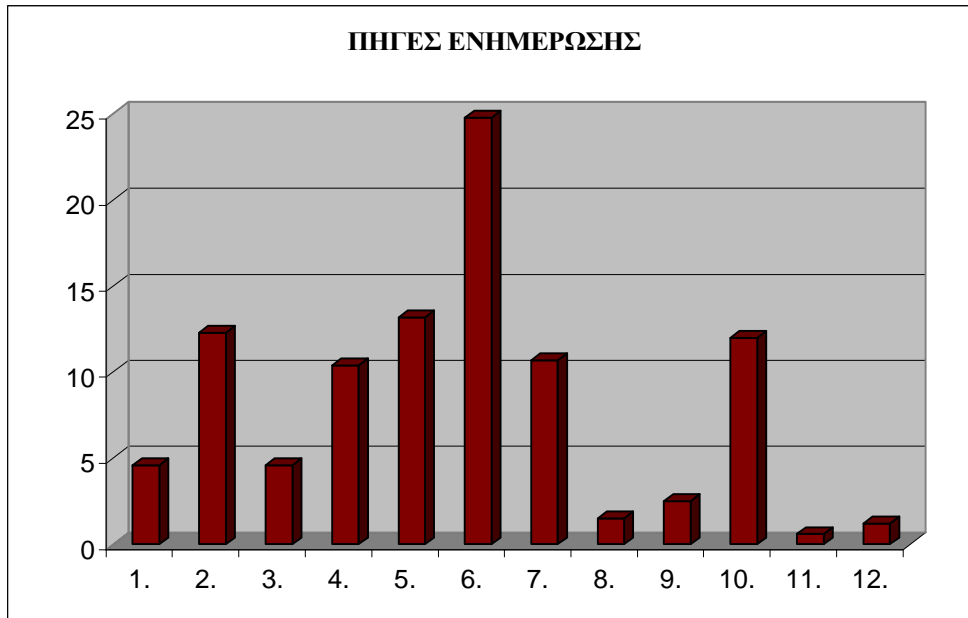
Το παραπάνω γράφημα δείχνει ότι με σειρά προτεραιότητας οι νέοι ενημερώνονται για σεξουαλικά ζητήματα πρώτα από τους φίλους (25,5%), μετά από τα Μ.Μ.Ε. (23,7%) και κατόπιν από την μητέρα (13,2%).

ΕΡΩΤΗΣΗ 15: (ΓΝΩΜΗΣ/ΠΙΣΤΗΣ) ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΘΥΜΙΑ ΠΗΓΩΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

Πίνακας 15

	ΠΗΓΕΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1.	ΠΑΤΕΡΑΣ	15	4,6
2.	ΜΗΤΕΡΑ	40	12,3
3.	ΑΔΕΡΦΙΑ	15	4,6
4.	ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ	34	10,4
5.	ΦΙΛΟΙ	43	13,2
6.	ΕΙΔΙΚΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ	81	24,8
7.	ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ	35	10,7
8.	ΙΕΡΕΙΣ	5	1,5
9.	ΒΙΒΛΙΑ	8	2,5
10.	Μ.Μ.Ε.	39	12
11.	ΚΑΝΕΝΑ	2	0,6
12.	Δ.Α.	4	1,2
	ΣΦΑΛΜΑ	5	1,5
	<i>N</i>	<i>144</i>	<i>100</i>

Γράφημα 14

Το γράφημα 14 δείχνει ότι η επιθυμία των νέων στην ενημέρωση έρχεται σε αντιδιαστολή με την πραγματικότητα επιλέγοντας ως πρώτη προτεραιότητα την επιθυμία τους να ενημερώνονται από ειδικούς επιστήμονες (24,8%). Κατόπιν επιλέγουν τους φίλους, τη μητέρα και τα Μ.Μ.Ε. με μικρή απόκλιση μεταξύ των ποσοστών.

Γ' ΜΕΡΟΣ

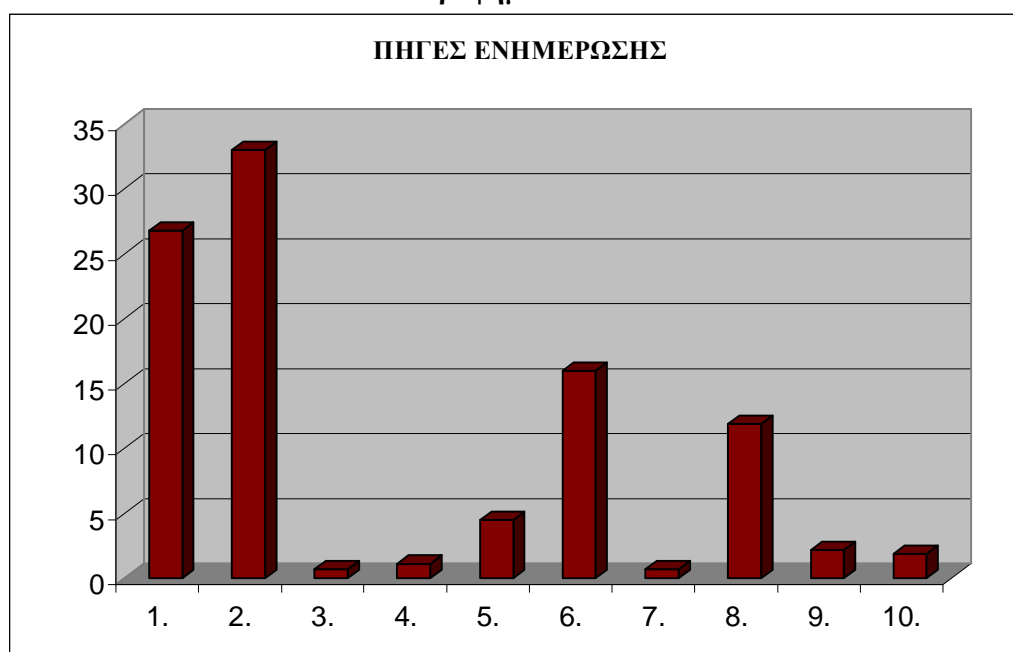
ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ 16: (ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ) ΓΙΑ ΜΕΣΑ ΠΟΥ ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ΠΗΓΕΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

Πίνακας 16

	ΠΗΓΕΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1.	ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ	72	26,8
2.	ΒΙΝΤΕΟ/DVD	89	33
3.	ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ	2	0,7
4.	ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ	3	1,1
5.	ΒΙΒΛΙΑ	12	4,5
6.	ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ	43	16
7.	ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ	2	0,7
8.	ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ	32	11,9
9.	ΚΑΝΕΝΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΡΑΠΑΝΩ	6	2,2
10.	Δ.Α.	5	1,9
	ΣΦΑΛΜΑ	3	1,1
	<i>N</i>	<i>144</i>	<i>100</i>

Γράφημα 15

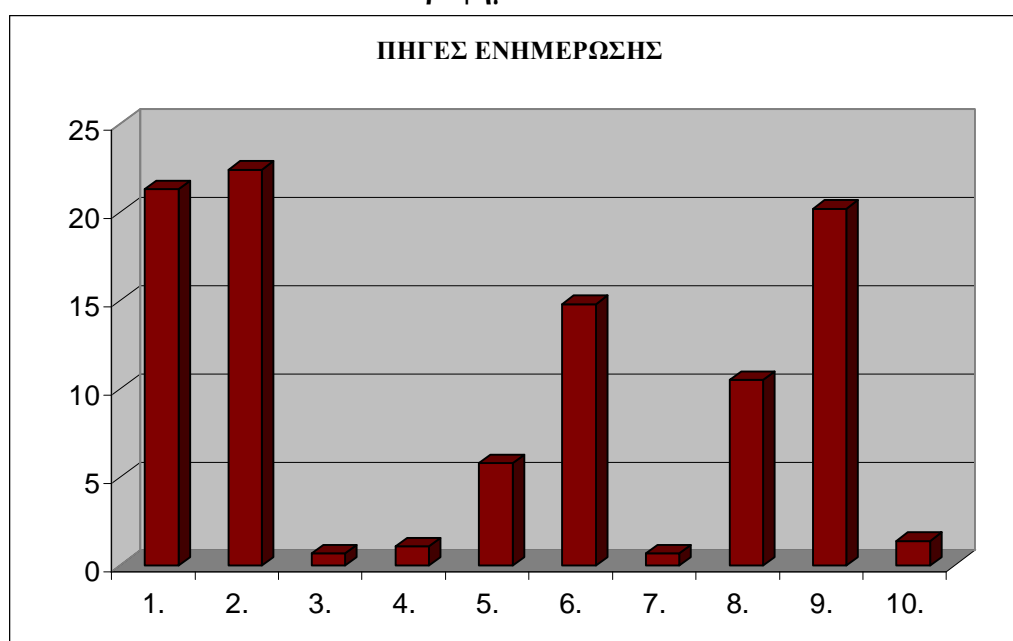
Πηγές ενημέρωσης για τους νέους όπως φαίνεται από τον πίν.16, αποτελούν αρχικά το βίντεο/DVD (33%), η τηλεόραση (26,8%), τα περιοδικά (16%) και το διαδίκτυο (11,9%). Το ποσοστό που ενημερώνετε από άλλα μέσα μαζικής ενημέρωσης (12,3%) θα λέγαμε ότι είναι σχεδόν ασήμαντο αφού το δείγμα μπορούσε να το επιλέξει ακόμα και σαν μια επιπλέον επιλογή.

ΕΡΩΤΗΣΗ 17: (ΓΝΩΜΗΣ/ΠΙΣΤΗΣ) ΓΙΑ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ ΣΕ ΜΕΣΑ ΠΟΥ ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ΠΗΓΕΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

Πίνακας 17

	ΠΗΓΕΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1.	ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ	59	21,3
2.	ΒΙΝΤΕΟ/DVD	62	22,4
3.	ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ	2	0,7
4.	ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ	3	1,1
5.	ΒΙΒΛΙΑ	16	5,8
6.	ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ	41	14,8
7.	ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ	2	0,7
8.	ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ	29	10,5
9.	ΚΑΝΕΝΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΡΑΠΑΝΩ	56	20,2
10.	Δ.Α.	4	1,4
	ΣΦΑΛΜΑ	3	1,1
	N	144	100

Γράφημα 16

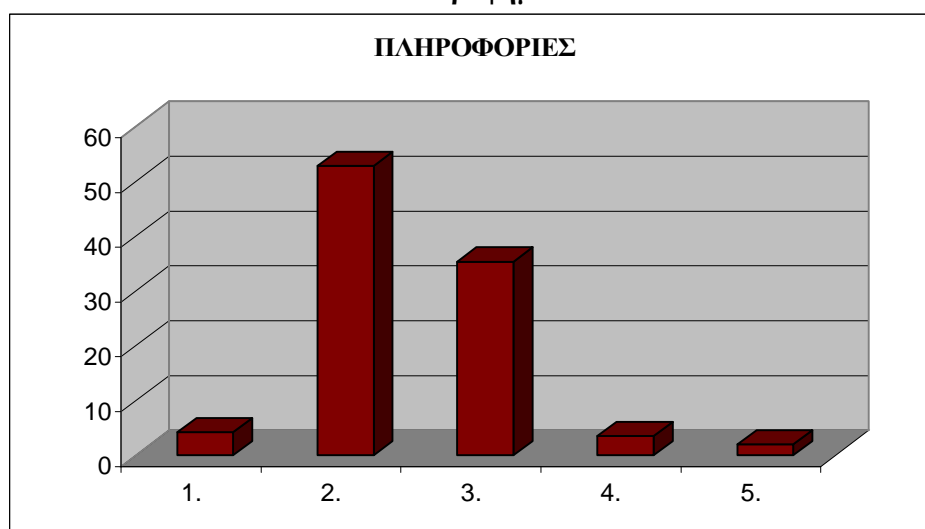
Όπως παρατηρούμε από την παραπάνω ανάλυση την πλειοψηφία των απαντήσεων παίρνουν οι κατηγορίες βίντεο/DVD και τηλεόραση (ποσοστά 22,4% και 21,3% αντίστοιχα). Αξίζει όμως να σχολιαστεί το 20,2% (ποσοστό αρκετά υψηλό) που απάντησε ότι δεν εμπιστεύεται κανένα από τα παραπάνω.

ΕΡΩΤΗΣΗ 18: (ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ) ΓΙΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΠΟΥ ΠΑΡΕΧΕΙ Ο ΕΝΤΥΠΟΣ ΤΥΠΟΣ

Πίνακας 18

	ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΑΠΟ ΕΝΤΥΠΟ ΤΥΠΟ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1.	ΠΑΝΤΑ	6	4,2
2.	ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	76	52,8
3.	ΣΠΑΝΙΑ	51	35,4
4.	ΠΟΤΕ	5	3,5
5.	Δ.Α.	3	2
	ΣΦΑΛΜΑ	3	2
	<i>N</i>	<i>144</i>	<i>100</i>

Γράφημα 17

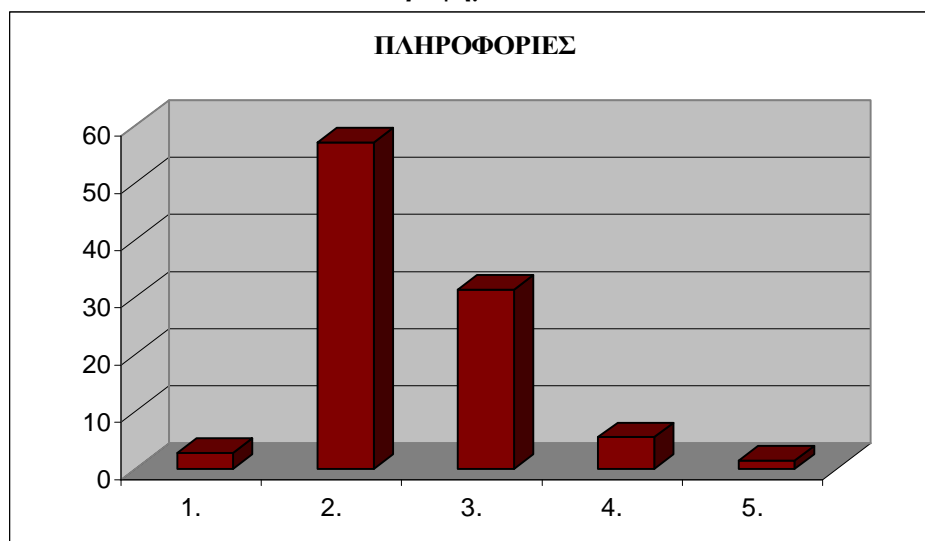
Όπως προκύπτει από τον πίνακα 18 ο έντυπος τύπος περιέχει πληροφορίες για σεξουαλικά ζητήματα από «μερικές φορές» (52,8%) έως «σπάνια» (35,4%), ενώ «πάντα» απάντησε μόνο το 4,2% των ερωτηθέντων μαθητών.

ΕΡΩΤΗΣΗ 19: (ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ) ΓΙΑ ΤΗ ΛΗΨΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΑΠΟ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΕΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ, ΤΑΙΝΙΕΣ, ΝΤΟΚΙΜΑΝΤΕΡ ΚΛΠ.

Πίνακας 19

	ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1.	ΠΑΝΤΑ	4	2,8
2.	ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	82	57
3.	ΣΠΑΝΙΑ	45	31,3
4.	ΠΟΤΕ	8	5,5
5.	Δ.Δ.	2	1,4
	ΣΦΑΛΜΑ	3	2
	<i>N</i>	<i>144</i>	<i>100</i>

Γράφημα 18

Όσο αφορά την ερώτηση σχετικά με τις πληροφορίες που αντλούν από τις τηλεοπτικές εκπομπές απάντησαν ότι η τηλεόραση περιέχει πληροφορίες για σεξουαλικά ζητήματα από "μερικές φορές" (57%) έως "σπάνια" (31,3%).

ΕΡΩΤΗΣΗ 20: (ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ) ΓΙΑ ΛΗΨΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Πίνακας 20

	ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΑΠΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1.	ΠΑΝΤΑ	30	20,8
2.	ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	23	16
3.	ΣΠΑΝΙΑ	34	23,6
4.	ΠΟΤΕ	53	36,8
5.	Δ.Α.	2	1,4
	ΣΦΑΛΜΑ	2	1,4
	<i>N</i>	<i>144</i>	<i>100</i>

Γράφημα 19

Στον πίνακα 20 μεγάλο ποσοστό (36,8%) δεν αντλεί πληροφορίες για σεξουαλικά ζητήματα από το διαδίκτυο. Το ποσοστό όμως δεν αποτελεί πλειοψηφία αφού το σύνολο των ποσοστών που αποτελούν οι έφηβοι που παίρνουν πληροφορίες από το διαδίκτυο είναι μεγαλύτερο (60,4%).

ΕΡΩΤΗΣΗ 21: (ΓΝΩΜΗΣ/ΠΙΣΤΗΣ) ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΠΟΥ ΠΑΡΕΧΟΥΝ ΤΑ Μ.Μ.Ε.

Πίνακας 21

	ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1.	ΑΡΚΕΤΑ ΕΓΚΥΡΗ	49	34
2.	ΛΙΓΟ ΕΓΚΥΡΗ	86	59,7
3.	ΚΑΘΟΛΟΥ ΕΓΚΥΡΗ	5	3,5
4.	Δ.Α.	2	1,4
	ΣΦΑΛΜΑ	2	1,4
	<i>N</i>	<i>144</i>	<i>100</i>

Γράφημα 20

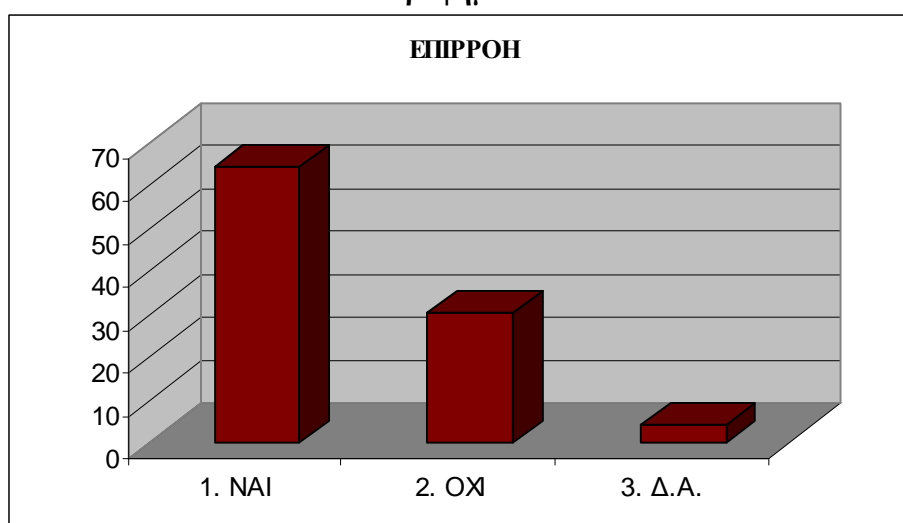
Το μεγαλύτερο ποσοστό παραπάνω (59,7%) κρατάει μέση στάση απέναντι στην εγκυρότητα της ενημέρωσης που παρέχουν τα Μ.Μ.Ε. Κρίνοντάς τη ως «λίγο έγκυρη». Ωστόσο δεν πρέπει να παραβλέψουμε το ποσοστό 34% που την θεωρεί «αρκετά έγκυρη».

ΕΡΩΤΗΣΗ 22: (ΓΝΩΜΗΣ/ΠΙΣΤΗΣ) ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΡΡΟΗ ΠΟΥ ΑΣΚΟΥΝ ΤΑ Μ.Μ.Ε. ΣΤΙΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΣΕΞ

Πίνακας 22

ΕΠΙΡΡΟΗ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1. ΝΑΙ	92	63,9
2. ΟΧΙ	43	29,9
3. Δ.Α.	6	4,2
ΣΦΑΛΜΑ	3	2
<i>N</i>	<i>144</i>	<i>100</i>

Γράφημα 21

Τέλος οι ίδιοι οι έφηβοι θεωρούν ότι τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης ασκούν επιρροή στις αντιλήψεις τους γύρω από το σεξ (63,9%).

7.3. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

Η όλη ερευνητική διαδικασία δεν αντιμετώπισε προβλήματα στην εφαρμογή της. Ξεκινώντας την διαδικασία της έρευνας ήρθαμε σε επαφή με τους γυμνασιάρχες και τους λυκειάρχες των σχολείων ζητώντας την έγκρισή τους για την διεξαγωγή της έρευνας στα σχολεία τους. Αφού πήραμε την σχετική έγκριση συμφωνήσαμε για την συγκεκριμένη ώρα – της διακοπής του μαθήματος για την συμπλήρωση των ερωτηματολογίων. Αφού τα ερωτηματολόγια μοιράστηκαν, δόθηκαν από την πλευρά μας οι σχετικές οδηγίες και διευκρινήσεις και συμπληρώθηκαν από τους μαθητές. Κατόπιν συλλέχθηκαν και ευχαριστήσαμε θερμά τους μαθητές και τους καθηγητές για την αφιέρωση του χρόνου τους. Η διαδικασία κατά την διάρκεια της διεξαγωγής δεν αντιμετώπισε δυσκολίες. Κατά την διάρκεια της ανάλυσης η δυσκολία περιορίστηκε στην εξεύρεση των άκυρων ερωτηματολογίων καθώς δεν θεωρήθηκαν άκυρα μόνο τα μη-αποκριθέντα, αλλά και εκείνα που είχαν αποκρίσεις κάθε είδους σαν να μην είχαν ακολουθηθεί οι δοθείσες οδηγίες. Κάτι τέτοιο δεν οφείλεται τόσο στην δυσνόηση των διευκρινήσεων που δόθηκαν, εφόσον ήταν αρκετά σαφείς, όσο στη μη θέληση κάποιων παιδιών να συμμετάσχουν ή στην αντιμετώπιση της έρευνας σαν παιχνίδι.

Ο πληθυσμός του δείγματος περιορίστηκε στην πόλη της Τρίπολης γιατί αυτό εξυπηρετούσε για ποικίλους λόγους την διεξαγωγή της έρευνας και η όλη διαδικασία δεν εξυπηρετεί τους σκοπούς της γενίκευσης αλλά αποτελεί σημαντικό βοήθημα στην εκπόνηση της παρούσης πτυχιακής εργασίας.

7.4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παιδεία που θα λάβει το άτομο κατά τη διάρκεια της παιδικής και εφηβικής ηλικίας όσον αφορά στα σεξουαλικά ζητήματα καθορίζει τη σεξουαλική συμπεριφορά του στη μετέπειτα ζωή του και κατ' επέκταση τη γενικότερη λειτουργική του ικανότητα. Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης διαδραματίζουν έναν πολύ σημαντικό ρόλο στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των εφήβων.

Ξεκινώντας από τις γενικές πληροφορίες που μας δόθηκαν, είναι σημειωτέο ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων είναι κορίτσια, με μικρή διαφορά έναντι των αγοριών. Το μεγαλύτερο μέρος ανήκει στην ηλικιακή κατηγορία 15-17 ετών.

Συνεχίζοντας τα δημογραφικά στοιχεία διαπιστώνουμε ότι το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων των ερωτηθέντων βρίσκεται στη βαθμίδα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, γεγονός που πιθανόν συνεπάγεται ότι η πλειοψηφία των γονέων διαθέτει κριτική ικανότητα (πίνακες 5α, 5β). Σύμφωνα με James W. Potter (σελ. 51-52) οι παράγοντες που παρέχουν μεγαλύτερο έλεγχο πάνω στην επιρροή των ΜΜΕ είναι η μόρφωση, η ωρίμανση, η συνεχής εξάσκηση της κριτικής ικανότητας καθώς και παύση της παθητικής λήψης των μηνυμάτων που εκπέμπονται από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.

Η οικονομική κατάσταση των γονέων κρίνεται από τους μαθητές ως καλή (πίνακας 6) και όπως αναφέρει ο Παρασκευόπουλος (1995, σελ 316) η περισσότερη καταπιεσμένη τάξη είναι η μεσαία ως προς τη γενικότερη έννοια της σεξουαλικότητας.

Προχωρώντας στο δεύτερο μέρος της έρευνας αξίζει να σχολιαστεί η έλλειψη πληροφόρησης των νέων σε θέματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, με ποσοστό 58,8% (πίνακας 7), συμπέρασμα που συνάγεται από τα ερωτηματολόγια της έρευνας

μας, καθώς και από τις απαντήσεις που εξέφρασαν έφηβοι στις έρευνες του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων για το μάθημα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης (πληροφορίες που αντλήθηκαν από το Γ' Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Αττικής)

Η συντριπτική πλειοψηφία (ποσοστό 92,4%) θεωρεί αναγκαία την ένταξη της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στα σχολεία (πίνακας 8α), καθώς οι έφηβοι συνηγορούν υπέρ της καθιέρωσης της εξαιτίας των περιορισμένων γνώσεων που έχουν λάβει για σεξουαλικά ζητήματα. Ο Γ. Κρουσταλλάκης (σελ. 247-248) τονίζει επίσης την ύπαρξη της αναγκαιότητας για την καθιέρωση του προγράμματος της σεξουαλικής αγωγής στα σχολεία της Δευτεροβάθμιας και Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Επιπλέον αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι νέοι επιθυμούν την έναρξη του μαθήματος στο Γυμνάσιο, αντίληψη που βρίσκει σύμφωνους τους Οργανισμούς ΕΛΜΕ και ΟΛΜΕ που θεωρούν ότι το μάθημα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης πρέπει να ξεκινά από τις μικρές τάξεις του Γυμνασίου (πίνακας 8β), ώστε να κινείται σε ένα δομημένο και ολοκληρωμένο πλαίσιο εκπαίδευσης (Πληροφοριακό Δελτίο ΟΛΜΕ, τεύχος 679).

Η κύρια ανησυχία των ατόμων που διανύουν την περίοδο της εφηβείας είναι οι σχέσεις τους με το αντίθετο φύλο, όπως προκύπτει από την έρευνά μας με ποσοστό 39% (πίνακας 11). Οι έφηβοι στη συγκεκριμένη περίοδο της ζωής τους βρίσκονται σε διαδικασία αναζήτησης της ταυτότητας τους και έχουν την ανάγκη να κατανοήσουν τι είναι αυτό που αισθάνονται για το αντίθετο φύλο (M.Herbert, 1992, σελ. 126) (James W. Vander Zanden σελ. 357).

Επιβεβαιώνεται δε, από την διερευνητική μας εργασία με ποσοστό 76,5% ότι στα σχολεία δεν γίνονται ενημερωτικές συζητήσεις για θέματα σεξουαλικής αγωγής (πίνακας 10), ενώ η ενημέρωση των εφήβων όπως

διαπιστώσαμε (πίνακας 14) πηγάζει από τους φίλους με ποσοστό 25,5%, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης με ποσοστό 23,7%, και τη μητέρα τους με ποσοστό 13,3% (το μεγάλο ποσοστό που ενημερώνεται από τη μητέρα θα μπορούσε να αποδοθεί στη πλειοψηφία των κοριτσιών στο δείγμα μας ή και στο γεγονός ότι έχει αποδειχθεί ότι η μητέρα είναι πιο κοντά στα παιδιά σε συζητήσεις, γεγονός που ευνοεί την άνεση). Με μικρότερη απόκλιση βλέπουμε τα ποσοστά από την έρευνα των Ν. Γιαννίτσας, Μπεζεβέγκης Γ. και Γ. Γεωργουλέας (Ι. Παρασκευόπουλος, 1995, σελ.400) που σαν πηγή πρώτης πληροφόρησης είναι η μητέρα με ποσοστό 28,8%, οι φίλοι (ποσοστό 22,3%) και τα ΜΜΕ με ποσοστό 14,6%.

Οι έφηβοι όμως δηλώνουν ότι θα προτιμούσαν να ενημερώνονται κυρίως από ειδικούς επιστήμονες με κλίση στους ψυχολόγους όπως διαπιστώνουμε από τον πίνακα 15. Σ' αυτό το σημείο θα θέλαμε να αναφέρουμε τη πλήρη απουσία των Κοινωνικών Λειτουργών από τα προγράμματα διδασκαλίας του μαθήματος σεξουαλικής αγωγής που έχει εκπονήσει το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων για τους έφηβους μαθητές. Οι Κοινωνικοί Λειτουργοί διαθέτουν γνώσεις για την ψυχοκοινωνική και νοητική ανάπτυξη των εφήβων και με τη προϋπόθεση ότι θα λάβουν ειδική εκπαίδευση πάνω στο αντικείμενο της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, μπορούν να διδάξουν και να καλύψουν επαρκώς το μάθημα της σεξουαλικής αγωγής στα σχολεία.

Στο τρίτο μέρος που παρατηρούμε τις στάσεις των εφήβων απέναντι στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και την επιρροή που τα ΜΜΕ ασκούν στις αντιλήψεις τους βλέπουμε ότι η πηγή ενημέρωσης αποτελεί κατά κύριο λόγο το βίντεο – DVD (ποσοστό 33%) και η τηλεόραση (ποσοστό 26,8%) (πίνακας 16). Οι έφηβοι συγκαταλέγουν τα ΜΜΕ μαζί με τους γονείς και τους συνομηλίκους στις πιο βασικές πηγές σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. Αυτό ίσως συμβαίνει, γιατί τα ΜΜΕ και

κυρίως η τηλεόραση και το βίντεο-DVD απεικονίζουν καλύτερα το πάθος και τις θετικές πλευρές της σεξουαλικής πράξης από τα προβλήματα και τις συνέπειες. Για παράδειγμα ένα στα έντεκα τηλεοπτικά προγράμματα σεξουαλικού περιεχομένου αναφέρουν τους πιθανούς κινδύνους για τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα και την ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη. (Ραμόνε Ιγνάσιο σελ. 31) (Fulce John σελ. 36-37, 40)

Ωστόσο ένα μεγάλο μέρος των εφήβων δεν εμπιστεύεται κανένα από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης ή φαίνεται να είναι επιφυλακτικό απέναντι στην αξιοπιστία και την εγκυρότητα τους (πίνακας 17). Ενδεχομένως αυτό το κομμάτι του εφηβικού κοινού αντιλαμβάνεται ότι οι υπεύθυνοι των ΜΜΕ σπάνια ενδιαφέρονται για τη σωστή διαπαιδαγώγηση και ουσιαστικά πιστεύει ότι αυτό που ενδιαφέρει κυρίως αυτούς που κατέχουν και διοικούν τα Μέσα Επικοινωνίας είναι η προσέλκυση του κοινού και η προώθηση προϊόντων αδιαφορώντας για τη ποιότητα σεξουαλικής παιδείας που παρέχεται στους νέους (Umberto Eco, 1985, σελ. 24-25).

Επιπλέον, το Διαδίκτυο αποτελεί για μεγάλο μέρος των εφήβων πηγή ενημέρωσης, καθώς παρέχει εύκολη πρόσβαση σε οποιονδήποτε διαθέτει υπολογιστή και σύνδεση. Το ποσοστό ανέρχεται στο 60,4 % (πίνακας 20) και αποδεικνύει την γρήγορη εξάπλωση της τεχνολογίας αλλά και την εύκολη προσέγγιση των νέων από τα ΜΜΕ μέσω της χρήσης των εξελιγμένων οπτικοακουστικών μεθόδων.

Αναμφισβήτητα, διαπιστώνουμε με ποσοστό 63,9% που απάντησε η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων ότι τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης επηρεάζουν και κατ' επέκταση διαμορφώνουν τις αντιλήψεις των εφήβων στον τομέα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης (πίνακας 22). Μέσα από το συμπέρασμα αυτό μπορούμε να υποθέσουμε ότι τα ΜΜΕ μπορούν να διαδραματίσουν έναν επικοινωνιακό ρόλο παρέχοντας γνώσεις και πληροφορίες για το οτιδήποτε και σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου σχεδόν σε μηδενικό χρόνο. Ειδικότερα, οι νέοι

ανατρέχουν για την ενημέρωσή τους στα διάφορα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, όπου και πληροφορούνται για όλα τα θέματα που τους ενδιαφέρουν, γεγονός που στο παρελθόν ήταν ανέφικτο. Από την άλλη πλευρά, αυτό είναι παρακινδυνευμένο, καθώς αν υποθέσουμε ότι τα ΜΜΕ έχουν ως πρώτο και κύριο γνώμονα της λειτουργίας τους τα συμφέροντα και το κέρδος και λαμβάνοντας υπ' όψιν την ευκολία με την οποία παρασύρουν τις μάζες (ιδίως άτομα της εφηβικής ηλικίας) μπορούν με μεγάλη άνεση να αποβούν ολέθρια για την συμπεριφορά των ατόμων. Οι Ντ. Πάλετζ. και Ρ. Εντμαν (1981) ανέφεραν: *«Τα ΜΜΕ... σταθεροποιούν τις ισχύουσες απόψεις, καθορίζουν προτεραιότητες, διαμορφώνουν γεγονότα και θέματα, μερικές φορές αλλάζουν τις απόψεις και τελικά περιορίζουν τις επιλογές...»* (Σιφόνιος Μάνος, σελ. 28).

Έτσι, αν αναλογιστούμε τη δυσκολία της εφηβείας στη γενικότερη αναζήτηση της ταυτότητας και του κοινωνικού γίνεσθαι σε συνδυασμό με την απόκρυψη από τα ΜΜΕ των κινδύνων που εμπεριέχονται σε μια σεξουαλική συμπεριφορά, μπορούμε να καταλάβουμε πόσο εύκολα μπορεί ο έφηβος να πέσει στις παγίδες των Media. Γι' αυτό το λόγο η απασχόληση εξειδικευμένων επαγγελματιών, όπως οι κοινωνικοί λειτουργοί, κρίνεται απαραίτητη, καθώς με τις γνώσεις που διαθέτουν μπορούν να συμβάλλουν στην πρόληψη και αντιμετώπιση συναισθηματικών, κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων των μαθητών, οι οποίοι κάτω από τη πίεση δυσμενών ατομικών ή οικογενειακών συνθηκών, καταστάσεων ή άλλων κοινωνικών αιτιών αδυνατούν να προσαρμοστούν στον εκπαιδευτικό χώρο και να αξιοποιήσουν επαρκώς τα μέσα που διατίθενται υπέρ αυτών μέσω του εκπαιδευτικού προσωπικού και άλλων προγραμμάτων.

Επίσης οι κοινωνικοί λειτουργοί βοηθούν στην εξάλειψη των δυσκολιών που παρουσιάζονται κατά την κοινωνικοποίηση των παιδιών των κοινωνικά αδικούμενων

στρωμάτων και επιπλέον προάγουν τη διαδικασία του επαγγελματικού προσανατολισμού των παιδιών.

Επιπρόσθετα, οι κοινωνικοί λειτουργοί που εργάζονται στο τομέα της εκπαίδευσης, είναι εκπρόσωποι, διεκδικητές και υπερασπιστές των δικαιωμάτων και των συμφερόντων των παιδιών, αλλά παράλληλα είναι αυτοί που τα αποτρέπουν και τα περιορίζουν από τις παράνομες πράξεις και την εγκληματικότητα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

A. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Α.Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ
Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας
Πτυχιακή εργασία

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΘΕΜΑ:

*«Η επιρροή των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης
στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των εφήβων»*

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

ΠΡΟΣ:

Μαθητές : Γυμνασίου, Ενιαίου Λυκείου
και Τεχνικού Επαγγελματικού Εκπαιδευτηρίου.

Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο έχει σκοπό την διεξαγωγή έρευνας με θέμα: «Η επιρροή των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των εφήβων» και θα μας βοηθήσει σημαντικά στην διεκπεραίωση της πτυχιακής μας εργασίας. Η οποία όταν ολοκληρωθεί μπορεί να φανεί χρήσιμη σε όσους ασχολούνται με την εφηβική ηλικία και να αναλάβουν δράση στο τομέα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. Ως Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ) θεωρούμε την τηλεόραση, το ραδιόφωνο, τον έντυπο και περιοδικό τύπο (εφημερίδες, περιοδικά, βιβλία κ.α.) και το διαδύκτιο (Internet).

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από τρία μέρη.

Το **Α΄ Μέρος** περιλαμβάνει τις ερωτήσεις 1-5.

Μέσω των ερωτήσεων αυτών θα συλλεχθούν πληροφορίες για στοιχεία του περιβάλλοντος των εφήβων.

Το **Β΄ Μέρος** περιλαμβάνει τις ερωτήσεις 6-14

Οι ερωτήσεις αυτές αφορούν αντιλήψεις και γνώσεις των νέων σχετικά με την σεξουαλική διαπαιδαγώγηση που έχουν λάβει ως τώρα.

Το **Γ΄ Μέρος** περιλαμβάνει τις ερωτήσεις 15-21

Οι ερωτήσεις αυτές αφορούν τα ΜΜΕ και το κατά πόσο επηρεάζεται ο κάθε νέος από αυτά.

Η συμμετοχή σας είναι πολύτιμη για την έρευνα αυτή. Θα τηρηθεί απόλυτη εχεμύθεια, καθώς τα ερωτηματολόγια είναι ανώνυμα.

Σας παρακαλούμε να απαντήσετε σε όλες τις ερωτήσεις.

Σας ευχαριστούμε για τη συνεργασία.
Σπουδάστριες Κοινωνικοί Λειτουργοί
Παναγιωτοπούλου Παρασκευή
Πασχαλίδη Νίκη

Παρακαλούμε συμπληρώστε με «X» την απάντηση που σας αντιπροσωπεύει.

Α΄ ΜΕΡΟΣ – ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Φύλο : Αγόρι Κορίτσι
2. Ηλικία : 13-15 15-17 17 και άνω
3. Τάξη : Γ΄ Γυμνασίου Α΄ Λυκείου
4. Από πόσα μέλη αποτελείται η οικογένειά σας (μαζί με εσάς);
2-3 4-5 Πάνω από 5
5. Το μορφωτικό επίπεδο των γονιών σας είναι:

<u>ΠΑΤΕΡΑΣ</u>	<u>ΜΗΤΕΡΑ</u>
-Δημοτικό	-Δημοτικό
-Γυμνάσιο	-Γυμνάσιο
-Λύκειο	-Λύκειο
-Ανώτατη / Ανώτερη εκπ.	-Ανώτατη / ανώτερη εκπ.
-Δεν έχει πάει σχολείο	-Δεν έχει πάει σχολείο
-Δεν ξέρω	-Δεν ξέρω

6. Πως θα χαρακτηρίζατε την οικονομική κατάσταση της οικογένειάς σας;
Πολύ καλή Καλή Μέτρια Κακή

Β΄ ΜΕΡΟΣ – ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ

7. Τι θεωρείτε ότι περιλαμβάνει ο όρος «σεξουαλική διαπαιδαγώγηση».

Μέτρα Αντισύλληψης Θέματα ερωτικής ζωής
Περιγραφή των χαρακτηριστικών των δύο φύλων Όλα τα παραπάνω
Δε γνωρίζω Δεν απαντώ

- 8 .Α. Κατά τη γνώμη σας, είναι απαραίτητο να διδάσκεται το μάθημα της «Σεξουαλικής Αγωγής» στα σχολεία;

Ναι Όχι Δεν απαντώ

- 8.Β. Αν ναι, από ποια βαθμίδα εκπαίδευσης πιστεύετε ότι πρέπει να ξεκινά;

Νηπιαγωγείο Δημοτικό Γυμνάσιο Λύκειο
Δεν απαντώ

9. Πιστεύετε ότι το μάθημα της «Σεξουαλικής Αγωγής» πρέπει να διδάσκεται από:

Ειδικευμένους ιατρούς Ειδικευμένους κοινωνικούς λειτουργούς
 Ειδικευμένους ψυχολόγους Ειδικευμένους εκπαιδευτικούς
 Ομάδα από τους παραπάνω επιστήμονες Δεν απαντώ

10. Στο σχολείο, σας γίνονται ενημερωτικές συζητήσεις για θέματα σεξουαλικής αγωγής;

Ναι Όχι Δεν απαντώ

11. Ποιο από τα παρακάτω ζητήματα, σας απασχολεί περισσότερο;

Πρόοδος στο σχολείο Σχέσεις στην οικογένεια Σχέσεις με φίλους
 Σχέσεις με το αντίθετο φύλο Επαγγελματική αποκατάσταση
 Δεν απαντώ

12. Σε ποια ηλικία άρχισαν να σας απασχολούν περισσότερο θέματα σεξουαλικής αγωγής;

8-10 ετών 11-13 ετών 14-16 Δεν απαντώ

13. Θεωρείτε ότι η ενημέρωση που διαθέτετε τώρα για θέματα σεξουαλικής αγωγής είναι:

Πλήρης Ικανοποιητική Ελλιπής Δεν απαντώ

14. Ποιες από τις ακόλουθες θεωρείτε ότι είναι οι κύριες πηγές της ενημέρωσής σας πάνω σε σεξουαλικά ζητήματα;

Πατέρας Μητέρα Αδέρφια Συγγενείς Φίλοι
 Ειδικοί επιστήμονες Εκπαιδευτικοί Ιερείς Βιβλία
 Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης Δεν απαντώ

15. Θα επιθυμούσατε να ενημερώνεστε περισσότερο από:

Πατέρας Μητέρα Αδέρφια Συγγενείς Φίλοι
 Ειδικοί επιστήμονες Εκπαιδευτικοί Ιερείς Βιβλία
 Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης Από κανέναν Δεν απαντώ

Γ΄ ΜΕΡΟΣ – ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

16. Από ποια από τα παρακάτω θεωρείτε ότι έχετε ενημερωθεί περισσότερο σχετικά με θέματα σεξουαλικής αγωγής;

Τηλεόραση	Βίντεο / DVD	Κινηματογράφο	Ραδιόφωνο
Βιβλία	Περιοδικά	Εφημερίδες	Διαδίκτυο (Internet)
Κανένα από τα παραπάνω	Δεν απαντώ		

17. Ποια από τα παρακάτω εμπιστεύεστε περισσότερο για τη σεξουαλική διαπαιδαγώγησή σας;

Τηλεόραση	Βίντεο / DVD	Κινηματογράφο	Ραδιόφωνο
Βιβλία	Περιοδικά	Εφημερίδες	Διαδίκτυο (Internet)
Κανένα από τα παραπάνω	Δεν απαντώ		

18. Ο έντυπος τύπος (περιοδικά, οι εφημερίδες, τα βιβλία κλπ.) που διαβάζετε, περιέχουν πληροφορίες για σεξουαλικά ζητήματα;

Πάντα	Μερικές φορές	Σπάνια	Ποτέ	Δεν απαντώ
-------	---------------	--------	------	------------

19. Οι τηλεοπτικές εκπομπές, οι ταινίες, τα ντοκιμαντέρ κλπ. που παρακολουθείτε αναφέρονται σε σεξουαλικά θέματα;

Πάντα	Μερικές φορές	Σπάνια	Ποτέ	Δεν απαντώ
-------	---------------	--------	------	------------

20. Αντλείτε πληροφορίες για σεξουαλικά ζητήματα που σας ενδιαφέρουν από το Διαδίκτυο (Internet);

Πάντα	Μερικές φορές	Σπάνια	Ποτέ	Δεν απαντώ
-------	---------------	--------	------	------------

21. Πόσο έγκυρη θεωρείτε την ενημέρωση που παρέχουν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (τηλεόραση, βίντεο-dvd, έντυπος τύπος, ραδιόφωνο και Internet)για σεξουαλικά ζητήματα;

Αρκετά έγκυρη	Λίγο έγκυρη	Καθόλου έγκυρη	Δεν απαντώ
---------------	-------------	----------------	------------

22. Πιστεύετε ότι τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης ασκούν επιρροή στις αντιλήψεις σας γύρω από το σεξ;

Ναι	Όχι	Δεν απαντώ
-----	-----	------------

Β. ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Προς :
Τον Διευθυντή Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

Διεύθυνση :

Κύριε Διευθυντά,

Όπως σας γνωστοποιεί το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας του Α. Τ. Ε. Ι. Πάτρας η πτυχιακή μας εργασία έχει θέμα : «Η επιρροή των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των εφήβων»

Γι' αυτό σας παρακαλούμε να εγκρίνεται να συμπληρωθούν ερωτηματολόγια σχετικά με το θέμα της μελέτης μας στα σχολεία της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης των τάξεων Γ' Γυμνασίου και Α' Λυκείου.

Επισυνάπτουμε ένα αντίγραφο του ερωτηματολογίου (σχέδιο) προς ενημέρωσή σας.

Ελπίζουμε στη βοήθεια σας και σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων.

Με εκτίμηση

Παναγιωτοπούλου Παρασκευή
Πασχαλίδη Νίκη
Σπουδάστριες επί πτυχίου του
τμήματος Κοινωνικής Εργασίας.

**Γ. ΣΧΕΔΙΟ ΚΩΔΙΚΑ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΕΩΣ**

ΣΧΕΔΙΟ ΚΩΔΙΚΑ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΟΥ
ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΕΩΣ

ΣΧΕΔΙΟ

Κανονισμός υπ' αριθ. .../ 1990 του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεοράσεως περί δεοντολογίας ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων

Το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεοράσεως έχοντας υπόψη το άρθρο 15 παρ.2 του Συντάγματος, τα άρθρα 3 αρ.2 και 6 αρ.1 και 2 το νόμου 1866/1989 και το άρθρο 3 παρ.3 του νόμου 1730/1987 αποφάσισε στη συνεδρίαση του της.../1990 την έκδοση του κατωτέρω Κώδικα δεοντολογίας ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων και τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

ΜΕΡΟΣ Ι

ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 1

Πεδίο ισχύος

Οι κατωτέρω κανόνες ισχύουν τόσο για τη δημόσια (κρατική ή δημοτική) όσο και για την ιδιωτική ραδιοφωνία και την τηλεόραση.

Άρθρο 19

Διόρθωση λαθών

Σημαντικά λάθη κατά τη μετάδοση γεγονότων πρέπει να διορθώνονται το ταχύτερο δυνατόν και σε παρόμοιο χρόνο.

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Άρθρο 20

Γενική Μέριμνα

Η προαγγελία και παρουσίαση οποιασδήποτε εκπομπής πρέπει να σταθμίζει την επιρροή που μπορεί η εκπομπή να ασκήσει στους ανήλικους αν προβληθεί σε χρόνο που συνηθίζουν να παρακολουθούν ανήλικοι.

Άρθρο 21

Εξευτελιστική ή βάνουση μεταχείριση

Εκπομπές που δείχνουν εξευτελιστική ή βάνουση μεταχείριση ανθρώπων ή ζώων ή άλλα θέματα ή σκηνές βίαιης οικογενειακής ή κοινωνικής αναταραχής δεν πρέπει να μεταδίδονται σε χρόνο που συνηθίζουν να παρακολουθούν ανήλικοι.

Άρθρο 22

Πορνογραφία και βία

Οι εκπομπές δεν πρέπει να περιλαμβάνουν προγράμματα τα οποία ενδέχεται να βλάψουν σοβαρά τη σωματική, πνευματική ή ηθική ανάπτυξη των ανηλίκων και ειδικότερα προγράμματα που περιέχουν πορνογραφικές σκηνές ή σκηνές άσκοπης βίας.

Η διάταξη αυτή ισχύει και για τα προγράμματα που ενδέχεται να βλάψουν τη σωματική, πνευματική ή ηθική ανάπτυξη των ανηλίκων, εκτός αν εξασφαλίζεται με επιλογή της κατάλληλης ώρας εκπομπής ή με άλλα τεχνικής φύσεως μέτρα ότι στην περιοχή μεταδόσεως οι ανήλικοι δεν παρακολουθούν κατά κανόνα τις εκπομπές αυτές.

Άρθρο 23

Ανήλικοι εγκληματίες ή θύματα εγκλημάτων

Οι εκπομπές δεν πρέπει να περιέχουν εικόνα ή να αναφέρουν το όνομα ή με άλλο τρόπο να καθιστούν σαφή την ταυτότητα ανηλίκων που είναι θύματα, μάρτυρες ή κατηγορούμενοι εγκλημάτων εκτός όπου και στο μέτρο αυτό είναι αναγκαίο για την εξακρίβωση της ταυτότητας του θύματος.

ΜΕΡΟΣ IV

ΒΙΑ

Άρθρο 24

Επιτρεπόμενο μέτρο

Σκηνές βίας δικαιολογούνται μόνο εάν και στο μέτρο που είναι αναγκαία συστατικά μέρη της δραματικής ή ενημερωτικής εκπομπής στην οποία ανήκουν. Δεν επιτρέπονται όταν παρεμβάλλονται κυρίως για να δημιουργήσουν έξαψη στον τηλεθεατή ή ακροατή.

Άρθρο 25

Πρόκληση πόνου ή κακώσεως

Δεν επιτρέπονται κατ' αρχήν η απεικόνιση ασυνήθιστων εργαλείων ή μεθόδου προκλήσεως πόνου ή κακώσεως, ιδίως όταν είναι εύκολη η απομίμηση.

Άρθρο 26

Συνδυασμός σεξ και βίας

Δεν επιτρέπεται η παρουσίαση σκηνών σεξουαλικού σαδισμού ή μαζοχισμού. Η παρουσίαση σκηνών οποιουδήποτε άλλου συνδυασμού σεξ και βίας επιτρέπεται μόνο στο ελάχιστο μέτρο που αυτό είναι απολύτως απαραίτητο για δραματικούς ή εκπαιδευτικούς λόγους.

Άρθρο 27

Αντικοινωνική συμπεριφορά

Δεν επιτρέπονται οι εκπομπές που αποσκοπούν ή επιφέρουν την ενθάρρυνση ή πρόκληση ακραίας αντικοινωνικής συμπεριφοράς που περιέχει την τέλεση βίαιων εγκλημάτων ή την κατάχρηση ναρκωτικών ή οινόπνεύματος.

Δ. Η ΟΔΗΓΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Η ΟΔΗΓΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Άρθρο 19

Τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν αυστηρότερους κανόνες από εκείνους του άρθρου 18 για το χρόνο μετάδοσης και τις λεπτομέρειες της τηλεοπτικής μετάδοσης από τους ραδιοτηλεοπτικούς οργανισμούς που υπάγονται στη δικαιοδοσία τους, ούτως ώστε να συμβιβάζεται η ζήτηση για τηλεοπτικές διαφημίσεις με τα συμφέροντα του κοινού, λαμβάνοντας ιδίως υπόψη:

- α) τον ενημερωτικό, εκπαιδευτικό, πολιτιστικό και ψυχαγωγικό ρόλο της τηλεόρασης
- β) τη διασφάλιση του πλουραλισμού στην πληροφόρηση και στα μέσα ενημέρωσης.

Άρθρο 21

Τα κράτη μέλη μεριμνούν, στα πλαίσια της νομοθεσίας τους, ώστε στις περιπτώσεις τηλεοπτικών εκπομπών που δεν τηρούν τις διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου να επιβάλλονται τα κατάλληλα μέτρα ώστε να εξασφαλίζεται η τήρηση των διατάξεων αυτών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

Προστασία των ανηλίκων

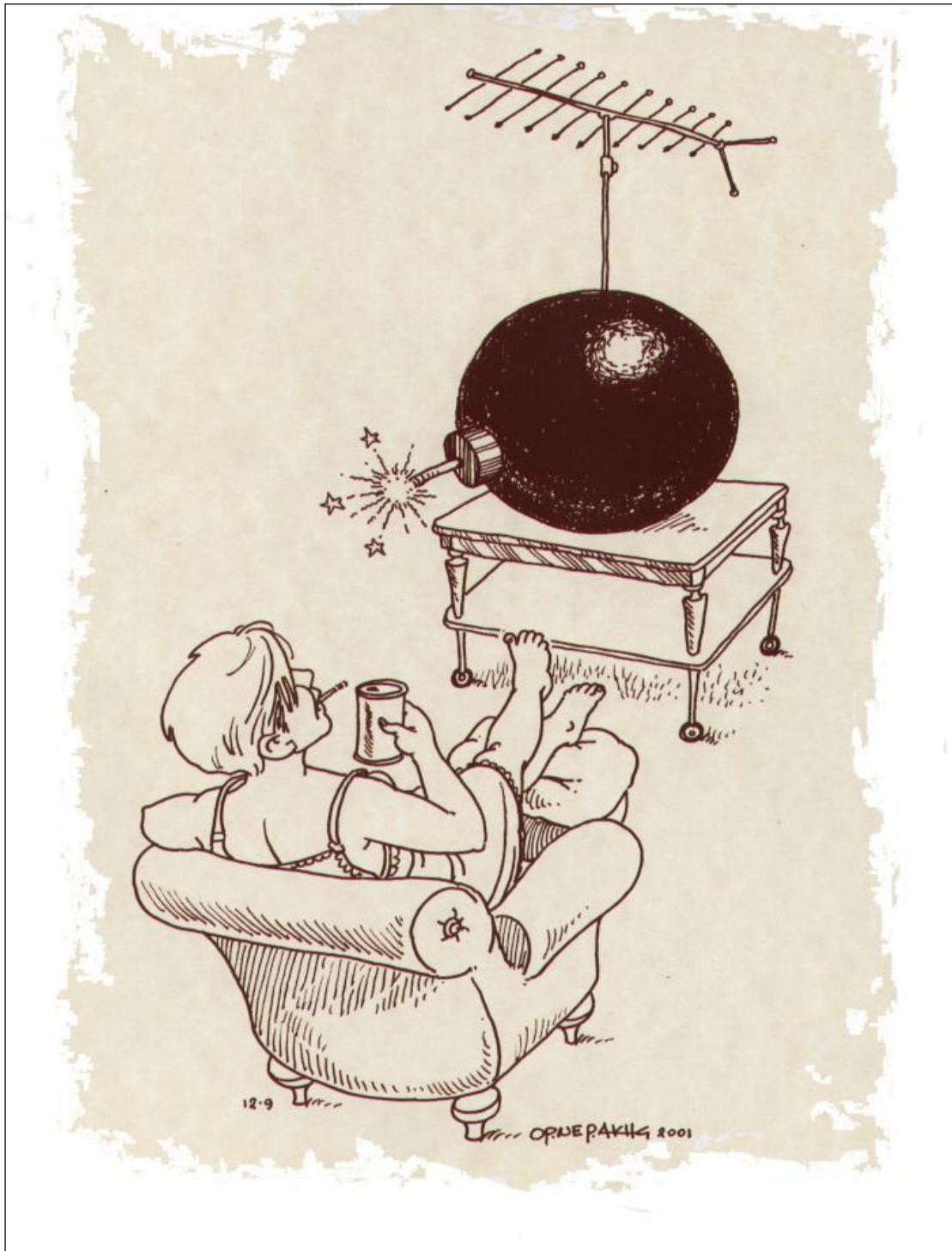
Άρθρο 22

Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα ώστε οι εκπομπές των ραδιοτηλεοπτικών οργανισμών που υπόκεινται στη δικαιοδοσία τους να μην περιλαμβάνουν προγράμματα τα οποία ενδέχεται να βλάψουν σοβαρά τη σωματική, πνευματική ή ηθική ανάπτυξη των ανηλίκων και, ειδικότερα, προγράμματα που περιέχουν πορνογραφικές σκηνές άσκοπης βίας. Η διάταξη αυτή ισχύει και για τα προγράμματα που ενδέχεται να βλάψουν τη σωματική, πνευματική ή ηθική ανάπτυξη των ανηλίκων, εκτός αν εξασφαλίζεται, με επιλογή της κατάλληλης ώρας εκπομπής ή με άλλα τεχνικής φύσεως μέτρα, ότι στη περιοχή μετάδοσης οι ανήλικοι δεν βλέπουν ή δεν ακούν κατά κανόνα τις εκπομπές αυτές.

Τα κράτη μέλη μεριμνούν επίσης ώστε οι εκπομπές να μην περιλαμβάνουν καμία παρότρυνση σε μίσος λόγω διαφορών φυλής, φύλου, θρησκείας ή ιθαγένειας.

Ε. ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟ ΥΛΙΚΟ

(Εικόνες και τίτλοι περιοδικών)

Α. Η Ήβη, κόρη του Δία και της Ήρας, θεά της όμορφης νιότης, συμμετέχει εδώ μαζί με τον Ερμή και την Αθηνά σε μια από τις συγκεντρώσεις των Θεών στον Όλυμπο. Στο ένα χέρι βαστάει λουλούδι, στο άλλο μήλο. (Λεπτομέρεια). (Ερυθρόμορφη κύλικα. Γύρω στο 529 π.χ. Tarquinia, Museo Nazionale Archeologico).

Β. Φτερωτό νέο φανταζόταν τον Έρωτα-πανάρχαια γενεσιουργό δύναμη- οι ποιητές και καλλιτέχνες, και έτσι τον απεικονίζει εδώ ο αγγειογράφος. Τα βέλη που εξακόντιζε ο θεός αναστάτωναν τις καρδιές θνητών και θεών και ξεστράτιζαν το νου από το δρόμο της φρονιμάδας. (Ερυθρόμορφος αρύβαλλος, 480 π.χ. Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο).

ΤΙ ΠΑΧΝΙΑΙ ΠΑΙΖΕΙΣ; Same Fun. Same Taste.

ΜΕΙΝΕ **SEX** Είναι **do**
ΟΠΩΣ ΕΙΣΑΙ **games** ή **don't;**
ΚΙΝΗΣΟΥ
ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΑ ...

Εκφράσου ελεύθερα

«Οι σεξουαλικές επιθέσεις και η αρνητική διάθεση της δημιουργήσαν τάση απόρριψης του εαυτού της»

ΜΑΘΕ ΤΟΥΣ ΚΑΝΟΝΕΣ. ΚΑΙ ΠΡΟΣΠΕΡΑΣΕ ΤΟΥΣ.

gυναίκα_καριέρας **hot stuff**

Είσαι straight **ΓΙΑ ΤΟ ΙΣΧΥΡΟ ΦΥΛΟ**

φούστα-μπιλούζα! **Είσαι newcomer; Προσαρμόσου!**

τι σκέφτεσαι; **τρόποι για να ανακαλύψεις ποια πραγματικά είσαι**

Turn Me On **νύσσου σεξ**

Turn Me On... **το δημοφιλέστερο ελληνικό περιοδικό** **Ξέρει τα**

ΘΕΕ ΜΟΥ, ΤΙ ΜΕΓΑΛΟ **"εσωτερικά" σας**

Είμαι ψώνιο, **ΕΓΩ** **καλύτερα**
το καυχιέμαι >>

Το ραδιόφωνο είναι δωλεια;

ΧΩΡΙΣ

ΛΟΓΟΚΡΙΣΙΑ

Γίνε ρεαλιστής. Μείνε ονειροπόλος!

Sex Drugs and...

Φτιάξε κεφάλι!

ΠΩΣ ΝΑ ΣΟΥ ΤΟ ΠΩ, ΣΕ ΚΑΝΟΥΝ ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΑΝΘΡΩΠΟ

ΠΩΣ ΝΑ ΣΚΟΤΩΣΕΤΕ ΤΗΝ ΩΡΑΣΑΣ ONLINE

ΜΗ ΦΟΒΑΣΤΕ

να ταξιδεύεις

Το ζητούμενο είναι

Το ελγίριο της ευτυχίας

Θέλουμε να ικανοποιήσουμε όλες τις ανάγκες των νέων

ΔΕΝ ΝΟΜΙΖΩ

εγίνα ηρώμα

Εθισμοί 21ου αιώνα

Εθισμός στην TV

Πιστεύετε τα δελτία ειδήσεων;

ΜΙΣΟ ΛΕΠΤΟ ΝΑ ΦΟΡΕΣΩ ΤΟ ...ΑΝΤΙΚΑΤΑΘΛΙΠΤΙΚΟ ΜΟΥ!

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΔΕ «ΘΕΛΟΥΜΕ» ΝΑ ΒΛΕΠΟΥΜΕ...

ΥΠΟΣΧΕΣΕΙΣ

ΓΙΝΕΤΕ ΜΟΝΤΕΛΟ

είσαι; ΓΙΝΕ ΚΟΣΜΟΝΑΥΤΗΣ!

ΕΠΙΤΕΛΟΥΣ

ΠΑΡΕΦΤΕ ΜΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- § Αντωνοπούλου Μ. (2003). «Οι τελευταίες έρευνες για τις συνέπειες της μικρής οθόνης», *Περιοδικό Focus*, 31 – 42.
- § Ασκητής Θ. (1997). «*Η σεξουαλική αφύπνιση της εφηβείας*», Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτης.
- § Ασκητής Θ. (2004). «*Η ιατρική εγκυκλοπαίδεια του σεξ. 30 “καυτές” ερωτήσεις και απαντήσεις για τη σεξουαλική υγεία της γυναίκας*», *ΒΗΜΑgazino*, ένθετο της εφημερίδας “*ΒΗΜΑ*”, 13 – 15, 30 – 31.
- § Βαλάτσου Α., Καρακολίδου Α. & Κλωστά Β. (1994). «*Εγκυμοσύνη στην Εφηβεία*», Πτυχιακή Εργασία: ΑΤΕΙ Πάτρας.
- § Biagi Sh., & Δημοπούλου Σ. (Επιμ.) (1998). *Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και Ενημέρωσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Ίων.
- § Βομβαρδισμός με σεξ (20/7/2001). Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://focusmag.gr/articles/printable-article.rx> (18/4/2005).
- § Βουϊδάσκης Κ. Β. (1987). *Η τηλεοπτική βία και επιθετικότητα και οι επιδράσεις τους στα παιδιά και στους νέους*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρης.
- § Γερμένης Α. (1999). *Από τον Γουτεμβέργιο στο Internet*. Αθήνα: Εκδ. Παπαζήση.
- § Γεωργαντά Α., Σταυροπούλου Σ. & Greenfield P. (1998) «*Μέσα Ενημέρωσης και παιδί*» Αθήνα: Κουτσούμπος Π. Α.Ε., Εκδοτικές Βιομηχανικές Επιχειρήσεις.
- § Γκούα Α. (1972, «*Σεξουαλικότητα και πορνογραφία, ο οργανωμένος αποπροσανατολισμός*», Αθήνα: Εκδόσεις Επίκουρος.
- § Chapin J. R. (2000). *Adolescent Sex and Mass Media – A Developmental Approach*. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://findarticles.com/p/articles/mi_m2248/is_154_39 (10/3/2005).

- § Δημακάκος Κ. Η., & Κυριαζόπουλο Π. Θ. (1998). «*Συμβολή στη διδασκαλία των εκθέσεων*» (σειρά γ': προβληματισμοί), Αθήνα: Εκδόσεις Γ. Βασιλείου.
- § Digital media. (n.d.) Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://en.wikipedia.org/wiki/Digital_media (16/5/2005)
- § Eco U. (1989). «*Η σημειολογία στην καθημερινή ζωή*», Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Μαλλιάρης Παιδεία.
- § Εγκυκλοπαίδεια, (χ.χ.) «*Φρόντισε το σώμα σου*» (Τόμος: Το αναπαραγωγικό σύστημα). Αθήνα: Εκδόσεις Δομική.
- § Εγκυκλοπαίδεια, (χ.χ.) «*Το ανθρώπινο σώμα*» (Τόμος: Το αναπαραγωγικό σύστημα). Αθήνα: Εκδόσεις Δομική.
- § Εγκυκλοπαίδεια, (χ.χ.) «*Ανατομία του σώματος*» (Τόμος: Περιγραφή της λειτουργίας του σώματος). Αθήνα: Εκδόσεις Δομική.
- § Εγκυκλοπαίδεια, (χ.χ.) «*Το γυναικείο σώμα*» (Τόμος: Η γυναικεία γονιμότητα και η Αντισύλληψη). Αθήνα: Εκδόσεις Δομική.
- § Εγκυκλοπαίδεια, (1986). «*Ελληνική Μυθολογία*»(Τόμος 2^{ος}: Οι Θεοί – γενική επιμέλεια: Κακριδής Ι. Θ.). Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
- § Εγκυκλοπαίδεια, (1989). *Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα* (Τόμος 2^{ος}, Τόμος 25^{ος}). Αθήνα: Εκδοτικός Οργανισμός Πάπυρος.
- § Ελληνική Εταιρία Οικογενειακού Προγραμματισμού, (2004). «*Οδηγός Αντισύλληψης*» (Φυλλάδιο). Αθήνα: Ιδίας.
- § Fiske J., & Hartley J. (1992). «*Η γλώσσα της τηλεόρασης*», Αθήνα: Εκδόσεις Επικοινωνία και Κουλτούρα.
- § Fulce J. (χ.χ). «*Η εξαπάτηση από τα κόμικς. Τα υποσυνείδητα μηνύματα*», Αθήνα.
- § Herbert M. (1992). «*Ψυχολογικά προβλήματα εφηβικής ηλικίας*», Αθήνα: Εκδ. Ελληνικά Γράμματα.

- § Ηλεκτρονική Εγκυκλοπαίδεια, (1996). «*Microsoft Encarta '96 – World Atlas. World English Edition*».
- § Ηλεκτρονική Εγκυκλοπαίδεια, (χ.χ.). «*Magenta, Polylexicons*», English Edition.
- § Jeanneney J. N. (1999). «*Η ιστορία των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, από την εμφάνισή τους ως τις μέρες μας*», Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδήμας.
- § Jensen D., Stephens R. G., Burns T. J., Coffman E. N. (1994). «*Advanced accounting*», New York: McGraw – Hill.
- § Κρουσταλάκης Γ. Σ. (χ.χ.). «*Διαπαιδαγώγηση – πορεία ζωής: θεωρία και πράξη της αγωγής του νέου ανθρώπου*», Αθήνα: Ιδίου.
- § Λε Μπον Γ. (1963). «*Ψυχολογία των όχλων*», Αθήνα: Εκδόσεις Μαρής.
- § Ματλάρ Α. & Ντορφμάν Α. (χ.χ.). «*Ντόναλντ ο απατεώνας ή η διήγηση του ιμπεριαλισμού στα παιδιά*», Αθήνα.
- § «*Media strategy*» (n.d.). Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://en.wikipedia.org/wiki/Media_strategy (16/5/2005).
- § Μπαμπινιώτης Γ. Δ. (1998). «*Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*», Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.
- § Μπαρμπιέ Φ. & Λαβενίρ Κ. (χ.χ.). «*Ιστορία των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης από τον Ντιντερό στο Internet*», Αθήνα.
- § Ντόλτο Φ., Ντόλτο – Τόλιτς Κ. & Παπαγιάννη Ι. (Επιμ.), (1995). «*Έφηβοι: προβλήματα και ανησυχίες*», Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκης.
- § ΟΛΜΕ (2004). «*Πληροφοριακό Δελτίο της Ομοσπονδίας Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης*» (Τεύχος 679). Έτος 57^ο, Αθήνα.
- § Ομάδα Δημοσιογράφων. (χ.χ.). «*TV, Η μεγάλη αδερφή*», Αθήνα: Εκδόσεις Δελφίνι.

- § Ομάδα Συγγραφέων. (χ.χ.). «*Το μήνυμα του μέσου, Η έκρηξη της μαζικής επικοινωνίας*», Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- § Παρασκευόπουλος, Ι. Ν. (1985). «*Εξελικτική Ψυχολογία*», (Τόμος 1^{ος}: Η ψυχική ζωή από τη σύλληψη έως την ενηλικίωση), Αθήνα.
- § Παρασκευόπουλος Ι. Ν., Μπεζεβέγκης Η., Γιαννίτσας Ν. & Καραθανάση Α. (1995). «*Διαφυλικές Σχέσεις – Εισηγήσεις στο Σεμινάριο Κατάρτισης εκπαιδευτικών και στελεχών σε θέματα σεξουαλικής αγωγής και ισότητας των δύο φύλων*»,(Τόμος Α' & Β'). Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.
- § Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. (2002). «*Ανιχνεύοντας το Σήμερα, Προετοιμάζουμε το Αύριο*», Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων.
- § Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. (1999). «*Θέματα Χριστιανικής Ηθικής*», Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων.
- § Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αρεταίειο Νοσοκομείο (Ιατρείο Οικογενειακού Προγραμματισμού) & Β' Μαιευτική και Γυναικολογική Κλινική, (2005). «*Ενημερώσου τώρα για όσα πρέπει να ξέρεις*» (Φυλλάδιο), Αθήνα: Ιδίων.
- § Pediatrics. (2004). «*Watching Sex on Television Predicts Adolescent Initiation of Sexual Behavior*», American Medical Association.
- § Potter, J. W. (1998). «*Media Literacy*», London: SAGE Publications.
- § Πρόγραμμα Αγωγής Υγείας, (2000). Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://file://A:\Αγωγή Υγείας.htm> (1/6/2005).
- § Prokop D. (1996). «*Η δύναμη των μέσων και η επίδρασή τους στις μάζες*», Αθήνα: Νέα Σύνορα – Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη.

- § Ραμονέ Ι. (1999). «*Η τυραννία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας*», Αθήνα: Εκδόσεις Πόλις.
- § Rich C. (1997). «*Ειδησεογραφία και Ρεπορτάζ, μια διδακτική μέθοδος*», Αθήνα: Εκδόσεις Ίων.
- § «Σεξουαλικότητα και υγεία.», (χ.χ.). Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.sexmedic.gr/synerg> (5/4/2005).
- § Σιφόνιος Μ. (1999). «*Τι σημαίνει ΜΜΕ; Μη Μιλάς Εσύ – Μιλώ Μόνο Εγώ*» Αθήνα: Νέα Σύνορα – Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη.
- § «Σπάνε τα ταμπού με το μάθημα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης», (23/1/2001). Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.patris.gr/archive/2001.html> (24/3/2001).
- § Strong B., DeVault Ch. & Sayad Werner B. (1996). «*Core Concepts in Human Sexuality*», Mountain View: Mayfield Publishing Company.
- § Vander-Zanden, J. W. (1993). «*Human Development*», New York: McGraw – Hill.
- § Watson J. & Hill A. (n.d.), «*A Dictionary of Communication and Media Studies*», New York: McGraw – Hill.
- § Werner – Wilson J. R., Fitzharris J. L. & Morrissey K. M. (2004). «Adolescent and parent perceptions of media influence on adolescent sexuality», Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://findarticles.com/p/articles/mi_m2248/is_154_39 (10/3/2005).
- § Φίλιας Β. (2000). «*Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών*». Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- § Χουρδάκη Μ. (1982). «*Οικογενειακή ψυχολογία*», Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- § Ψυχογιός Δ. Κ. (2003). «*Τι είναι τα Μέσα Επικοινωνίας;*», Εκδόσεις Καστανιώτη.

